

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI.

ODMREVI

LITERARNO-
KULTURNA
REVIIJA
II. ZIMA
1930

AVTORJI: IV. ALBREHT / JAN BAUKART / B. BORKO / V. BUČAR / IVAN CANKAR
JOS. CVELBAR / DANILO / DRAGUTIN DOMJANIČ / JANKO GLASER / CV. GOLAR / PAVEL
GOLIA / FR. HORVAT - KIŠ / R. JAKOPIČ / MIRAN JARC / VIDA JERAJEVA / E. JUSTIN
JANKO KAČ / R. KATALINIČ-JERETOV / DR. RUD. KOLARIČ / GRIŠA KORITNIK / DR. V. KORUN
MIRKO KRAGELJ / MIRKO KUNČIČ / JANKO LAVRIN / KSAVER MEŠKO / JOSIP MURN-
ALEKSANDROV / JOS. PAVČIČ / POLDE PEHANI / AL. PETERLIN - BATOG / NIKO PIRNAT
JAN PLESTENJAK / N. PREOBRAŽENSKI / MILAN PUGELJ / SAVA RADIČ-MIRT / ANDREJ
RAPE / RAD. REHAR / FR. ROŠ / JANKO SAMEC / J. SELAN / R. SLAPERNIK / H. SMREKAR
G. STERNIŠA / FR. STIPLOVŠEK / JOS. SUCHY / S. ŠANTEL / L. M. ŠKERJANC / M. ŠNUDEL
K. ŠPUR-MUROPOLJSKA / M. ŠUBIČ / J. VANDOT / F. VEBER / F. ZBAŠNIK / DR. F. ZBAŠNIK

Blagovna znamka „Svetla glava“

se je obnesla. — Med tisoči znamk, ki se priglašajo vsako leto, pač ni nobena postala znana kakor ta. Radi pozornosti, ki jo vzbuja slika, in radi globokega svojega pomena je postal ta znak nepozaben.

Znamka „Oetker“ jamči za najboljšo kvaliteto po najnižjih cenah in radi tega načela so

Dr. Oetker-jev pecilni prašek
Dr. Oetker-jev vanilinov prašek
Dr. Oetker-jev prašek za pudinge itd.

tako močno razširjeni.

Letno se proda mnogo milijonov zavojčkov, ki pomagajo „prosvitljenim“ gospodinjam postaviti v kratkem času na mizo tečne jedi. Marsikatera ura se je prihranila, mnogo nevolje radi slabega kipenja močnikov je izostalo.

Otroci se veselijo, če speče mati Oetker-jev šartelj, in v otroški sobi ni ničesar boljšega, nego je Oetker-jev puding s svežim ali vkuhanim sadjem ali s sadnim sokom.

Pri nakupu pozor na to, da se dobe pristni Dr. Oetker-jevi fabrikati, ker se ponujajo često manj vredni posnetki.

Dr. Oetker-jev vanilinov sladkor

je najboljša začimba za mlečne in močnate jedi,

pudinge in spenjeno smetano,
kakao in čaj,
šartlje, torte in pecivo,
jajčni konjak.

Zavojček odgovarja dvema do trem strokom dobre vanilije.

Ako se pomeša $\frac{1}{2}$ zavojčka Dr. Oetker-jevega izbranega vanilinovega sladkorja z 1 kg finega sladkorja in se dasta 1 do 2 čajni žlici te mešanice v skodelico čaja, tedaj se dobi aromatična, okusna pijača.

Dr. Oetker-jevi recepti za kuhinjo in hišo

prinašajo izbiro izvrstnih predpisov za pripravo enostavnih, boljših, finih in najfinejših močnatih jedi, šartljev, peciva, tort itd.

Za vsako obitelj so največje važnosti, ker najdejo po njih sestavljena jedila radi svoje enostavne priprave, svojega odličnega okusa in svoje lahke prebavljivosti povsod in vedno pohvalo gospodinj — tudi onih, ki stavijo večje zahteve — in ker je, kakor je pokazala izkušnja, vsako ponesrečenje tudi pri začetnicah izključeno.

Oetker-jevo knjigo dobite zastoj pri Vašem trgovcu, ako ne, pišite naravnost na tovarno

Dr. Oetker, Maribor

Kraver Neško

O D M E V I

KNJIGA II.

ZIMA

LETO 1930.

KSAVER MEŠKO, Sela, p. Slovenjgradec:

OB ZVONJENJU NA STAREGA LETA ZVEČER.

Tiho ... tiše, tiše je zvonjenje,
tiše, tiše moje je življenje.

Kam odšli ste, lepi moji časi?
Kdaj prešli mladostni solnčni krasi?

Raztopili se ko zvonov spevi —
v dalji zadnji se gubé odmevi ...

R. Slapernik: NA SILVESTROVO.

KLIC IZ DALJE.

Prišel je k meni čisto iznenada. Niti v sanjah ga ne bi bil pričakoval. In prišel je tak, da sem se ga skoro ustrašil. Bled in upal je stopil v sobo in spre-govoril nekam zmedeno:

»Me nisi pričakoval, kajne? Se me sploh nisi nadejal?«

Menda je opazil, da ga gledam malo tuje in nekoliko splašeno, kakor pač gledamo človeka, ki ga poznamo, se ga od nekod spominjamo, pa le ne vemo prav, kam bi ga uvrstili.

»Seve, saj je res,« je dejal s toplino trudnega popotnika, »že dolgo se nisva videla.«

Tedaj se mi je hipoma odprlo.

»Mirko,« sem vzkliknil, »Potokar? Jeli?«

On se je samo nasmehnil, ko sva si segla v roke.

»Joj, kako beži čas,« sem hitel, da bi se nekako opravičil, »kakor včeraj, ali ne — pa je vendar že tako daleč!? In ves čas nisem čul niti besede o tebi. Daj no, povej malo, kod hodiš in kaj počneš?«

Ko sva sedela v sobi in se je vil bledovijoličast cigaretne dim okrog nas, se je Potokar medlo nasmehnil:

»Ali razumeš, da sem čisto ubit, čisto nekako uničen ali sploh — no, saj niti povedati ne znam. Vse se je zmedlo v meni, kakor razčetrverjen sem in spet ne. — Zgneten, razumeš, do bolečine zgneten v eno edino brezoblično maso.

In samo nekaj še občutim, kako bi dejal, slutim nad seboj, okrog sebe in v sebi samem: Usoda! Se boš smejal, jeli?«

Ko se ozrem proti njemu, me sreča bolestno-žarki ogenj njegovih oči.

»Zdi se mi, da si precej razburjen, prijatelj?«

Nerodno je v takih trenutkih, ko noče pametna misel v glavo in ne primerna beseda na jezik. Čutim, kako želi človek pred menoj, da bi mu pomagal odpreti tista tajna vrata srca, ki so se mu pod nekakšnim neznanim pritiskom morda čisto nenadoma zaprla, pa se ne ganem, se ne morem ganiti in mu samo topo pripovedujem, da je morda nervozen. — Kako smo vendar smešni in majhni ljudje!...

Mirko Potokar molči.

»Čašico konjaka mogoče,« pravim, »to te okrepi! Si gotovo že dolgo na potu?«

»Mesec dni,« dahne in nekam topo pobobna s prsti po mizi. »Mesec dni. Veš, včasih ni to nič, ali ne? Kaj je takole mesec dni?! Ali včasih, joj, včasih je mesec dni življenje in smrt in pre-rojenje, čas, ko občutiš slast neba in zlo pekla in moraš ostati — ali šele postati človek!«

Potokar govori z glasom, ki me plaši. Njegove kretnje so čudne. Zdaj otroško plahe, zdaj spet nenadoma nekam široke, odprte in proseče, da se začnjam bati in me obhajajo čudne misli.

Nehote brskam po spominu, kje imam najbolj blizu znanca=zdravnika, ki bi obzirnno... V tem nadaljuje prijatelj:

»Ali verjameš, da niti ne vem več, kdaj sva se razstala in kdaj in kje sva se zadnjič videla. Tudi ne razumem, kako sem zašel zdaj vprav k tebi. Nič ne vem.« —

»Saj ni važno vse to, prijatelj,« pravim kolikor mogoče prepričevalno, »glavno je, da se po tolikem času spet vidiva. — Saj veš, takrat, pri drugi je bilo.«

Zdajci se Mirku naenkrat razžari obraz:

»Da, da, pri drugi, pri Bovcu, jeli!? O, vidiš, zdaj že vem, čisto dobro vem! Ti si imel srečo, vražjo srečo si imel in si se nekako pretolkel v zaledje.« —

»Šestnajstega leta, še pred svečnico,« mu potrdim.

»No, vidiš! Jaz pa kakor da sem zaklet. Nisem mogel in nisem. Kaj sem vse poskusil v tistih strašnih dneh! V najhujšem ognju sem se nekoč pognal na plano in nihal tam okoli kakor obseden. Misliš, da se mi je kaj zgodilo? Nič, čisto nič! še povohal me ni svinec! Vpili in rjuli so nad menoj, naj se krijem, a meni se je zdelo, da moram in moram in da pride ta hip rešitev. Tista strašna napetost, ko iz dneva v dan čakaš nečesa silnega, nečesa veličastnega, ki se pojavi na mah in razvozlja položaj, me je bila popolnoma upijanila. Slednjo res veliko spremembo bi bil pozdravil z vsem ognjem svoje duše in najvišji cilj hrepenenja mi je bila smrt. Kako bi bil mogel drugače?! Samo pomisli! Eno leto, dve leti, od ure do ure pričakuješ, pa

se ne zgodi nič. In ne samo to! Če bi vsaj imel kaj pričakovati! Toda kakor misliš in sklepaš v daljo, ne vidiš nobene perspektive. Jutri bo isto, kar je bilo včeraj in danes. In pojutranjem bo isto in vekomaj. Pregarjaš ljudi, ki ti niso nikoli skrivili lasu, jih ubijaš, moriš in mučiš? Zakaj? — Joj, ta strašni: zakaj?! Da bi ga vsaj mogel sovražiti, onega tam nasproti! Pa je težko, vražje težko s sovraštvom. Zgodi se ti včasih neverjetno in čudno. Zalezeš v položaj, ko si prepričan, da ti je odbila zadnja ura. Saj me razumeš in si gotovo tudi sam doživel kaj sličnega. Čisto natanko veš: Zdaj je konec! in šteješ sekunde, z beraško hvaležnostjo uživaš stotinke sekunde in čakaš. Vse življenje stoji pred teboj, vsa prošlost se reže vate, vse v en sam trenutek zgneteno, s peklenko plastiko postavljeno v ta hip, da še lahko z blazno brzino pomisliš: »To — in to — in to —« Kaj in kako in čemu bi spremenil, kaj bi opustil in pre naredil, tega sicer ne veš, čutiš pa, da ni vse tako, kakor bi si želel ta hip. — Pa ti naenkrat spet zagori: »Zdaj je konec!«, a oni tam, ki naj bi bil tega konca začetek, se nasmehne in izgine. — Ako strelja, strelja mimo tebe, nekam v slepo, v neznano, kakor da kliče s strelom višja, nadzemska bitja na pomoč. Potlej pa, pomisli, se položaj zaokrene. On je na tvojem, ti na njegovem mestu. Kaj bi tedaj s sovraštvom in kje ga sploh vzeti, to vražje, proketo sovraštvo?!«

Mirko je ves živa beseda, ko nadaljuje:

»Tako se mi je zgodilo nebrojkrat. Med moštvom se je polagoma jela ši-

riti vera, da sem neranljiv. Ko sem prvič slišal namigavati o tem, sem se smejal. Polagoma pa — saj razumeš, vruga — polagoma sem začel tudi sam razmišljati o tem. Ne sicer, kakor da bi verjel v svojo neranljivost, toda neka čudna misel je bila vedno z menoj. Spočetka bolj plaho, še v dvomih, potem pa bolj in bolj ognjevito — sem jel verovati v usodo in sem nazadnje sploh otopel. Bil sem samo še živ stroj. Niti izpostavljaj se nisem več nevarnostim. Se mi ni zdelo vredno. Sploh nič, ti pravim! Kakor je bilo povelje, tako sem storil. Poznal nisem ne bojazni ne poguma, ampak samo nezlomljivo moč usode. In pomisli! Moji so me od dne do dne bolj občudovali. Razne odlike so kar deževale name. Najrazličnejše hrabrostne svetinje, križi in redovi so mi bingljali na prsih, jaz pa kakor mumija, ki ji je nekdo sebi v zabavo vdahnil življenje, pa niti ne življenja, ampak le njega drhteči odjek... Da si videl, kako so me gledali vojaki. Z raznimi amuleti in svetinjami so se me dotikali, silili k moji četi, me prosili koncev perila in so sploh smatrali vse, kar je bilo kakorkoli v stiku z menoj, za sveto in čudodelno relikvijo. Rastel sem med svojimi v titansko velikost, medtem ko sem bil sam v sebi majhen in neznaten, manjši od miške, ki sem jo gojil v svojem predelu jarka.«

»Tedaj je prišlo povelje, saj se spominjaš? Naprej! In smo šli. Kakor val smo se razlili po Furlaniji. Dalje, dalje, dalje, samo dalje! Vojaštvo je norelo. Sestradani in izmozgani ljudje so žrli liki živina. Uničevali so, kar so dosegli. Vse strasti so praznovale svoj veliki

dan. In sredi smrti so besnele divje orgije. — Niti sam nisem bil drugačen. Sproščena zver, ki žre, razdira in uničuje.«

»Iz tistega vrtinca me je potlej vrglo v Videm. Nekaj sem bil obolel, pa so me poslali tjakaj. In ondi mi je prišlo kakor čudno iztreznjenje. Nisem bil v bolnici, le tako, veš, lažjo službo sem vršil. Imel sem tamkaj oddelek pohablencev in bolnikov, ki so bili zgolj za stražo po manj pomembnih točkah. Zato nisem imel niti posebne odgovornosti niti ne primanjkovalja na prostem času. Tedaj sam ne vem, kako je prišlo. Zažejalo me je po miru, po tihem, toplem življenju, po ljudeh, ki bi mi bili blizu. Dotlej sem svoje vojake — skoraj bi dejal — ljubil. Bili smo kakor v eno celoto zvarjeni, nekakšna družina... Tu so se mi zaskutili. Njih brige in naloge, tisto plaho beganje pred smrtjo in lokava, zavistna skrb za bore grižljaj, vse to me je nekam odbilo od njih. Nekako praznino sem začutil v sebi. Tedaj se je zgodilo liki v pravljici. Topel, sanjav večer in samota, ko nalik v molitvi šteješ utripe lastnega srca. Kakor izgubljen sem taval v temi po mestu in sem zašel že iz mesta, ko začujem nadadoma nekaj šum. Bilo je kakor borjenje dveh ljudi, ki jima gre za biti in ne biti. Nehote zaustavim korak in prisluhnem. ‚Karkoli,‘ si mislim, ‚stopim tja in pogledam!‘ Bilo je na malem vrtiču kraj ceste, ko se mi zazdi, da se mota v temi. Ali je dvoje velikih psov ali dvoje ljudi. Tedaj naenkrat krik, razumeš, rezek, do blaznosti splašen ženski krik! In glasek je etersko čist:

— Aiuto! — Aiuto! — Aiuto! —

In potem beg in hlasten, že skoraj brezglasen klic:

— Oh Dio buono, santo — Aiuto! Aiuto! —

»Pa se zaleti vame kakor golobica plaho bitje, ki drhti ko trepetlikin list. Nehote zaščitim neznanko z rokami in jo vprašam, kaj se je zgodilo. Ona pa:

— Oh, bontà divina! — Orrendo — orribile — tremendo —

»Tedaj začujem, da se motovili iz teme vojak, ki robato preklinja in psuje in hoče za svojim plenom.«

— Stoj! — zavpijem, ko spoznam njegov glas. Bil je iz mojega voda. — Kaj si hotel, zverina? —

— Nič, gospod! — se splaši vojak, — privoščiti sem si hotel —

— Zver! —

— E, gospod, saj je vojna, ali ne? In jaz sem krvav pod kožo kakor vsak. Pri ženi že nisem bil dve leti! Pa mi dajte dopusta, če vam ni prav!

»Po nesramnosti in hrapavosti nje-govega glasu sem spoznal, da je moža kar pijan. Nahrulim ga tedaj in mu zagrozim s smrtjo, ako takoj ne izgine, kamor spada. Vojak se potuli, še polglasno prostaško zarobanti in odmotovali v kraj, jaz pa skušam pomiriti splašeno dekle. Vprašam jo, kje je doma, da-li ji je storil nasilni vojak kaj žalega in celo vrsto takih vljudnih malenkosti. Vmes se hitro domislím in se ji v vsej formi predstavim — kakor v salonu. Da, le ne smej se! Po vseh pravilih dostojnega vedenja se ji predstavim in izvem, da ji je ime Gina, da služita dva njena

brata v italijanski armadi, da ji je pred nekaj meseci umrl oče in da zdaj živita tu sami z materjo, ki je zlasti po očetovi smrti vedno bolehná in betežna. Ona — Gina — je obiskala bolno teto v bližini, junaško ženo — mučenico, ki ji je vojna vzela vse: Troje sinov je obležalo na bojišču ob Soči, moža in dve hčeri je pobrala kolera. Vse je uboga teta junaško vzdržala, a zdaj jo je na posled strlo. Jela je pešati in od dne do dne, skoraj od ure do ure vidno ugaša. Nocoj je bilo sploh videti, da je blizu njena zadnja ura. Zato se je Gina malo dalje zadržala pri njej. Kako naj bi jo pustila v takem položaju samo?! Potlej je teti odleglo, a se je medtem zunaj že tudi stemnilo. Vendar se je odločila, da pojde domov. Mati bi sicer skoprnela od groze in skrbi. Tedaj pa, domov grede, se je v temi lotil vojak. Govoril ji je nekaj v jeziku, ki ga ona ne razume. Ko mu je skusila dopovedati, da govori samo italijansko in francosko, se ji je zarežal in jo pograbil. Zdajci je iz njegovih divjih kretenj spoznala, kaj hoče od nje. Jela se ga je braniti in se ga je že komaj otepala, ko se je on na posled nekako opotekel. Ta hip se mu je izvila in pobegnila. —«

Med pripovedovanjem se je prijatelj Mirko nekam umiril. Bilo je, kakor da me sploh ne vidi več in se ne zmeni zame. Govoril je liki pri izpovedi: včasih gladko, monotono in brez posebnih poudarkov, včasih spet nekam trgaje, težko in v izbranih, iskanih ter skoraj nekako prisiljenih izrazih. Vmes je strastno kadil, prižigal cigareto ob cigareto in se s pogledi lovil za dimom. Ka-

kor negiben sem sedel kraj njega, ko je nadaljeval:

»Vidiš, ta večer, tudi to je bila zgolj usoda. Da, da, samo usoda! Kakor v sanjah hodim z Gino in poslušam njeno pripovedovanje. Niti na um mi ne pride, da hodim prav za prav po ‚sovražnikovih tleh in da govorim s ‚sovražnikovim‘ bitjem. Vse je toplo in domače, kakor od vekomaj za ta trenutek pripravljeno. Tudi ko prideva z Gino domov, se mi zdi, da je čisto v redu, ako grem ž njo. Saj sva si že dobra znanca in morda celo prijatelja!... Dasi ni neposredne nevarnosti, bivata z materjo v kleti. Ko Gina pove, kdo je njen spremljevalec in kako se je seznanila ž njim, se mi starka jokaje zahvali. In tudi te solze niso preračunjene solze jadikujoče žensčine, ampak gorak izliv srca, ki občuti hvaležnost. A jaz? Zdi se mi, da sem storil nekaj, kar sem moral storiti, moral, ali ne? Saj ne bi bil nihče na mojem mestu ravnal drugače, prav gotovo ne!... Odslej sem bil pri Gini dan za dnem in večer za večerom, kadar sem le imel trenutek prostega časa. Življenje moje je naenkrat dobilo vsebino in pomen, namreč, da me razumeš: jel sem misliti, da si odslej sam usmerjam svoj korak. Iz prijateljstva je vzevela ljubezen. O da si jo videl, da si jo mogel občutiti to opojno ljubezen! Svet je izginil za naju, svet in njegova besnost in zlo! Kaj nama vojna, prijatelj in sovražnik, vse to blazno trenje za oblast in moč? Naj besne, naj nore in divjajo in se koljejo med seboj! Midva sva se sredi razdejanja in žehteče krvi zavedla, da sva človeka, da imava pravico do živ-

ljenja in da hočeva, hočeva živeti! Oj, živeti kakor v polju cvet, ki ne pozna srda in besa, temveč zgolj lepoto, tisto očarujočo, zagonetno lepoto, ki črpa svojo moč iz vršenja prirodnih zakonov. Saj me razumeš, dasi se izražam nerodno, jeli?! No, vidiš! Tako je bilo in tako je postala ona moja. O, Gina... Bilo je kakor sveta daritev na solnčnem oltarju ljubezni. Mesec dni, dva, mogoče tudi več, ali meni se je zdelo vse kakor en sam opojen dan. Tedaj je prišlo zame povelje, naj odidem v Tirole. Kakor da se je raztrgala čudežna zavesa, se je začelo rezati pred menoj... Ostudno, grozno življenje vojne vsakdanjosti je segalo s krvavo spolzko roko po meni in se mi bližalo s strupeno grozo, da sem kakor močvirsko soparico občutil njegov dih. Gina je jokala, ali jokala je čisto po svoje. Velike oči so se iskrile v vlažnem svitu, na lice pa ni kanila niti ena solza.«

— Zdaj pojdeš in ne vem, kam, za koliko časa —

— Potrpi, duša, in veruj! Vojna ne bo trajala vekomaj —

— O, dragi, ko bi mogla to verjeti?! Ali ne vidiš, kako vse razdejanje samo še podžiga besno furijo sovraštva in smrti? Jaz nimam upanja, nimam! —

Gina! —

— Vem, ti veruješ! Blagoslavljam te za to vero! Veruj še zame in —

»Ko me je pogledala zdaj, so bile njene oči tako veličastno resne in mile obenem, tako tople in otožno skrbne, kakor so na svetu samo oči ljubeče matere. In sem zaslutil:

— Gina, ali je res?

»Tedad se me je oklenila, se prižela k meni in se šele razjokala:

— In ne skrbi — je dejala nenadoma — saj sem tako srečna in blažena v zavešti pričakovanja. Samo da bi bil ti pri meni, ti! Saj verujem —

»In sva se poslovila in sem odšel. Zarinili so me zopet v prednje bojne črte. Saj veš, kako je bilo takrat z ljudmi. Figure, figure in številke. Ko jih nekaj pocepa, jih je treba nadomestiti z drugimi, da ostane število vsaj približno na potrebni višini. Jaz pa, pomisli, jaz nisem hotel biti zdaj več niti figura niti številka, ampak človek, človek, razumeš: človek! Saj sem ostavil tam doli bitje s skrivnostjo novega življenja, novega človeka, ki je — moj, moj, moj —«

»Zdaj pomisli! Prej, dokler sem bil sam in otopel, dokler sem iskal smrti in se rogal sebi in vsemu, kar me je obkrožalo, se me je ogibal svinec. Zdaj je bilo naenkrat čisto drugače. Niti ne morem reči, da bi bil v posebnih bojih, ko me je doletelo. Karkoli lahko imenuješ na bojišču previdnost, vse sem naredil in uporabil, pa ni zaleglo nič, prav nič. Ne ene, ampak kar celo vrsto ran sem bil deležen pri neki eksploziji. Kakor so mi pozneje pravili, sem visel ves mesec dni po tistem, ko so me pripeljali v bolnico, med življenjem in smrtjo. Nisem se jasno zavedel, govoril sem zmedenosti, včasih divjal, včasih spet topo ležal na postelji in sem hotel vedeti samo to, kje sem in kaj je z menoj.«

»Ko sem si potem opomogel, je bila prošlost kakor zastrta s čudno, komaj tu in tam prosojno koprano. Kakor sem

razmišljal, se nisem mogel spomniti dogodkov iz svojega življenja tako, da bi jih znal vezati med seboj. Zdaj se mi je zaiskrilo kaj malega prav iz otroških dni, zdaj iz dijaške dobe, potem spet iz vojne ali pa tudi iz domačega življenja. Spominjam se celo, da mi je nekoč materina smrt vstala v spominu s tako neposredno istinitostjo, da sem začel ihteti. Šele dolgotrajno zdravnikovo priporočanje me je polagoma umirilo in dovedlo do tega, da sem razumel oddaljenost dogodka; kajti od materine smrti je dotlej minilo več nego deset let!«

»Ob tej okrnjenosti spomina mi je bilo življenje sila mučno in neprijetno. Bil sem kakor v nekakem večnem somraku in me je vrhu tega še neprestano mučil občutek, da mi nečesa manjka. To je bilo tem bolj zoperno, ker nisem mogel razumeti, česa pogrešam. Obšli so me včasih trenutki, ko sem si zbog teh nepojmljivih pojavov hotel seči po življenju, vendar je vedno v zadnjem hipu prišel kdo vmes, ki mi je namero preprečil.«

»Tako mi je mineval čas, teden za tednom, mesec za mesecem. Iz bolnice so me pošiljali v bolnico, iz zdravilišča v zdravilišče, dokler ni zaoril klic, da je vojna končana. In zdaj! Vse tisto valovanje za dni prevrata in kmalu po prevratu je šlo nekam čisto brez sledu mimo mene. Nastajale so nove države, porajali so se novi duševni svetovi, jaz pa sem imel sam s seboj toliko posla, da skoro nisem opazil veličine sproti se vrstečih dogodkov in ne občutil njih pomembne brzine. Nič, razumeš, čisto

nič. Fuj, ti pravim, takšno življenje, to je bednejše od onega, ki ga živi v kletko zaprta opica po menažerijah! Vendar sem se polagoma uveril, da je navada nepojmljiva moč. Kakor zveni to morda smešno in neverjetno, je le res: Navadil sem se končno tudi tega: vseh pomanjkljivosti v spominu in tistega občutka, da mi nekaj manjka. Kakor veš, ima moj oče malo tovarno pletenin. Uvajal me je v razne posle in sem bil menda čisto poraben. Svetoval mi je namreč, naj se ozrem malo po ženskem svetu in naj začnem polagoma misliti na to, da prej ali slej prevzamem njegovo mesto. On da je že utrujen in si želi miru. Zato bi rad malo izpregel.«

»Poslušal sem ga z zanimanjem in jel z veseljem razmišljati o njegovem nasvetu. Zdelo se mi je kakor nalašč, kakor da je vprav to tisto, zbog česar sem imel oni neprijetni občutek, da mi vedno nečesa manjka.«

»Zdaj pa pomisli, prijatelj! Tukaj je namreč vseh mojih pojmov konec. Brskam, iščem, razvozljavam in ne morem nikamor, dobesedno: nikamor! Venomer sem na eni in isti točki, pa naj krenem kamorkoli. To je namreč zdaj strašnejše mimo vsega prejšnjega. Seve, ti ne razumeš, ko ti še nisem povedal, ko ti ne znam povedati... In vendar bi ti tako rad, tako silno rad povedal, pojasnil in obrazložil vse skupaj! Joj...!«

»Izbral sem si nevesto, razumeš, nevesto, blago, iskreno dekle. Toplina njevega čuvstva me je opajala in njene črne oči so bile zame paradiz. Čisto prenovil sem se ob njej, le nekaj je bilo zago-

netno. Kadarkoli sem gledal v te njene oči, se nisem mogel otresti nekakšne medle, podzavestno na dan sileče misli, da sem nekje že pred davnim časom videl te oči, te vdane poteze okrog črešnjevo svežih ust, da sem že čul ta čisti, zvonki glas. In lotevati se me je začela čudna bojazen, nekakšna nepojmljiva negotovost, kakor da me teži krivda, ki je ne poznam, pa sem vendar odgovoren zanjo... Rika, moja nevesta, je menda čutila v meni pritajeni vihar, dasi ji nisem nikoli niti z najrahljšo besedo omenil, kaj me muči. Vpraševala me je, zakaj sem tolikokrat otožen in razmišljen in če je morda ona tega kriva. Prosila me je, naj ji bom iskren in odkrit, kakor je ona meni; kajti le to edino je podlaga za resnično soglasje v bodoči življenski skupnosti.«

»Dasi nisem mogel smatrati takega govorjenja za očitiranje, me je bolelo. zelo bolelo. Čutil sem utemeljenost njeve besedi, pa ji vendar nisem mogel in ne znal razjasniti svojega vedenja. Zbog tega, vidiš, sem jel odlašati s poroko. Spomladi na jesen, jeseni na spomlad, vedno samo zaradi tega, da si pridobim časa za razjasnitev samega sebe. Kajti: kako naj se družim s kom, dokler nisem niti sam s seboj na čistem, ali ne?!«

»Lotevati se me je začela strahotna nestrpnost. Nikjer nisem imel obstanka. Bolj ko prej je bil zdaj izraziti tisti vražji občutek, da mi vedno nečesa manjka — ali kaj, kaj naj bi to bilo?! Begam, begam križem, mislim, toda vse zaman! Jasnosti ni, odgovora ni. — Vse za stonj... Noč za nočjo me jamejo mučiti strahotne sanje. Ženska, na las po-

dobna Riki, moji nevesti, me od nekod kliče. Zdi se mi, da jo vidim. Čisto kakor Rika je, le za znanje morda starejša, ali samo bolj dozorela, ali pa tudi utrujena, izčrpana, morda celo izžeta. Tako natančno je ne morem videti. Toda kakor zatisnem oči, je že pred menoj. Nekam onemoglo sili k meni, kakor da mi hoče nekaj povedati, se mi zdi, potožiti, pojasniti. Spanje ni več spanje, ampak plaha, bolestna blodnja duše, ki je zdaj popolnoma v oblasti tega neznanega demona. Naposled ne morem vzdržati več.«

— Nekoliko odmora mi je treba —, pravim očetu, — živci me ne ubogajo več. —

»Oče pristane. Pravi, da je to že sam opazil in da mi je hotel svetovati, naj grem kam malo na oddih. Tudi nevesti povem.

— Preveč delaš —, se zboji Rika. — Le pojdi in glej, da se kmalu okrepiš! In piši, mnogo piši. Saj veš, da bom vedno v mislih in sanjah s teboj. —

»Kakor so bile njene besede iskrene, so me vendar zaskalele. Občutil sem jih liki breme. „Jaz nočem spremstva, hočem biti sam,“ je vpilo v meni.«

»Tako sem se odpeljal kar na slepo. In kakor da nekdo kriči v meni, sem moral v Italijo, moral. V Trstu sem se malo ustavil, toda izpremenjene razmere mi niso bile po volji. Gnalo me je dalje. Krenil sem v Benetke, obiskal sem Rim. vmes sem se mimogrede ustavil v tem in onem mestu, toda nikjer nisem našel utehe. Končno sem hotel videti beneške Slovence, vsaj zdelo se mi je tako. In naenkrat se zavem v — Vidmu. Tedaj me spreleti kakor električen tok:

— Gina! —

»Vsi oni čudoviti časi, ki sem jih preživel ž njo takrat, ko je besnela vojna, zažare zdajci v živi plastiki pred menoj. Moj Bog, Gina! Kaj sem vendar mislil celih šest let in kam mi je izginila, da je nisem mogel najti v spominu? Gina — Rika! Da, Rika je podobna Gini in Gina me je klicala v snu. Ona, ona, samo ona me kliče ves ta čas, me čaka in plaka za menoj. Joj, Gina, moja uboga Gina...«

»Kakor blazen začnem begati po mestecu. Kjerkoli zagledam žensko, ki se mi po kretnjah in hoji zdi zamišljena, zdirjam za njo. Vselej mislim: ‚To je ona!‘ Ko pa zagledam obraz, moram spoznati zmoto. A klic je močnejši in močnejši, tako močan, da sploh ne slišim nazadnje nič več drugega in ne vidim nič — razen nje.«

»Končno začnem iskati hišo in jo tudi najdem, lezem proti stanovanju v kleti, toda tam ni žive duše. Z obokov na hodniku vise pajčevine in po tleh švigajo miši. Potrč se vrnem v vežo, kjer srečam črnolasega, zagorelega dečka, ki me nekam začudeno gleda. Vprašam ga, da li kaj ve, kje stanuje gospodična Gina O. Mali me gleda in se nasmehne:

— La zia? —

»Da, kako ne bi vedel!? Zgoraj v prvem nadstropju je tetka Gina, samo bolna je sedaj. Prijazno caplja pred menoj in hitro pove stari mami, da je prišel nek gospod, ki vprašuje po teti Gini... Stara, sivolasa dama stopi iz stanovanja in me motri z ugašujočimi očmi. In kakor jo gledam, vem: To je ona, njena mati! Par vljudnih besedi

zamrmram v opravičilo in prosim, da li bi lahko govoril z gospodično Gino.«

»Starka me ne spozna. Obotavlja me pravi, naj vstopim, pa me pusti nekaj časa v malem salonu, medtem ko sama oddrsa... Kmalu se mi zazdi, da čujem Ginin glas:

— Je prišel? O, mama, to je on. —

»Gospa se vrne in mi s par obzirnimi besedami naznači, naj oprostim, češ da je bolezen njeno hčerko nekam prevzela... Jaz hitim, da me to prav nič ne moti, da razumem in vem in da sem vprav zbog tega prišel.«

»Gospa me nato spremi skozi vrsto sob in mi nazadnje odpre vrata v svetlo sinje zastrto sobo:

— Prosim! —

»Jaz vstopim, ona ostane zunaj in tiho zapre vrata za menoj. Kakor vko van obstanem pri vratih, kajti to, kar vidim v čipkah in belini na postelji, je res — Gina!

— Benvenuto, mio caro! — mi dahne nasproti. — Vedela sem, da boš prišel, da moraš priti. —

»In glas, še isti čisti glas — kakor nekdam, zamre v solzah. Jaz pa se plazim, se opotekam, se vlečem proti postelji. V glavi mi kuje stotero ognjenih kladiv, v prsih in v grlu me stiska in davi, a kolena se mi šibe kakor pod silnim bremenom. Brez moči se zgrudim k postelji:

— Gina! —

»Njeni drobni prsti se poigravajo z mojimi lasmi in njena dlan me boža, njena svileni nežna dlan... Vmes ponavlja z vdanostjo:

— Samo, da si prišel. Vsa ta dolga leta sem te klicala in čakala... In da si bil v grobu, bi te bila prizvala moja ljubezen iz njega. Oj, dragi, kako sem srečna, kako sem ti hvaležna za ta trenutek. —

»Bilo mi je, da bi umrl, umrl od sreče in od boli, ona pa mi je začela toplo prigovarjati, naj se umirim, češ da je zdaj spet vse dobro. Da je bilo strašno, brezupno takrat, vendar ona ni izgubila vere. Čakala je in čakala in ni obupala, najsi so jo še tako mučili... Seve, s sovražnikom — saj si lahko mislim!... Ali ona ni verjela v sovraštvo. Kako neki?!... Joj, to toplo razkrivanje trpečega srca!«

— In veš —, je dejala in me povabila, naj sedem k njej, — zakaj sem tako silno verjela? Noč za nočjo so me mučile sanje, da me iščeš in me ne moreš najti. Videla sem te, kako se oziraš okrog, kako iščeš z očmi, pa sem hotela k tebi in nisem mogla. In sem te klicala v snu, da bi me zaslišal in spoznal. Čutila sem, da čuješ moj klic, pa se mi je zdelo, kakor da ga ne moreš in ne moreš spoznati. Zato sem ga ponavljala noč za nočjo. Vedela sem, da pride čas, ko ga spoznaš. In ti? —

»Tedaj ji začnem praviti, kaj se je zgodilo z menoj. Vse: kako me je zajelo pri nekšni nenadni eksploziji in kako je bila potem prošlost skrivnostno zastrta zame. Povem ji, kako sem tipal okrog zbog tistega strahotnega občutka, da mi nečesa manjka, in kako sem na posled liki od nevidne sile gnan prišel semkaj in kako se mi je tu nenadoma spet razjasnilo.«

— Vidiš —, je dejala, — kako prav sem imela v svoji veri! —

»To so bila trenotja, ki se zasekajo v človeka na vekomaj. Govorila mi je tudi o materi in bratih. Eden se ni vrnil z vojne, drugi je prišel. Takrat je bilo najstrašnejše. Ni je sicer psoval, toda preziral jo je tem huje. In mati je bila skoro na njegovi strani... Pa mi pride nenadoma na misel:

— In dete? Kaj je z detetom?! —

»Tedaj se Gina mukoma dvigne in vzame z nočne omarice sliko. Ljubek kodrolašček mi ž nje proži ročice nazproti in se smehlja.«

— Glej, samo to ti morem dati. Malo zlato (po tebi sem ga imenovala) mi je odbežalo. Dve leti sem uživala srečo, da sem iskala tolažbe v njegovih očeh, ki so bile čisto, čisto tvoje, potem mi je odbežalo. —

»Njen glas je samo še dih.«

— Zdaj, ko sem te priklicala, pojdem lahko za njim. Povedala mu bom, da sem te našla in da naju ljubiš. —

— Gina! —

»Njene oči strme. Trudna omahne v blazine in me prime za roko, toda njene dlani so mrzle. V obupu kriknem, da pride mati. Gina kaže z očmi name in šepetaje ponavlja moje ime. Stara dama gleda.«

— Signore? —

— Potokar — dodam mesto nje. Kmalu pride še Ginin brat in njegova žena z dvoje dece.«

— Lo zio? — vprašuje deček, ki mi je bil prej pokazal, kje je doma teta Gina. Gospa mu pritrdi.«

»Gina obnemore v sen. Tiho, kakor tatovi se splazimo iz njene sobe. Obitelj začudeno posluša mojo zgodbo. Dih sovraštva zamre in se umakne strmenju nad čudovito igro — usode. Vsi smo edini v tem: Usoda! Strašna, blazna usoda, ki se brezobzirno igra s človeškim življenjem... Potem začnem pripovedovati, da ljubim Gino še kakor nekoč in da nad vse cenim njeno ognjevito vero in zvestobo. Ako mi gospa zdaj ne odreče njene roke, bi —«

— Da bi le ozdravela, sinko moj dragi! Zaslužila sta srečo! — me s solzami blagoslavlja razburjena gospa.«

— Miro! — zakliče tedaj Ginin glas. Vsi gremo k njej. Stotero misli mi drvi po glavi. Na dom mislim in na nevesto. Težko ji bo — ali gotovo bo priznala Gini prvenstvo. Tedaj se zgane na postelji. Slika detetova, ki jo je Gina držala v rokah, zdrkne na tla, a Ginine oči se stekleno zasvetijo. Ustne se zganejo.

— A rivederci — se mi zdi, da je dahnila. Potem je ena sama solza, ki ji je zdrknila na lice, nemo povedala, da je njenega trpljenja konec. Tedaj, prijatelj, sem menil, da poblaznim. Kakor mrlič sem počakal, dokler ni zemlja sprejela njenega trupla, potem pa proč, proč, proč!«

»Zdaj sem tu. Kam naj grem, kaj naj začnem?! Skrivnostni klic z onim čudovitim občutjem je utihnil. A jaz zdaj ne morem živeti brez njega... Ne morem!«

Ko je končal, je zahropel in zavil oči. Izmučeno njegovo telo se je jelo viti in se peniti v krčih. Sredi noči sem hitro poslal po zdravnika in mu v

kratkih besedah naznačil prijateljevo zgodbo. Skomignil je z rameni, tipal žilo in brzo vbrizgnil Potokarju pomirjevalno sredstvo.

»Zdi se mi, da bo poklicala sedaj

tudi njega za seboj,« je dejal zamišljeno...

Komaj se je jelo daniti, sem moral svojem prijateljevemu brzojavno potrditi trpko zdravnikovo domnevo.

JAN BAUKART, Ljutomer:

ZIMSKA NADA.

Grmovje se šopiri v gubah krinolin
in hrasti vanj strme izpod turbanov belih,
dvorane tla pokriva mehki hermelin
in strop se niža, pada nanj že v kosmih celih.

Tako zagrinja nas tišina vseh tišin.
A smrt to ni: boječe le pričakovanje,
samo nestalna misel, bleda ko spomin
in v istinitost že klijoče budne sanje.

Pomladni bo vihar raztrgal gubic kras,
odvzel turbane hrastom z mehкими rokami,
zamotal bo preprogo belo in tačas
bo pasel tudi plašne ovčice nad nami.

Takrat, ko bo grmovje golo, hrast rjav,
takrat napoči pestra doba novih rojstev,
takrat bo mati vsakdo, kdor zaznav
nabral je, zdravih misli, božanstvenih svojstev.

Zato mi draga zima je in njen pokoj:
ker vem, da samo bolno, mrtvo se poslavlja
pod njenim prtom, da pa mladih sil nebroj
neslišno še na veliko se noč pripravlja.

B. BORKO, Ljubljana:

„PAN“ MIROSLAVA KRLEŽE.

Izmed novih imen, ki so se v zadnjem desetletju trajno zasidrala v srbskohrvaškem slovstvu, je po kakovostnem merilu Miroslav Krleža eno prvih. In kar je za naš vzburkani čas poglavitno: Krleža ni zgolj umetnik, ves zaljubljen v neko nadčloveško poslanstvo umetnosti, marveč je človek, ki živi

in ustvarja tesno v svojem času, ki se nič ne boji položiti v svoje spise eksplozivov misli, nazora, tendence. V njem je mnogo kaotičnega, kakor v današnjem človeku sploh; mnogo brutalnega, zmedenega in zopet paradoksnega in jasnega in doslednega. To je kakor svet, ki se oblikuje iz kozmičnih meglin v ubranost

novega solnčnega sistema. Pri Krleži nas posebno mika njegova globoko človeška nota, ki se skuša povsem osvoboditi vnanjega patosa in vplivati na nas neposredno in neprisiljeno. Spričo tega zgolj človeškega nam je umljiv njegov trud, da prilagodi umetniško formo zahtevam te neposrednosti; razumemo njegovo stremljenje po kar največji življenjskosti umetniškega dela. Radi tega pa kaže vse delo M. Krleže očitne znake razvojnih stopenj, ki segajo kakor geološke plasti v vrstah druga nad drugo. Razvoj M. Krleže še vedno ni končan; napak bi bilo, če bi govorili o živem umetniku kot o zaključeni razvojni ednici, zlasti še napak pri tako živem umetniku in toli nemirnem človeku kot je Krleža.

Na tem mestu se dotikam celotnega Krleže le mimogrede; drugo izdanje ene najlepših njegovih pesnitev »Pana« me je napotilo, da opozorim na Krležo pesnika. Kdor pozna le pripovednika in dramatika Krležo z njegovim proustovskim, kajkrat surovim slogom in sila skopim lirizmom, bo presenečen ob liriku Krleži. In vendar je avtor »Hrvatskega boga Marsa«, »Hrvatske rapso-dije«, »Glembajevih« itd. izšel iz lirike. Njegov prihod v hrvaško pesništvo je bil kakor vzhod pomladnega solnca. Jara, panska sila je kipela v njem; Vidričev paganizem in Nazorjev »prirodnjaški« panteizem sta bila le bleda predhodnika tega liričnega dinamizma. Vidrič je bil pesnik-slikar, Boticelli v hrvatski poeziji, kakor se je videlo Jovanu Dučiću. Nazor se je že bolj pomaknil v muziko, vendar se ni mogel niti do danes

otresti svojih opisovalnih nagibov in artistično odrevenele forme. Ko je jel Miroslav Krleža objavljati v »Savremenu« svoje simfonije (izišle v posebni knjigi l. 1917.) in ko je ugledal svet njegov »Pan«, je bil izvršen preboj Moderne; začela se je tista doba hrvatskega pesniškega razvoja, ki jo označuje zmeda povojnega pesništva. Krleža je s svojimi simfoničnimi pesnitvami pokazal nove možnosti pesniškega izraza in posvedočil pomen oblikovne in snovne razgibanosti v poeziji. Ob njem so jeli v okusu Moderne vzgojeni ljudje zmajevati z glavo, češ, da je neumljiv, kakor so pred desetletji prijatelji »stare« poezije zmajevali nad pesmimi Domjanića in Begovića. Vendar so nekateri, n. pr. Julije Benešić takoj opazili izredno jezikovno tankočutnost in pristno lirično opojnost teh pesnitev; kmalu se je Krleža zmagoslavno uvrstil med prve hrvaške pesnike.

Izmed njegovih simfonij je »Pan« nemara najlepša in najrazkošnejša; iz nje diha kakor iz enako imenovane Hamsunove povesti paganska ljubezen do prirode. Narava govori tu s svojimi posebljenimi silami besedo večne ljubavne opojnosti, večnega stvarjanja in uničevanja. Nji nasproti je pesnik postavil človekov duhovni svet, izražen v krščanskem strahu pred grehom in njegovim maščevanjem. Srednjeveški in renesančni duh se tu zopet spoprime v dvoboj dveh mitičnih velikanov, dokler ne prevlada nad vsemi »nebeškimi melodijami« Panova razuzdana pesem.

Karkoli že mislimo o protikrščanskem duhu te pesnitve, moramo priznati

Krleži, da je njegov »Pan« po svojih pesniških sestavinah in oblikah delo nesporne vrednosti. Srbskohrvaški jezik, ki ga je Dučić artistično skrajno opilil in mu dal tak blesk kakor slovenskemu pesniškemu jeziku Oton Župančič, je v »Panu« in »Treh simfonijah« Miroslava Krleže dobil čudovito prožnost in razgibanost, ki pa se še vedno suče v prefinjenem krogu umetniške odbranosti. Pesniki Moderne so videli zadnje jezikovno in stilno dognanje pesnitve v njeni vizuelni slikovitosti in zgolj formalni muzikalnosti verzov. Krleža je kakor le redko kdo pred njim (nekoliko je skušal doseči to prezgodaj umrli Srb Milutin Bojić) položil težišče pesnitve na njeno muzikalnost. Njegova pesem ni samo pravilno padanje in dviganje ritmičnega toka, marveč raste mogočno kakor razliv široke, šumeče reke. Krleža je dal verzu svobodo; v istem hipu, ko ga pusti teči na široko, pa mu takoj do loči pogobljeno, ubrano strugo. Njegove slike so razgibane, vzlic temu pa harmo nične, polne in razkošne. metafore pa nove in smeje.

V »Panu« pojo ob modrem jesenskem popoldnevu »gora in vinogradi tiho pesem sanjanja«:

Sve je modri psalam jesenje tišine...
 Sjaju na suncu kupole arkadâ.
 U vrbinju sivom srebrna voda svečano
 vijuga,
 I pleše u ognju, grimizu i svili;
 Ko plamena jesenja duga.
 Na gradu sniju kule. Palače, terase ruža.
 Mili su, topli obrisi grada,
 Pijani boja, sunca i juga.

V to očarljivo okolje se vpletajo akordi nebeških strun, ki pojo:

Kraljevsko popodne s crvenim granjem
 pjeva
 Zlatnu jesenju pjesmu.
 Ko fazanka sveta, svilòrepo, božansko
 ptiče
 Treperi sunčana pjesma,
 U veličastvenoj glazbi trâka, cvijeća, azura,
 srebrnog tkiva.

In zdaj se oglasi Panova siringa, polna nostalgije po »pjenušavom moru«; solnčni žarki se pogovarjajo z vinsko trto, materinski obloženo z nabreklih grozdjem, rdeče listje pada na Panove kodraste lase, barve pojo, vsa narava vprašuje Pana:

Svi smo mi modri sunčani San.
 Zašto o — tuguješ, prebljedi Pan?

Zdajci zazveni trda melodija procesije. Verniki vstopajo v cerkev, »što se bijeli na humu, među stoljetnim slavjanskim lipama. Pan, kozonog, vitak, otkakuće radoznalo za povorkom među sjenama kestenova.« — Dva svetova zavolovita drug nasproti drugemu, se odbijata in spoprijemata; svet Duha in svet Mesa, svet Križanega in svet Pana, svet pokore in svet greha, svet misli in svet življenja — tistega vseobjemajočega, nikomur, le svojim zakonom odgovornega življenja. Pesnik ni občutil tega starega spora v dramatičnem spoprijemu ljudi ali v ostrem križanju idej, marveč v lahkem muzikalnem prelivanju, v trepetanju bavr in tonov na zlati podlagi jesenskega popoldneva, v hipni predsmrtni zamišljenosti narave, ki se skozi Pana zavestno izprašuje in si odgovarja. Tej vedri, večno naivni zavesti prirode je

zoperstavljal samomučenje človeka, ki vpije od strahu z grešniki v cerkvi:

O zašto nas golena tajna mrvi?
O zašto se davimo u rodnoj krvi?
O zašto vrije život u nama?
O zašto se biju Svijetlo i Tama?
O tko nam te napjeve krvničke svira?
Gdje je nebesko ostrvo mira?

Toda Pan prodira vse jače v preprosta človeška srca in jih opaja s slo sproščene narave; njegova siringa pretvarja pokorniško pesem v ples. Plodovitna rodница jesen se smehlja vsenaokrog z večnim ženskim smehom, razkošno vabečim v žejno naročje. In ... sunčani Pan je u bijeloj ekstazi danas Nadpjevao krvavu pjesmu Boga.

Doba »Pana« je v delu M. Krleže čas mladostnojarega prebujenja njegove

uporniške nature. Kakor Ibsen v »Brandu« in v »Cezarju in Galilejcu« ali Mežakovski v svoji trilogiji »Krist in Antikrist« je Krleža v svojem »Panu« pogledal v oči krščanstvu, dasi kot lirik ni hotel niti mogel rešiti problema, ki si ga je zastavil v hipu, ko je izgovoril to besedo. Pan, ki zmaguje nad Bogom, je Krleža sam v svoji mladostni razkipelosti, v svojem paganizmu, ki obožuje čisto Prirodo bolj nego človeka in Misel. Počasi se je izgubila opojnost liričnih nastrojev; že v treh zvezkih z naslovom »Pjesme« se panska radost pretvarja vedno bolj v prometejsko misel in lirična muzikalnost v nov, bolj plastičen izraz socialnega upora. V Krleži ugaša mit o Panu in vstaja mit o Vsečloveku.

Mirko Šubic:
ZNAMENJE
V SNEGU.
Linorez.

RAZSTAVA LUŽIŠKO-SRBSKEGA UMETNIKA.

V dneh od 27. oktobra do 4. novembra l. l. se je vršila v mali dvorani ljubljanske Kazine razstava umetniških del Měrcina Nowaka, edinega reprezentanta umetnosti pri najmanjšem slovanskem narodu — Lužiških Srbih. Takoj v začetku moram priznati, da je bila to ena najzanimivejših grafičnih razstav zadnjih let. To je bilo splošno mnenje vseh, ki so razstavo obiskali. Posebno prijetno iznenadeni pa so bili oni, ki so prišli na razstavo iz nacionalnih ozirov, pač zato, ker je to prvi slučaj, da razstavlja v Jugoslaviji Lužiški Srb.

Nowak je razstavil nad šestdeset slik: akvarelov, lesorezov in risb, v katerih je odlično prikazal lužiško-srbsko mitologijo in folkloro. Poleg tega pa je obdelal tudi več staroslovanskih motivov, ki so dali razstavi splošen slovanski značaj.

Največ pozornosti so vzbujale risbe v barvah, kjer je Nowak pravi mojster. Njegove barve so žive, harmonične in že takoj na prvi pogled napravijo zelo močan vtis. Tako je »Kristusovo rojstvo v srbski Lužici«, kjer je umetnik na svojevrsten način prikazal lužiško-srbsko narodno edinstvo. »Pogreb« je poln najgloblje mistike, prav tako tudi »Bože sedleško« in »Vetrne vile«, bajna bitja, ki žive še samo pri Lužiških Srbih. »Groboškrunstvo« je satira na nemške učenjake, ki izkopavajo staroslovanske grobove in na podlagi najdenih predmetov dokazujejo, da je Lužica od pra-

dnih časov — germanska. Nadvse močan vtis napravi »Pokristjanjevanje Lužiških Srbov«, ki se je pričelo v času Karla Velikega. Dva oborožena germanska vojaka držita na tleh klečečega, zvezanega in vsega okrvavljenega Slovana, kateremu zliva na glavo vodo rejen menih. Krsti ga v navzočnosti nemških vojakov s potegnjenimi meči in tovariša meniha asketa, ki drži v rokah križ; v ozadju pa goré slovanski gradovi... »Dve ljubici« in »Deklica pod hrastom« sta motiva iz narodnih pesmi; deli spadata med umetnikove prvence. Izvrsten je »Kraljevič Marko«, ki je do danes najboljša slika junaka naše narodne pesmi.

Nič manj zanimivi od risb v barvah niso njegovi lesorezi, ki so izdelani z neverjetno preciznostjo. Tukaj je pred vsem omeniti »Pomlad«, »Lužiškega guslarja«, motive iz Budyšina, »Poldnevnic« in »Svetovida«. Kolorirani »Staroslovanski stražar« je bil brez dvoma najboljši lesorez. Idejno zelo dobra je »Pot germanizacije«, kjer je umetnik kot simbol nasilne germanizacije vpodobil mejnega grofa Gera, ki je, pozvavši jih na večerjo, dal zahrbtno umoriti trideset slovanskih knezov. Razstavljeni lesorezi ruskih bilin so izšli v Pragi kot prva lužiško-srbska umetniška publikacija.

Od risb so ugajale najbolj tri ilustracije k Čišinskega pesmi »Ženitev« ter serija šestih risb iz »Ptičje svatbe«.

Zelo dobro so bili obdelani motivi iz narodnih pripovedk, kakor: »Ognjeni mož«, »Vrag orje Sprevo«, »Povodni mož« itd.

Za spoznanje šibkejši je v akvarelu. Vendar je tudi tukaj pravi mojster v izbiranju barv. V tej tehniki je obdelal pripovedko o sedmih srbskih vitezih, ki spijo na gori Lubin, dalje narodno pesem o treh ženinih, povratek starih Slovanov iz vojne, iznašanje smrti iz vasi (običaj na pepelnično sredo) ter malo znano slovensko pripovedko o božjem petelinu.

Litografiji je razstavil dve: »Lipe nad reko« in »Kamnolom«.

Kljub temu, da se mlademu umetniku še pozna šola čeških in poljskih mojstrov, ima v svojih delih posebno karakteristiko, po kateri se loči od drugih umetnikov. Vsako stvar izvede do najmanjše potankosti. Posebno dosleden pa je v anatomiji.

Měrcin Nowak se je rodil 13. junija 1900. v Njehornu, prijazni lužiško-srbski vasi vzhodno od Budyšina. Ker ni v Lužici narodnih šol, je obiskoval nemško osnovno šolo v vasi Woreyn (nem. Wurschen), kjer se ni učil niti lužiško-srbskega pisanja niti čitanja. Že tukaj je kazal izreden slikarski talent in zato ga je učitelj Ebert zaposlil s tem, da mu je moral v času šolskega pouka v njegovem stanovanju risati šolske učne slike. Napravil jih je okrog sto in v zadnjih mesecih svojega šolskega obiskovanja je dobival za svoj trud deset mark honorarja.

Ko je l. 1914. zapustil osnovno šolo, je pomagal svojemu očetu na njegovem

malem posestvu pri poljskem delu in obenem študiral risanje po publikacijah neke dopisne šole. L. 1916. si je kot ilustrator manjših revij služil svoj prvi denar, od l. 1917. do 1918. pa je bil v Pomorcih (nem. Pommritz) nastavljen kot pismonoša. Nato je bil potrjen k vojakom, vojaške suknje pa ni oblekel, ker je bila med tem svetovna vojna končana.

S posredovanjem profesorja Müllerja v Lubiju (nem. Löbau), ki je Nowaka prav za prav odkril, se mu je posrečilo prvič razstaviti v Zhorjeltu (nem. Görlitz). Kritika je bila zelo lažkava in prodal je dve tretjini od razstavljenih slik. S tako pridobljenim denarjem se je podal v Lipsko na akademijo grafičnih umetnosti, kjer je bil brez sprejemnega izpita sprejet v mojstrski razred profesorja Franca Heina. Ali šola starega pedanta mu ni ugajala, pa tudi denarna sredstva so mu kmalu pošla in zato je po prvem semestru študij prekinil. Vrnil se je domov ter izgotovil večje število slik, s katerimi je pomladi l. 1921. priredil v Zhorjeltu svojo drugo razstavo, ki je končala z istim uspehom kot prva ter mu omogočila nadaljevanje začetega študija. Podal se je na draždansko akademijo, kjer je bil učenec znanih profesorjev A. Drescherja in J. Erlerja. Toda, tudi sedaj so mu denarna sredstva kmalu pošla. S štipendijo pa, ki jo je dobival od budyšinskega poglavarstva je izhajal komaj nekaj dni; bilo je to v času inflacije. Po enem letu je moral zopet prekiniti študij in se vrniti domov.

Nowak se je vedno bavil večinoma le z motivi iz srpske Lužice, ali s pravo ljubeznijo šele takrat, ko se je izpreobrnil iz nemškega Savla, kakršnega je napravila nemška šola, v slovanskega Pavla. Bilo je za časa njegovega bivanja v Draždanih, ko se je, ob priliki neke večje lužiško-srbske prireditve, zganila v njem slovanska kri njegove matere ter se je začel zavedati svojega poslanstva. Umetnost pa je bila tista gonilna sila, ki ga je vrnila lužiško-srbski materi, narodu in domovini ter vzbudila v njem narodno zavest in narodni ponos. Šele sedaj se je začel učiti svojega materinega jezika. Nakupil si je lužiških knjig ter začel študirati zgodovino in literaturo svojega malega naroda.

V jeseni l. 1923. se je podal v Prago, napravil sprejemni izpit za akademijo ter se z vso vnemo poprijel učenja. V Pragi, kjer je študiral pri profesorju Loukoti, Obrovskem in Švabinskem, je ostal štiri leta, nato pa se je podal v Varšavo, kjer se je pri poljskem grafičnem mojstru prof. W. Skoczylasu popolnoma posvetil lesorezu. Svoje študije je končal letošnjo pomlad v Varšavi.

Nowak je že večkrat razstavil, in sicer v Zhorjelcu, Budyšinu (nem. Bautzen) in Draždanih. Vsako leto sodeluje pri umetnostni razstavi, katero prireja društvo budyšinskih svobodnih umetnikov, kateremu pripada tudi on. Vendar mu to sodelovanje ne prinaša nikakih materialnih koristi, ker ga Nemci, od-

kar se udejstvuje v nacionalnem pokretu Lužiških Srbov, dosledno bojkotirajo. Njegova dela so polna mistike in globine, v njih odkriva lužiško-srbsko narodno dušo, ki je čista, pobožna in dobra. Njegove slike so polne poezije; najlepše pa so one, ki predstavljajo vsebino lužiško-srbske narodne pesmi.

Nowak pa se ne bavi samo s slikarstvom, ampak se udejstvuje tudi na književnem polju kot pripovednik in pesnik. Odličen poznavalec je dolnje-lužiškega narečja, ki ga izborno obvlada v pismu in govoru. Njegovi pripovedni spisi in pesmi so raztreseni po raznih časopisih, revijah in koledarjih. V posebni knjigi je doslej izšel samo njegov prevod ruskih bilin, ki ga je okrasil z izvirnimi lesorezi. Na isti način namestava opremiti in izdati naše srbske narodne pesmi o kraljeviču Marku, ki jih je letos prevedel.

Njegova ljubljanska razstava, ki se je vršila pod pokroviteljstvom Jugoslovenskega Sokolskega Saveza, je uspela v vsakem oziru, čeprav smo na njej pogrešali nekaj gospodov, ki si domišljajo, da dajejo s svojo navzočnostjo raznim prireditvam pravi sijaj. Razstavo je obiskalo mnogo odličnikov; onih pa, ki ob vsaki priliki obešajo na veliki zvon svoje »vseslovanstvo«, ni bilo in tako tudi ne onih, ki so še pred nekaj meseci, ob priliki poseta lužiško-srbskega pesnika Jana Skale, zatrjevali: »Ne bomo vas pozabili.« Res je, gospodje, ne bomo vas pozabili!

IVAN CANKAR:

Y. S. Pomin.

Za slovo

Kako sem bil jaz nekđaj srečen!
Ljubega sladka je tedaj
Za hipe kratke v srcu mojem
Ustránila najlepši raj.

V junbránjem solncu mlado cvetje
Krasno se razcvetelo je,
A prišel je vihar ponoči
In cvetje vse zvenelo je...

Kako sem bil jaz nekđaj srečen!
O, da bi pač ne bil nikđar! —
Ne vedel bi, kako je grozen
Olupa večnega vihar;

Ne vedel bi, kako težijo
Spomini na pretekla dni,
Kako prihodnosti neznane
Srce obožno se boji.

Umrta je ljubezni sreča,
Umrle niso mi želje,
Zdravila vročim bolečinam
Zamán iskalo je srce...

Ne, ne zamán... Kot igmenada
Zasiže solnčece svetlo
Izza oblakov hudoournih
In pogladi zemljo temno —

J.

Tako se je vzbudilo srce
Iz težkita, togepolniti sanj
In v novem svitu je sijal mi
Vas svet, poprej tako temán.

O kuala Vam! Iz duše moje
Izgínil je poprejšnji čas
Kot megla v zori, ko sem gledal
Presečen v jasni Vaš obliáz.

A hitro, kot je solnce vstalo
Zašlo je solnce za goró,
V pozdrav sem komaj dal Vam roko.
Podajem že jo Vam v slovo...

Tako težko je srce moje
Težko od tihega garjá,
O saj za nekomaj se z Vami
Poslavlja uca od uca.....

Cé vse spomine dnij preteklih
Prihoštnost kdaj mi zamori,
Najljubša slika, slika Vaša
Ostane v srcu večne dni.

Vabimira, 29. VII. 1895.

Juan Panzar

HREPENENJE

Josip Cvelbar
29. V. 1916.

J. Cvelbar: HREPENENJE.
Perorisba.

† JOSIP CVELBAR:

PESMI.

PA DEDEK MOJ...

Pa dedek moj, ta bil je vam možak!
Život njegov je močen bil, čokat,
pa kakor hostni mož je bil bradat,
jaz videl nisem ga, pa bil je tak.

Nositi vino znal je kot — junak.
Ej dedek bil je pravi vinski brat
in kaj mu poleg vrča bil je grad —
kot kmetu med pšenico beli slak!

In čudo ni, da ljubil je peneče
majolčice, hej vinčece šumeče,
saj ded je moj izvrsten bil sodar.

In vsi so, vsi imeli deda radi
— zakaj bi ga pa ne? — i stari, mladi,
le eden ni ga rad imel: — denar.

9. marca 1911.

VOZNIKOVA PESEM.

Hi, hi! Le potegni, šarec,
le potegni urno, vranec:
še ta cesta po dolini,
pa še oni nizki klanec!

Kaj, no, stresaš šemo grivo?
Le povleci, le poteci!
Saj še nisi star, kot jaz sem,
aj, še čil in mladolet si!

Pa bo prišlo, pa bo prišlo,
ljuba mi konjička,
ko peljala mesto vinca
rakev bosta tu prek grička.

Takrat pa stresajta grivo
in s povešenoj glavoj
me peljita — saj je drug ne
bo povetil za menož...

29. aprila 1911.

KUKAVICI V SLOVO.

Rázstavka na polju,
na gori kres,
nevihte z bliski
bučé čez les.

Oj kukavica, o kukavica,
daj, kukaj, nuj;
dve, tri... oj deset let
daj nam prerokuj!

Rázstavka na polju,
na gori kres,
nevihte z bliski
bučé čez les.

Čuj: ena, dve, tri
zapela je
v slovo in daleč na jug
odletela je.

Rázstavka na polju,
na gori kres,
nevihte z bliski
bučé čez les.

Hej, kukavica šla je
in rekla je: dve, tri... deset
a k letu gotovo bo rekla
še enkrat toliko spet.

26. junija 1911.

NARODNA PESEM.

Jaz pa pojdem v daljne kraje,
daleč sedem dolgih dni.
Nihče drug ne pojde z mano
kakor drobne ptičke tri.
Prva ptička, drobna ptička —

to spomin mi bo na te,
druga ptička mi spomin bo
na to zéleno polje,
tretja ptička, plaha ptička —
moje žalostno srce.

28. februarja 1912.

J. Cvelbar: VOJNA IN JAZ.
Perorisba.

VAGABUND.

Videl sem jih,
(najbrž ob času neplodne ure,
tega ne vem prav gotovo),
pa morda so bili ljudje, morda karikature,
kakor jih slika Gaspari;
a bilo je in videl sem ga:

V vsaki roki s culo je šel potepuh,
(morda je nosil v njih vsakdanji kruh),
na glavi imel je poklapan klobuk,
za trakom — to vem gotovo — vse polno rož
i rdečih i belih, rumenih, zelenih —
vagabund —

In kdo bi tedaj se zmenil zanj!
Šel je: oči odprte — v njih ves svet,
ušesa odprta — v njih vso godbo sveta,
roke so objemale ves svet,
noge obiskovale ves svet.

A ko sem mu prišel bliže:
oči zaprte — v tla pogled,
ušesa poklapanjena, zamášena
roka in noga mu bila oplášena,
le nekaj neumljivega je zase momljal.

Zableščalo se nekaj je v dalji,
jaz nisem zapazil ne, kaj še spoznal!
A on je visoko klobuk zavihral,
da zableščale so rože razkošno —
s pozdravom na ustnih —
je pal
v grob ...

Nihče ni zanj znal, niti jaz!

A drugi dan v dnevnikih je bilò:
»Umrì edini je človek, edini mož:
vsakega morajo nesti k pogrebu —
on je šel sam!«

10. julija 1912.

CIGANKA.

»Glej, rajajo druge devojke, pojó,
kdo tebi, Judit, je otroval oko?

Kaj tožno ti lepo, visoko je čelo,
kaj žalostno lice ti je zagorelo?«

»Pretrgala se mi je rdeča nit,
koralde zgubila sem in ves nakit.««

»O pojdi mi, srnica, lahkih nog,
okleni, okleni se mojih rok!

Zašumi v vrhovih zelenih, les,
jaz in Judit se ravnava na ples!

Prevrtam ti novčev, naberem na nit
rdečo krog vrata ti, moja Judit!«

Nabral na nit novcev je vrsto svetlò. —
Ko šel je po gošči, si s črno rokò

ulomil je v grmu, suh dolg prot,
si sklatil s hrastú in pogoltnil — želod.

13. decembra 1912.

JESENSKA PESEM.

Gora orumenela,
ajda potemnela,
glej, in moja duša
vsa je osamela.

Kje si, draga, kje si?
Za goro, za lesi
megle črne — grde
vmes vise zavese.

O da prideš v mraku
k meni v tihi hram,
da bi ti povedal,
kak sem sam, tak sam ...

22. septembra 1913.

RAZPOLOŽENJE.

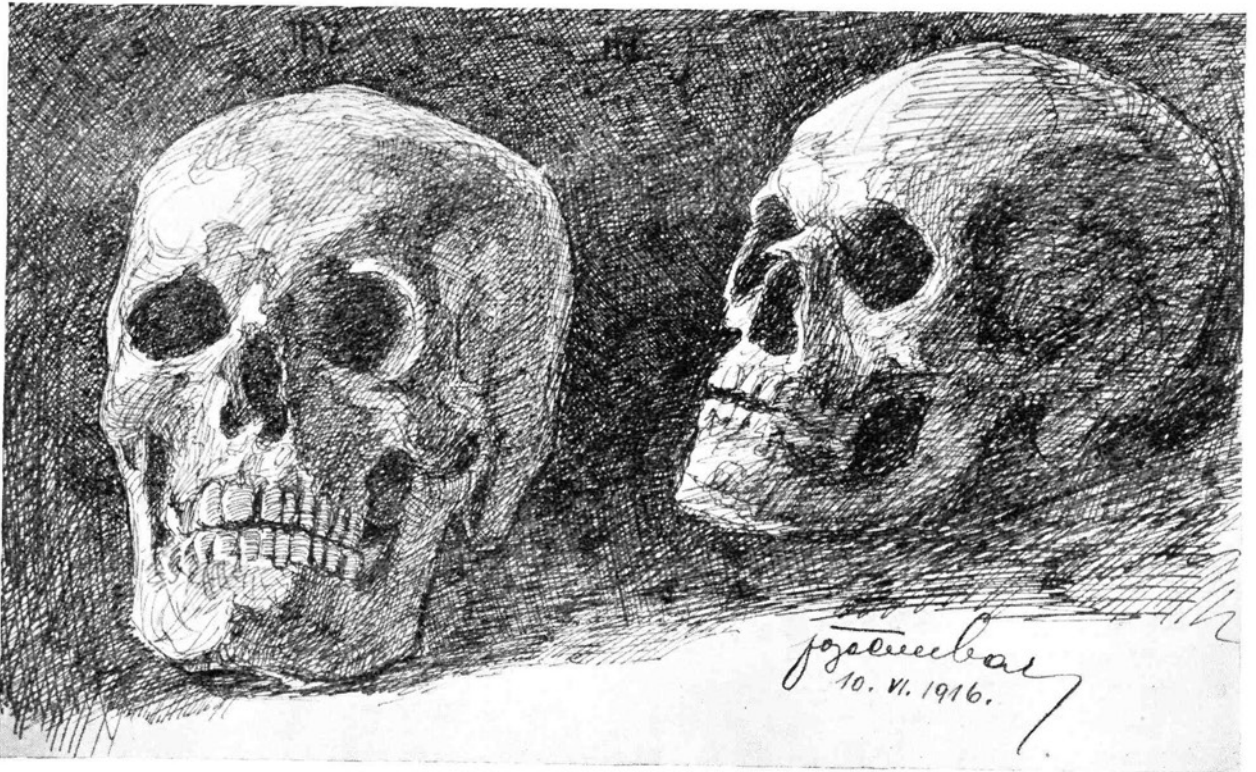
Ta hiša je bela,
ta trsek je zlat,
tu notri ne biva
fantič mlad.

Starci tu notri
pesmi pojo,
skoz okna ozarjena
mladost kličejo.

Mladost je drevo
vrh visoke gore,
jabolka siplje
v dolino z gore.

A starci imajo
trde noge,
daleč so jabolka,
v temo beže.

1914.

Jos. Cvelbar: JAZ IN TI.
Perorisba.

OJ, PREDPUST, TI ČAS PRESNETI.

(Iz ciklusa gledaliških spominov.)

Moj prijatelj Aleksander Martinc ali Škenderbeg della Barca je bil član našega pisateljskega društva. Naša literarna dela niso prišla na svetlo, pač pa so se med nami cenzurirala. Škender je z nami delil vse bridke ure in veselje, celo pomagal je društvu pri selitvi iz pod Tranče hišna št. 1, ker nas je hišnik po božiču vrgel ven, češ »ta prokleta štedentarija mora ven,« je razsajal po stopnicah. Izgovorjeno — storjeno!

Pa ne da bi kdo mislil, da nismo plačevali stanarine, ne, vsega je bila kriva peč, ker je kadila. Če smo kurili, se je kadilo, če nismo kurili, je bil mraz, pa smo s postelje zmetali žimnice in blazine pod noge, da nas ni zeblo.

Sam vrag je prinesel hišnika v našo sobo, in ko je ugledal prazno postelj in blazine po tleh, je bilo po nas.

Začasno smo se preselili v Škenderovo stanovanje, ker je imel sobo s posebnim vhodom.

Naš Škender je imel mnogo smisla za lepoto, za literaturo in kar je vzvišenega sploh. Če rečem lepoto, mislim ženske, če govorim o literaturi, mislim pa na Prešerna, Schillerja in Heineja. Heine kajpada, ta mu je silno ugajal in tega je prav rad recitiral; bila sva si edina v tem, da nama Heine poleg Prešerna najbolj iz srca piše.

Včasih smo dobivali iz Italije opero, zidarje, pomaranče in plesnega učitelja Doixa.

Danes pa imamo slovensko opero, slovenske zidarje in slovenske plesne učitelje, samo slovenskih pomaranč še nimamo.

Znani plesni učitelj Doix je imel svojo plesno šolo v Gosposki ulici št. 11 v prvem nadstropju v prostorni dvorani. Klavir pa je igrala neka starejša dama brez pravega zanimanja in temperamenta.

Plačevali smo 20 krajcarjev na uro. Seveda si moral imeti veliko ambicije, da si si zapomnil korake, katere je Doix zahteval.

Če si pa bil neroden, te je Doix kar sunil med rebra; kajti on ni znal slovenskega jezika in govorilo se je izključno nemško. Doix pa je zvezal oba jezika v en kaos in tako smo imeli še eno pridobitev — znanje laškega jezika, ker takrat je veljala laščina za zelo nobel, saj so hodili Italijani, osobito Tržičani, na letovanje v Ljubljano in Staro Loko.

Razumljivo je, da smo bili mi zastopani tudi pri Doixu in ker je videl našo ambicijo in fine manire, nas je protežiral pri vsaki priliki.

*

Članstvo našega slovenskega pisateljskega društva je bilo tudi stalen

gost pri plesnih vajah in prireditvah v tovarni za peči, to se pravi pri Legatovih, ki so imeli konec prejšnjega stoletja v Krakovem tovarno za peči in kjer je bil velik salon za naše plesne vaje. Starejši sin Viktor je bil tudi moj sošolec in dragi drug.

Ob neki godovni priliki je bil na programu elitni ples in piknik. Zahajale pa so v to družbo kaj odlične ljubljanske rodbine s hčerkami, ki so tudi skrbele z domačo gospo mamo na čelu za najrazličnejša jedila in prigrizke ter so lidno pijačo.

Dolžnost vsakega plesalca pa je bila, da preskrbi najmanj eno cvetočo podvezo za svojo plesalko in drugo manj dragoceno za drugo plesalko. Gospodične pa so se zavezale, da preskrbe kotiljonske »ordene«.

Kotiljon je bil v tistih časih kaj odličen ples. Kajpada naše društvo ni smelo biti zadnje in na seji smo računali, koliko bodo stale cvetice, fijaker, rokavice, bele kravate — saj to so bile velevažne stvari.

Naša blagajna, blagajnik Franc Eržen in privatno naše premoženje niso zmogli vsega tega. Treba je budžet zvišati, a to je mogoče edino s posojilom. Ali naši viri so bili že itak izčrpani do zadnjega. Toda Škender, brihtna glava, nasvetuje — zastavljalnico. So glasno sprejeto. Toda kaj naj zastavimo? Nanosili smo k Škendru obleke, gledališko kukalo in druge vrednostne stvari, on pa je vse to lepo nabasal v veliko novo pisano košaro, pokrtil z lepim prtom, kakor so se nosile potice k

žeganju in njegova postrežnica je vse to na tihem odnesla v zastavljalnico.

Dobili smo več denarja kakor smo ga potrebovali.

Vse je šlo tisti večer po sreči, člani našega društva nobel od pet do glave, ali od glave do pete, zabava na višku, kotiljoni na prsih vseh in celo trakovi na ramah. Dolgo smo uživali te spomine na naših društvenih shodih. Jaz sem se pripeljal domu ob 9. uri zjutraj, ker hoditi nisem mogel, imel sem prezmajhne čevlje.

Pozabili smo ob takih prilikah popolnoma na zastavljene objekte in naše obveznosti. Pa nas je Škenderbegova teta nekega dne energično spomnila.

Motila je našo sejo in vprašala: »Ksandi, kje pa imaš svojo novo poletno obleko? Ksandi je spreminjal vse barve, ali obleke le ni bilo v omari.

Škenderbeg della Barca je znal ta primankljaj kaj spretno v svoji omari maskirati s tem, da je vso staro garderobo še od svojega papana, nekatere stvari obesil prav spredaj v omari ter s tem primanjkljaj omilil. To je tudi držalo, dokler ni teta nekega dne po tuhtala, da manjka Ksandijeva obleka.

To pa še ni bilo zadnje. Bližala se je Velika noč in naše obleke in drugi predmeti so bili v zastavljalnici obenem s košaro, v kateri je nosila ta brumska teta ob Veliki noči v cerkev žegnati potice, gnjat in piruhe.

Dolgo se nismo mogli zediniti, kdaj pošljemo po košaro v zastavljalnico, kajti kadar je imel Škender denar, ga jaz nisem imel in drugikrat ga zopet Eržen ni imel. Ni kazalo drugega, če smo

hoteli rešiti našega Škendra, da zastavim svojo uro, še edino vrednost. Na ta način je bila nevarnost odstranjena. Pa je že tako, če gredo mladi fantje na ples; hudiču še dušo zapišejo, ne pomislijo pa, kako in kdaj jo bodo rešili.

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ, Zagreb:

V INJU.

PARK.

Park je tak svetel i bel,
kak da je z cukora cel,
čak i vu špilji kamenje.
Srebro na vejah je vsih.
Park je tak čuden i tih,
kak da ga rišejo senje.

Vsaki zaraščeni put,
vsaki bosketa je kut
z biserom drobnim zarubljen,
mračen je grad samo star,
tužen satirov je par,
sam i bez nimfe kak zgubljen.

Z mramora nimfu i grad
kramar vre kupil je sad,
kip njegov z nimfe se dela —
Tu gospočije več ni.
Ona za cintorom spi.
Postel kak sneg joj je bela.

LADANJSKO GROBJE.

Breze su v inju pred črnimi cmroki,
ladanjski cintor i vrata odprta,
trava i grobi i križi su v srebru,
v mućanju čudnomu mrtvoga vrta.

Dalke poljane vu meglici mrzloj,
sede su vrbe kak sprovod, koj stane.
Niski trnaci se prignuli k zemlji,
selo se stišće za smrznute grane.

Nebo je negde za oblake zašlo,
tenki se dim nad komorami diže.
Škripljeju steze, il šepćeju nekaj,
čega te stare bojiju se hiže.

Nigde ni tiča za cintorom dale,
v kmicu i zimu je zginula gora.
Cmroki mućiju nad grobjem, kaj znaju,
kak onde trdo se spati mora?

STARI VINOGRADNIK.

Sredi gorice, v solncu med bohotnim trsjem, ki se je temno zeleno vilo, prepletalo in oklepalo borovega kolja ter poganjalo, se košatilo, razprezalo in tipalo navzgor in na levo in desno, med brajdami, polnimi sence in hlada, je hodil in počival stari gospodar od jutra do noči. Sočno listje je drhtelo in kipelo in skrivalo velike grozde, ki so še nezreli zeleneli iz gostega trsa. Zraven je cvetel iz rjave grude rdeči mak in se usipal po drobnem stebelu, rumenelo je repično cvetje, ki je poganjalo iz trde prsti in je bilo polno čebel in metuljev. Rad je imel gospodar Martin svoje gorice, prehodil jih je vsak dan in v vseh letnih časih, in zmeraj so bile zanj polne lepote in ni vedel, kdaj so se mu zdele najlepše. Gledal jih je v vseh urah dneva, in že na vse zgodaj, ko so prvi žarki lili skoz meglico, je hodil med trsjem, ter so mu bistre rosne kaplje škropile po licih. Opoldne, v jarki vročini se je sprehajal po solčnih stezicah, in ko so večerne sence objele gorice, so našle tudi starega gospodarja, ki je zamišljen in tih stal na vrhu. In ob lepi poletni noči ga je zdramila pogosto polnočna ura, ko je nem, ves zatopljen v misli strmел in motril visoke zvezde ter stal nepremično sredi trsja in dihal vonj cvetočih brajd. In kadar so hruli viharji preko vrhov in so trepetale drobne mladike, je plah in nemiren drhtel med njimi tudi njihov gospodar. Črni in sivi

oblaki so se podili in vihrali nad vinskih griči, kjer so se vili trsi, kot bi sklepali roke, boječ se trdih udarov od neusmiljene toče.

Čudovita se mu je zdela gorica spomladi, ko so se pod majskim solncem nalahno odvijali nežni, rožasti lističi, da je bilo vse trsje mahoma posuto s samimi srci. Zlata in prelepa so bila kresna jutra, vsa v dišavah, kadar je bila trta najbolj polna mlade moči in zdravja, ko je vse brstelo, kipelo in odganjalo. Svetli so bili dnevi, ko je zorelo grozdje, in se barvalo zlato in rdeče in modro ter se je v blagem jesenskem solncu kopal vinograd in se prelival v žarkih in plamenečih barvah prve jeseni. Ali najlepši so bili časi bratve, ko se je razlegala gorica od veselega smeha mladih deklet, ki so trgale grozdje, ko so vriskali fantje in možje, ter so težke brente romale na pod, kjer je rastla velika kopica zrelega, mastnega grozdja in čakala, da ga stisnejo in prelijejo v kad in napolnijo sodove.

Rad je imel gospodar Martin svoje gorice, negoval jih je z ljubeznijo in ponosen je bil na svoj vinski vrh. Najlepše gorice pod Jeruzalemom so bile njegove, razprostrle so se proti jugu v dolgih valovitih črtah, in po ves dan jih je obsevalo in grelo vroče solnce. Kot goreče sanje je drhtelo nebo in daljnje obzorje, in v njem so plavale trume škorcev, vse naokoli je dihalo in trepe-

talo, temno zelenje se je razpenjalo, hladne sence so valovale in se skrivale pred solnčnimi žarki.

Vinske svetnike in svetnice je gospodar Martin posebno častil. Njihove godove je imel rdeče zaznamovane v pratiki, in nič mu ni bilo po volji, ako sta Neža in Vinc zmrzovala v burji in ledu. Kadar praznujeta svoj god, tako je slišal od starih viničarjev, mora sijati solnce, da teče od strehe, zakaj potem bo tudi jeseni teklo obilno in sladko v sodove. O Filipovem mora trta že gledati s hriba na hrib, tako naj je bujna in košata, da jo vidiš od daleč, ako greš po pobočju v pivnico, da naliješ kopačem vina. Tudi Urban je bil njegov prijatelj; na njegov god je hodil vsako leto k maši k svetemu Miklavžu, da bo imel čez leto vse zdravo in rodno. In Bog ne daj, da bi deževalo v jutru obiskovanja Marije Device! Tisti dan gre grozdje na vse zgodaj k maši, in ako ne more domov, ker je slabo vreme, potem ga ni jeseni na trti, vzela ga je moča in gniloba. Najbolj je seveda praznoval gospodar Martin svojega patrona.

Težko ga je čakal vsako leto, saj takrat je krstil vino in je povabil sosede in stare viničarje ter je v prijetni družbi napolnil kupice in napil sebi in drugim. O, znal je biti vesel in šaljiv, povzdignil je glas in zapel vesele in žalostne in prijatelji so zapeli z njim, da se je zbudilo mlado vino v sodovih in zasuštelo in se zapenilo. V tihi večer se je razlegala čez gorice in vrhove tožna in razposajena pesem:

»Kadar Martin umrl bo,
ga bomo pokopali
pod te vinske gantarje —«.

*

»Naprezite konje, naprezite!«

Gospodar Martin je bolan, in lasje so mu osiveli. O, kje so časi, ko je bil mlad in krepak, ko je poln zdravja in vesele volje hodil v svoje gorice! Bila ga je sama neugnana sila, ki je igrala po njem, da je vihral po vrhovih proti svoji zidanici.

»Naprezite konje, naprezite!«

Bolan je gospodar Martin, srce ga boli. Kako ga je vabilo in gnalo med trs in brajde, čudna in sladka moč ga je vlekla v njegov lepi vrh, kjer je vse kipelo in cvetelo, ali pa se je že bohotno grozdje gromadilo med listjem in rumeno in težko viselo proti zemlji. Vse je moral videti gospodar, prvo pomladno brstje, ki ga je aprilsko solnce izvabilo iz trdega lesa, in nežno in drobno cvetje, ko je dišala vsaka sapica, in so kresne zarje svetile in mežikale proti goricam. Zdelo se mu je, da je pod njegovimi očmi bolj pridna in verna tudi gorica.

Vse poti, ki so vodile v njegov hram, so mu bile ljube kot stare, ljubeznive znanke, prehodil jih je v solncu in nevihti, poleti in pozimi. Najljubša mu je bila pot skoz dolgo senčno šumo, spomladi vso zarastlo s sinjim žimzelnom, ki je pretkal zeleno, gozdno blazino. Vrh uklanca, na ilovnati strmini se mu je odprl pogled na njegov vinski hram. Skrival se je za bukovo šumo, komaj se je videla streha skoz veje in

vršiče, ali gospodarju je veselo in ne-
mirno igralo srce. Spomladi, ko je bilo
zelenje najbolj gosto in sočno, ga je
samo slutil v zatišju, ali vedel je, da je
tam njegov raj, da so tam gorice, tako
lepe in nikoli pozabljene. Šel je naprej
skozi Vučji dolič, globok in hladen, kjer
se skriva pod potjo mrzel studenec, ki
ga je poleti tako rad izpil požirek. Ob
potoku, v senci jelševega grmovja, ga
je vedla pot, dokler se ni obrnila na-
vkreber, in jo je od obeh strani zajela
in obrobila košata trta. Vzpela se je
visoko, se skrila v nizke soteske, po-
tekla med goste kostanje, preden je bila
na vrhu, kjer se je odprla solnčna vini-
ska pokrajina, vsa v holmih in bregov-
vih, gričih in dolinah. Samo še gladka
ravnina, kjer je stala nizka in matora
viničarska koč, ga je še ločila od nje-
govega hrama. Zadihal je veselo in
prosto in šel proti njemu s pozdravom
kakor v posete k dragemu prijatelju.

Seveda ni hodil zmeraj iste poti,
oče Martin je preveč ljubil svoje gorice
in se jim je zmeraj bližal od druge
strani s tiho prisrčnostjo in dolgim, za-
verovanim pogledom. Ali ne gre v vas
k težko zaželjeni nevestici, da ji raz-
krije srce in si pogledata iz oči v oči?
S polja je zavil okoli belega mesta med
viničarske hrame, krenil je s ceste in
se umaknil v zeleno tišino velike svo-
bode, vzpenjal se je po obronku med
češnjami in kostanji, med vrtovi in šu-
micami. Z njim so šli spomini in sladka
otožnost. — Ali nisem hodil v tistih
lepih mladih dneh po teh stezah, po ze-
lenih gozdčih z mladim dekletom? Tam
je češnja, ob njej sva slonela in se lju-

bila, v tisto gosto smrečje sva se umak-
nila ljudem, ker sva bila prepolna sreče.

Ali sedaj je sam stari gospodar,
skozi senčne preseke po ozkih kolovo-
zih gre njegova pot. Vzdiga se mimo
gostih višenj, mladih kostanjevih šumic,
mimo bahate zidanice, ki se kakor gra-
ščina šopiri na vrhu. Šla je mimo vini-
čarija in lesena hišica, ponižen hlev in
ošabna hiša, vse je objel s prijaznim
in ljubečim pogledom, dokler ni obstal
blizu Jeruzalemske cerkve, od koder je
bil najlepši pogled na njegove gorice.
Tu so ležale pred njegovimi očmi, lahko
valujoče, zdelo se mu je, kakor bi se
smehljale v solncu in mu mežikale in ga
vabile. Gledal jih je, kot da jih ni videl
že dolga leta, štel je stezice sredi med
njimi. — Ali nisem bil v tistem gostem
trsju s svojo mlado ženico, ali ni imela
bele rute na glavi, ali ni dišala po rosi
in jutru in vijolicah? Ali ni bilo to vče-
raj, ali pred letom? Oh, od takrat je že
dolgih trideset let, in ljubica je mrtva.

Naprezite konje, naprezite!

V hram je stopil gospodar, potegnil
je velik ključ in odprl klet. Stali so tam
sodi veliki in mali, in kadar je potrkal
gospodar na malega, ki je čepel ponižno
tik vrat, mu je pokorno zapel, ali le
trkaj in bij, oče Martin, ob sod veliki
tam v kotu! Trmoglav je, ne bo ti za-
donel, ne bo ti zapel, in če mu vržeš
cekin. Ali odpri ga, odškrni pipo, natoči
si kupico z žlahtno kapljo! In oče Mar-
tin je pokleknil in na kolenih je izpil
prvo čašo.

Ne pojo sodi in ne done, ne oglase
se, kadar potrka gospodar ob hrastovo
dno. Ali po noči zašumi v njih tajna

govorica, zadiši skrivnostna moč, in oče Martin poslušaja in strmi. — Čudovito je solnce, in gorka in čarodejna je svetloba, ki je izzorela to grozdje. Vsi dobri duhovi so se objeli in stopili v zlate jagode, bogata je njihova pesem in njih učenosti ni konca. Bog in ljubezen in lepota, vse je razodeto in jasno staremu gospodarju. In spomini, vsi spomini žive. Mlad je Martin, z dekleti hodi po hramih, in se ženi in svatuje. Vse je kot v zarji pred njim, mlada Bara cvete in diši kot vinska trta, zori Bara in njeno grozdje je osem zdravih otrok. Pa pridejo težka leta, in stisnejo se v viničarsko bajto mati in otroci, oče hodi na delo in kasno v noč se vrača. — Temne so jesenske noči, vetrovi vrše v vrhovih hrastov, bukve se lomijo. Skozi šumo mora, vdira se v ilovico, pogreza v blato, ali srce mu kaže pot. — V temni grozi se grudi po spolzkih obronkih, tiplje z rokami, se zadeva ob debela, hlasta po trnju. — Ko se vrne nekoč, s srcem polnim pričakovanja in sladkih slutenj, mu poda žena novo rojeno dete, drobno, nežno rožasto Angeliko. Ali ne sijajo njene oči, kot da so prinesle smehlaj iz raja, ali ga ne pozdravljajo angeli, ali ne govori Bog iz tega čudovitega nebogljence? Oh, ali minulo, vse je minulo. —

Vozite, vrance, hitite! Na vso moč letite, dirjajte s plamenečimi grivami, da vam ne skoči stari gospodar z voza in ne plane naprej v svoje solnčno kraljestvo. Vozite po klancih, po soteskah navzgor med topoli, med hrasti tecite navkreber, konjiči, kot bi vas neslo hrepenenje starega gospodarja. Zahrskejte,

veselo zarezgetajte mimo lesenih, slamatih hišic, kjer varujejo otroci in čakajo očeta, ki koplje trdo grudo dve motiki globoko, ki poti grenki pot — tam se jokajo otroci za materjo, ki nosi gnoj po razorani grapi, po strmi rebri pod trs med brajde. — Trde vrvi jo režejo, breme jo sili k tlom, komaj diha, ali mora naprej, naprej, zakaj že čuti pod srcem novo življenje.

Skočil bi stari gospodar in zdirjal in se spustil kot veter po rdeče ozarjenih bregovih, po presekah z višnjevimi sencami zagrnjenih, ali srce je bolno. Voz ropoče in odskakuje po cesti, trdi in prašni, zavije v gozd in se pogrezne v blato, v globok kolovoz, da stari gospodar omahuje in se grabi za srce s koščenimi prsti. Ojoj! Sirovi voznik, rdeči Tunej, glej na konje, kako vozijo. Ne pusti jim, da bi orali po največjem blatu in gnetli rjavo ilovico. Voz se vzdiguje in pogreza ko barka na valovih in bolnemu gospodarju gine sapa, težko gleda, kako se kopljejo konji iz blata, in se nagiblje voz in pada, srce se mu trese, vse je razboleno in tolče in utripa. Nerodno se premika voz in škriplje, pa udarijo kolesa ob grčavo korenino, ki moli izpod borovca iz rjave meline, in skoro vznak vrže gospodarja trdi sunek. »Rabelj, ali me hočeš ubiti?« zahrope gospodar in se sključi in stisne v siv klopčič. Voz obstoji, a že plane presunljiv krik: »Vozi naprej, hitro vozi, da še vidim svoje gorice, da tam umrjem.« Udarijo konji s kopiti, in voz gre navkreber, teče po ozkem kolovozu med peščenimi vdrtinami, z vsem živostom si pomagajo konji naprej, kimajo

z glavami, mečejo grive, in že se odpira soteska, iz gozdne preseke vstajajo rahlo položeni hribčki. Trte kot zelene device gredo v vrstah po gori druga za drugo, kot bi se držale za roko in se vzpenjajo više in više proti solncu. Drhte vršiči, valovi trta v dolgih valovih, nagibljejo se v pozdrav zeleni trsi, dihajo in v vetru šepetajo svojo ljubezen staremu gospodarju, ki prihaja k njim po slovo. Navzgor, vranči, navzgor! Mimo kostanja, ki je ves nasršen v ostrih ježicah, naprej po ravnici, od koder plavajo oči in vetrovi v prekmurske vesnice in dobrave. Že sope od vrhov, iz gorice, iz zidanic duh po vinski trti, zlati oblaki sijejo kot vino v kozarcih in se tiho zbirajo na nebeški mizi, in temno rdeče se večeri na zapadu. Zahrskali so vranči, kot bi jim zadišalo po ovsu, ki ga bodo zobali pred zidanico, vzpel se je gospodar, zravnal se je po koncu, da objame svoje gorice, ali črn pajčolan mu zagrne oči, prevzame ga bolečina, kot da mu je porinil lastni sin v srce mrzlo železo.

*

Stari gospodar se je poslavljal od svojih prijateljev, ki so se zbrali ob njegovi postelji. Bili so trije, pripravljene za težko slovo. In prvi je bil bokal jeruzalemca, tistega vina, ki ga je sam pridelal, in ki je zrastle v goricah, namočenih z njegovim potom. In drugi prijatelj je bil velik ključ, ki je odpiral težke hrastove duri, za katerimi je spalo v varnih sodovih mlado in staro vino, spalo je v zimskih nočeh pa se zbudilo v kresnem jutru, da razloži staremu go-

spodarju svoje skrivnostne sanje. In tretji prijatelj je bil stari viničar, siv in zaraščen kot hrast v gori.

»Nič ne bomo jokali, kar po domače se poslovimo! Podaj mi bokal, Matija,« je velel gospodar staremu tovarišu. »Nič ne govori, ne pravi, da to pa to ni za bolno srce.«

In sivi starec je zamrmral v gosto brado: »E, sam si gospodar in učen si tudi, nikoli še nisi trdil, da je belo, kar je črno.« In je izročil bokal bolnemu prijatelju, podpiral ga je v postelji in mu obrisal znojno čelo. Drgetali so mu prsti, ko je bolni gospodar objel kupico, in željno so se mu odprle ustnice.

»Dolgo sva živela, Matija, in nama več ne pomagajo vsa zdravila. Ne bom se odrekel staremu prijatelju, ako bi s tem pridobil mesec pustega življenja.«

Pil je gospodar, pil je z dolgim, žejnim požirkom, s staro ljubeznijo je vžival domačo kapljo, počasi in počasi kot bi prejemal zadnjo popotnico.

»Težko je bilo življenje, ti me razumeš in veš, koliko sva prebila. Plačeval sem in trpel, dokler niso bile čiste moje gorice, brez madeža v bukvah. Pil nisem dolga leta, in ko je bil plačan zadnji dolg, sem pokleknil sredi gorice.«

Hropel je bolni gospodar in z roko je pokazal na častiljivi težki ključ, viseč na steni.

»Čemu ti bo,« je hotel ugovarjati viničar, pa je vendar stopil ponj in je mimogrede nagnil bokal.

»Ali ga vzameš s seboj na oni svet,« je zagodel in pokazal bolniku ključ, ki ga je vzel in si ga položil na prsi. In

potem ga je objel z desnico in ga ni več izpustil.

»Pij, namesto mene pij, klet je odprta.« In dolgo nista govorila, samo viničar je praznil kupice. Ko je bil pijan in se mu je zapletal jezik, je sedel k postelji.

»Nič ne maraj, saj tam so tudi vina, boljša od jeruzalemca. Iz zlatih hribočkov teče vince, in ti sediš pri studentu pa zajemaš. Kdor pride mimo, tistega napojiš. Pa se oglasi nekega večera tudi Matija pri tebi. — Daj mi vina, porečem. Na svetu sva skupaj kopala vino grad, pa ga še v nebesih pijva! Ha, ha, ha!« In je zopet nagnil kupico pijani viničar. Stari gospodar pa se mu je smehljajal. In ko so tekle polnočne ure, je po nehalo hropenje v bolnikovih prsih, vzdignil se je v postelji z zadnjimi močmi in je rekel z zadušnim glasom:

»Matija, pijva šentjanževca!« In sta trčila in pila, pila v večno slovo. Smrtna bledica se je razlivala po obrazu starega gospodarja, in visoko so mu šle prsi. Tresla se je postelja pod njim, ki je težak in velik mirno čakal, kdaj se mu ustavi srce. »E, Martinek, nekoč so bili lepši časi. Hodila sva po trgatvah in čakala deklet po goricah. Še na zdravje tvoje Bare tale pintni glaž!«

Natakalo je in vzdignil bolnega tovariša, da sta pila na lepo mladost.

»Še to bi rad vedel, kakšno bo ješeni vino.« Hrepeneče je uprl bolnik oči v okno, ali zunaj je bila noč, ki je mehko ležala na goricah. Tesno in goroko je padla na trte, skrila je čričke, ki so zamaknjeno strmeli izpod gostega

listja in peli zvezdam na nebu podoknico.

»Nič se ne boj, Martinek! Jaz ti pridem povedat in še kupico mladega vina bi ti prinesel, ako bi ne bila tako dolga pot na oni svet. Nič se ne boj, jaz bom pil namesto tebe, a kopljejo naj drugi. Samo tvoj grob bo še moje delo.«

Hvaležno ga je pogledal prijatelj, in solza se mu je zasvetila na licih. Vzdigniti se je hotel, z obema rokama se je oprl ob stranice, omahoval je, in viničar ga je prijel pod pazduho in mu dal kupico v roke. Zapela sta žalostno pesem, in kot zadnji pozdrav iz mladosti, kot poslednji žarek življenja se je zasvetilo gospodarju v očeh kakor v tistih dneh, ko jima je cvetel trsek na dekletovem oknu:

»Kadar Martin umrl bo,
ga bomo pokopali
pod te vinske gantarje —.«

Zadnje besede je pel samo Matija s hudim in zamolklim glasom, gospodarju je sredi pesmi onemel jezik, in glava se mu je povесila. Zgrudil se je na posteljo tih in nem, kakor da bi poslušal pesem goric, sladko petje čričkov in nek oddaljen dekliški smeh, ki je priplaval po zraku. Oči so gledale, in se niso hotele ločiti od sten, med katerimi je nekoč klila ljubezen, prsti pa so se krčevito oklenili ključa na prsih.

*

Mlado, rosno jutro je pelo in vriškalo, bleščalo se je in utrinjalo med trsi, po listju, po brajdah. Škorci so žgoleli in vriščali po topolih, solnce se je ulivalo izza hribov, in bila je povsod

sama radost in življenje, ko so nesli starega gospodarja mrtvega med goricami.

Čuj, zadonel je klopotec na višavi poleg njegovega hrama, zapel mu je v slovo veselo in živo:

»Pozdravljen, gospodar, saj ne greš od nas, kjer si bil, ostaneš na večne čase. Ni slovesa, ni smrti, pozdravljen, gospodar!«

Naprej so nesli črno krsto, bili so sami viničarji, ki so spremili v grob mrtvega prijatelja. In zazveneli so klopotci od bregov in hribov, oglasili so se slovesno in veličastno, zapeli so burno in razposajeno z Ilovščaka, s Plešivca, z Mrzlega Polja. Od povsod so ga pozdravljali, kjer je hodil nekoč, kjer je sadil trto in bral grozdje. Po dolini, objeti od obeh strani od samih vinogradov, se je vila črna procesija, in na ramah mladih dečkov je plavala težka, z zlatom obrobljena krsta, in v njej se je smehljal mrtvi dobri gospodar. Smehljal se je, saj je bilo samo življe-

nje, veselje in petje okoli njega. Kdo bi se žalostil, ako gre malo počivat trudni delavec, ako gre zvesti gornik po svoje plačilo? Pojte, škrjančki, zavriskajte, mlada dekleta, njemu v pozdrav, ki vas je imel rad. Iz zelenih gozdov, iz šum in dobrav naj odmeva, vriska vesela pesem, zazvonite, zvonovi, ubrano in slovesno, sprejmite spodobno dobrega gospoda! Obdelal je svoj vinograd, in zdaj gre na veliko trgatev, kjer bo sijajna gostija in med visokimi gosti bo sedel na častnem mestu oče Martin.

*

Kadar sije solnce z zlatim žarom na gorice, ali ne stoji tam na najvišjem vrhu, objet od vinske trte, stari pridni gospodar? V viharju in gromu jih varuje nesreče, kadar se križajo bliski, in vrši grozeče v oblakih. Glej, ali ne stoji po noči sredi brajd, ali se mu ne smehlja lep, častitljiv obraz? Sveti se, kakor bi bil srebrn, in ovija ga zlata zarja, in polnočne zvezde bede nad njim.

JANKO GLASER: *Maribor:*

VERZI.

Gospodični M. G.

Čimbolj je čaša brušena tenkó,
tembolj dotik in vsak tresljaj občuti;
mordà bolešno zaječi kedaj —
a znaj:

čimbolj je čaša brušena tenkó,
tembolj ji dano je zveneti, peti.

In bolje, biti čaše jek tresoč,
in bolje, zvonka čaša, se razsuti,
ko biti kamen, mrtev, gluhi in nem!

KROTA.

S pogledom žalostno-sanjavi,
polnim asketske resignacije,
ozira se nelepa krota
po belem svetu, nebu, pticah.
Veselim in vonjavim
cvetlicam, ki kot gracije
po travnikih pestré se in gredicah,
v občudovanju bliža se sirota,
lepote in ljubezni žejna,
neljubljena, nesnubljena nevesta.

Nihče ubožice ne mara.
Umakne se v temačna mesta,
kjer hlad in vlaga sta neblagodejna,
kjer diha iz svojih nedrij strup močvara.
Samota prija njeni težki čudi.
Le trstje jo obdaja krog in krog in bičje,
ki človek ga ne seje in ne žanje.
Tod skriva neprikupno, uročno obličje,
še nedotaknjeni, a mrzli žamet grudi,
zamaknjena v odpovedno premišljevanje.

Zasije solnce, dan se smeje,
spet koprnenje širi ji srcé.
Glej, veverica je skočila z veje,
nad travnikom metulji se lové,
a tam na robu iz žive meje
veseli vrišč in pesmi se glasé.
Na plan jo zvabi dan. Nihče ne mara krote.
Še bolj potrta vrne se v samotne svoje kote.

Zvečer utihne gozd, poljé se umiri.
Po mraku netopirji frfotajo,
oglašajo se sove in skovirji.

Zdajci prikaže se, zastrt v srebrno tkajo
kraljice Lune blede obraz v močvirji.
Kako veselo žabe zaregljajo!
Regljajo in regljajo,
da daleč naokoli v nočni tiši
njih vzhičeno prepevanje se sliši.
Prepevajo, oznanjajo stozvočno
neskončno srečo svojo v sinjo gluš,
odpevajo jim radostno in ročno
neveste in ženini iz mlak in luž.
Le zdaj in zdaj prodrè turbni
zeleni svit, ki kot privid
nad vsem močvirjem je razlit,
tegobni krotin vzdih: »Joj meni!«
A ko tajinstvena vzvezdja néba
v razdobja zopet stopijo molché,
ki narekujejo zakone davnih razodetij,
se iznenada sred noči
veliko čudo dogodi
poslednji kreaturi, ki prezeba
samotna in neljubljena na sveti.
Skoro neslišnega koraka
pridrsa tik do nje junak,
ki v žalosti ga njena želja čaka.
Kako je lep! Kako je blag!
S telesom neokretnim se zamaje,
strmeč v njo z zamegljenimi očmi
ter se ji bliža zmedeno jecljaje...
In zdaj strmita — on in ona —
v imenu Večnega spojena,
v plapolajoče ognje nebosklona.
In ljubljena in srečna je — izkažena,
prezirana, nelepa krota.

Res, čudežna, Gospod, so Tvoja pota.

TRI PISMA MILANU PUGLJU.

1.

Karlovac 25. II. 1915.

Dragi Pugelju!

Baš Te od srca pozdravljam.

Nakon više od 365 dana — servus! Upravo ovaj čas primio sam 3. broj ovogodišnjeg »Slovana« i vidim, da si Ti urednik i da su Te zaplijenili. Pravo Ti budi! Zašto nemaš nosa?! Po tom znam, da nijesi vojnik, da si kod kuće a po tom znaš, da ni ja nijesam u vojsci, a ako Ti rečem, da ni ne budem — za sada — onda znaš prilično toga.

Odavna sam htio da Ti pišem, ali znaš i sam, kako to biva kod ljudi, koji su — lijeni. Ja sam taj. Htio sam Tebe i Golaru o Božiću pozvati ovamo, ali sam bio pozvan u Zagreb k Škaviću (— Ti se s njim poznaš —), koji je ovdje u soldačiji i do sada u pisarni piše od zore do mraka. Nego Ti dodji prvom zgodom sam ili s Golarom, a može i Golar sam doći.

Mene se nađe na Riječkoj ulici br. 7, 1. kat, desno. Razumije se, da ste u ovakom slučaju moji — dobrodošli — gosti.

Inače pomišljam da pođem o Uskrsu u Ljubljanu. Imate »Mali teater« — pa me stvar zanima. Pozdravi moju Karlovčanku, što je tamo angažirana. Ima neki čudni pseudonim, a nije ni sasvim po ukusu. To joj reci s moje strane. Inače mi se ne pačaj u nju t. j. ne kreni uz nju vjerom svojoj ženi.

Što je s Golarom? Zašto je on sada Florijan? Nosi li to rat? Ovdje je neki profesor iz Beča X. »slovenska krv«, veli, da je pjesnik i traži »literarne stike« s nama. To ime nisem še nikol čital. Poručnik je kod vojske. — No — kudi Tebe i po tom će biti kakav literarni desperateur.

Dodjite, dečki, na jedan — dva dana, Put vas stoji 10—11 K — a ovdje ste moji gosti. Tako bi Te rada vidio. I onoga hudira. Reci mu, da je Škavić ovdje, da svaki dan skupa sedimo i da nam je lijepo. Hajde, dodjite!

Jesi li opazio o Božiću moj feljton u Nar. Novinama? Moje božićevanje u Ljubljani sam opisao. Ako si čitao, što veliš, srdi li se tkogod? Ja sam onako bez izmotavanja čavrljao.

Dragi brate i prijatelju! Baš mi je toplo i puno bi Ti pripovijedao, ali ne znam načeti.

Da, ako je u Ljubljani Golia, pozdravi ga! Ja sam oduševljen nad njegovim pjesmama.

Ti i Golar — to se zna! Pa i drugi kao Zupančić i svi

da pozdravljeni budete

Vaš Horvat Kiš.

2.

Karlovac 27. XI. 1916.

Dragi Pugelj!

Sasvim spontano sam odlučio, da Ti napišem nekoliko redaka. Pravo da Ti

kažem, i ne znam što i o čemu da Ti pišem, ali se eto pokoravam spontanoj odluci.

Mnogo puta žalim, što mi prilike i vrijeme u kojem živimo ne dopuštaju, da svanem u dragoj Ljubljani. Tako sam upravo bio ljut, kad ste ono nedavno imali izložbu slika, a meni nije bilo dano, da podjem i da je vidim. To više me ljutilo, što smo i mi u Zagrebu nekako u isto doba imali 2—3 izložbe, pak bi mi mnogo milo bilo, da sam mogao sa svježim dojmovima u duši doći i vidjeti, što vi imate. Dakako da to nije jedini put, kada bi si zaželio biti u Ljubljani. Često i — ne lažem — vrlo često mi se svraća misao onamo pa na Tebe, na Golaru i sve one blage i dobre s kojima sam onamo poznat. Zaista ja se nigdje tako osebužno ne osjećam kao ondje, ne osjećam nigdje toliko sebe u sebi kao u Ljubljani, vani na ljubljanskom polju pod onim slovenskim suncem ili onaj vaš Tivoli s Golarom i punčami. Ja ne znam: imam osjećaj da ću skoro umrijeti, akoprem ne vidim fizičkih razloga, jer je moje zdravlje bolje nego ikada — nu vara li me osjećaj, onda ću prvu zgodu, kad nastane vrijeme slobodna kretanja po ovome našem planetu, upotrijebiti i poći u Ljubljanu, da opet jedamput osjetim — sebe u sebi...

Ne znam, što je s Tobom, ali videći gdje potpisuješ Slovana, držim da si u Ljubljani. — (Uh, što bi volio sada ondje biti!) Kod nas je pelinkovec po 4 K litra. Juče sam bio grozne volje, otišao u jednu birtijicu — u večer — sjeo sam za stol, pio bermet, lupao šakom po stolu (nako: zgrčenom pesnicom), a kad sam

ispio 3 polovice litre ($1\frac{1}{2}$ l) mrka brmeta, digo sam se, pružio ruku prema birtašu kao da ga hoću probosti, izderao se: »Danas ne plaćam nikomu ništa!« i dostojanstveno izašao praćen sumnjivim pogledima. Danas ću ići i — možda platiti... To sam Ti ispričao, čini mi se, za to, da od prilike vidiš, komadić mene u savremenom raspoloženju...

Golar mi je negdje pred godinu — što li — dana pisač iz Graca, eda mu nekakve knjige pošaljem. On je bio u bolnici, a gdje je sada? Vojuje li još? Kako Ti? Znam: svakome je teško. Jedino, ako štogod za vojsku lifruješ...

Već sam pri kraju, a nijesam Ti se ni čim pohvalio. Vjeruj mi, pohvalio bi se, da se imam čime. Dobra nema na ovoj zemlji više i ja ću umrijeti.

Žao mi je, što nijesam oženjen i što nemam komu da injiciram pelinov ekstrakt pod kožu...

Lijepo i iz sve duše pozdravljam Tebe i Tvoju dragu porodicu pa i Florijana i ostale.

Franjo Horvat-Kiš.

3.

Karlovac 25./4. 1917.

Dragi Pugelj!

Vidiš, kako je to ugodno primiti pismo 6. 2. 1917., a odgovarati na nj 25. 4. 1917. Ugodno je primiti prijateljevo pismo, nositi ga sobom, hvastati se njime u supijanim raspoložajima pred drugovima, čitati iz njega neke odijeljke i opet utaći u džep. Onda ga se i nanositi, dati ga stolu, prahu i paučini, a iza više nego dva mjeseca posegnuti za

njim, da na nj odgovoriš, da počmeš s puno osjećaja prvi redak: Dragi Pugelj!

Dragi Pugelj! 1.) Slovan. Mene je neki advokat opomenuo za pretplatu itd. Odgovorio mu još nijesam. Znam i po tom da ima novoga gazdu, jer ne dobivam lista. Naručiti ga ne mogu, jer su teška vremena. Što misliš vino je skupo. Sad ide i na 6 K litra, a od litre malo hasne.

Već sam bio priredio jednu novelicu za Tebe (za »Slovan«) ali sam međutim došao u dogovor sa D. H. K. u Zagrebu, koje bi rado izdati zbirku mojih novela. Polovica knjige neka je nova, a ostalo mogu biti stare stvari. Tu je onda zagrezla pošiljka. Knjiga bi ali imala tek u jeseni izaći...

2. Golar. Furjan je valjda negdje u Ljubljani? Njemu se ne može pisati, jer ga pismo ne nadje ili on odgovora nema. Dobio sam Ljub. Zvon 1915 i 16 god. pa čitam nešto Tebe nešto njega.

3. Gradnik. Naručio sam 2 komada njegovih »Padajoćih zvezd« i jedan komad pročitao, napisao o njemu prikaz u 7. broju »Hrv. Njive«. Jer bi se obradovao da te lijepe pjesmice mogu

čitati više puta, to se ne odričem prava referenta na jedan primjerak, a Tebe imenujem svojim advokatom, da mi taj primjerak utjeraš bilo od A. Gradnika ili od Omladine. Dakako da ćeš mi pisati, jeli sam imao sreću u referiranju, jer mi je to prvi put u životu.

O cijeni nijesam se usudio govoriti, jer je u istinu previše za tako malu knjižicu 3 K 50 fil.

Imam smolu sa svojim putopisom po Istri. Za Mat. Hrv. sam preliberalnih nazora, a za D. H. K. preopsežan, jer oni izdaju najviše 9—10 araka po svezku, dočim bi moj iznosio do 16 araka. Nemam nakladnika, a ja nemam para da uložim u posao.

Ako je izašla Tvoja knjiga »Zakonci«, lako mi je pošalješ, a ja ću opet o njoj negdje donijeti prikaz.

Tako ja završujem dan sv. Marka sa pismom. I sasvim me obladaše nostalgije za dragim vremenom, kad ću moći poći u Ljubljanu ljubljenu, Čopova ul. broj 10.

Mnogo Te pozdravlja

Kiš.

R. JAKOPIČ, Ljubljana:

VEČER.

Oroslavje, sredi oktobra 1929.

In zopet je en dan pri kraju.

Solnce je zašlo in ropotanje strojev je ponehalo. Ui juj juj juj — juj — skozi večerno ozarje se razlega zateg-

njeno jokavo tuljenje sirene. Delavci in delavke hite iz tovarn glasno klepetaje in smeje se na svoje kmečke domove. Leno se pomikajo po cesti s koruzo naloženi vozovi in živina se vrača nasičena s paše.

Kmalu pade mrak na izmučeni svet, kmalu izginejo poslednji sledovi večnega borjenja za vsakdanji kruh. In usmiljeni Bog nam bo zatisnil utrujene trepalnice in zbrisal vse temne misli iz nas.

Glej tja doli! — Že se vzdigujejo blede meglice iz bazarja in blodejo rahlo, kakor sanje po dolinici.

Tja doli zahajam najrajši. Tam doli je tako tiho in samotno. Ob večernih urah, ko boža topel veter mokro gladino in šepeče trstje v vodi, ko trepetajo sivi topoli ob bregovih in regljajo žabe — takrat je najlepše. Tja doli me vleče vsak večer. Ob robu starega grajskega parka gre moja pot, skozi široko, gosto zaraščeno alejo iz stoletnih gabrov, potem doli po klancu, mimo samotnih jagnedi.

Kakor hrepeneči vzdih se stegujejo temno proti jasnemu nebu. To so orjaška znamenja teh krajev. Povsod jih vidiš daleč naokoli; ob cestah, po bregovih stoje resno, kakor straže Matije Gubca.

MIRAN JARC, Ljubljana:

ŽENA MARIJA.

I.

Uradnik Rupert Singajda se je vrnil pozno proti večeru iz tovarne na svoj dom v tretjem nadstropju nove stanovanjske hiše med vrtovi in tratami s cvetočimi kostanji. V veži, odkoder se

Ozek jarek vodi nato k bazarju in se staka vanj. In tukaj sem. Suhljata kmetica z majhnim dečkom ob strani žene kravo čez kamnit mostiček. »Hvaljen Jezus Marija.« Hvaljen Jezus Marija.

Nocoj je bajno lep večer. Zarja je skoraj že obledela in mrak pada na tihi svet. Od daleč, daleč čujem tiho zaljubljeno petje deklet. Po travnikih se oglašajo cvrčki. Zatopljen v blaženo harmonijo stopam počasi proti bazarju. Čof — čof — čof. — Oh, žabice! Ali sem vas motil? Ne zamerite mi. Tudi jaz bi rad tule malo z vami posedel in se počil in se pogreznil v neskončno pozabnost.

Noč prihaja, megle se vlačijo po travnikih in hribovih. Zadnji sledovi zarje so izginili. Kakor v pepelnat pajčolan zagrnen je ves svet. Le na vzhodu se rožnato svetlika, lahno, komaj vidno. In čim temnejša postaja noč, tem razločnejše sveti čarobni žar, in glej — glej — skozi rožnate megle posije skrivnostno rdeča luna.

je videlo skozi odprta vrata spalnice na balkon, je obstal. Mrk in v poltemi, tik večnih vrat je zrl na drugi konec kakor na ekran: balkon je bil ves osvetljen od poslednje zarje, od katere se je temno odražala silhueta mlade žene z otrokom v naročju. Starejša deklica

pa je slonela pri materi, zavzeto strmeča vanjo. Fantastični rožnati oblaki nad njihovimi glavami so se kopičili v podobi davninskih razvalin, ki so zdaj pa zdaj tudi zaslišile ogromnim čudaškim rožam, ki je bila v njihove krvave cvetne liste zajeta daljna melodija z obzorij. Rupert Singajda je gledal to podobo kakor da posluša pravljico, ki je več ne more podoživeti. Ustnice so se mu stisnile v zadržanem gnevu, roka je segla po listnici in prsti so se krčevito skrivilili ob tisočdinarskem bankovcu. Dvakrat, trikrat je roka bankovec preobrnila kot da ga tehta, dvakrat, trikrat se je truden pogled povесil na papirnat denar. Potem je roka spet segla po listnici. Spet so se prsti oprijeli dveh listov... oči so gledale: »Sto dinara...« in še enkrat »sto dinara...« Oči so gledale: tri jadernice... čisto v ozadju kakor v megli parnik... morje, morje, morje...

Roka je spravila dva stotaka v žep, tisočak se je zmečkan skrnil v pesti. Uradnik je stal in se ni upal prestopiti. Moj Bog: kako daleč je to: tisti rožnati oblaki kakor ozadje na baročni podobi, ozadje za lepo ženo, ki gleda v brezbrežnost. Kako daleč so tiste rožnate pesmi mladih srečavanj na skrivaj... Deklica Marija... žena Marija... Marija! Kako je pelo to ime v prva pričakovanja... to ime, ki je uspevalo vso breznadejnost bodočnosti, vso grozo prošlosti, to ime, ki je s svojim sinjim zvenenjem pregrnilo zevajoče brezдно Karpatov, Grodeka, ruskega ujetništva, strahot državljanske vojne,

ahasverstva od Kavkaza do Moskve... in nova ahasverstva med Gorico in Trstom in vsevdilj, brez konca, brez konca, ne, ne, ne, o bog!

Od nekod se je oglasil gramofon. Pritajeni zvoki, ki so se zaganjali sunkovito in odsekano, zdaj vriskajoči in drzno razigrani, zdaj spet plašno otožni in proseči, so ga spomnili kavaren v nočeh in barov. Spomnili so ga bleščečega sveta, debelih in nizkih bankirjev, mladih gospa v Chevroletih in lož v operi. Obudili so ga tudi v trpkost, ki ga je pred nekaj dnevi trenutno obšla (trenutno, ker jo je siloma zatrl že v naslednjem hipu), ko je čital troškovnik nekega ravnatelja za dva dni službenega potovanja: Din 2500.—. Tedaj ga je prešinilo: »Jaz prejmem zase, za ženo in dva otroka za trideset dni Din 1200.—, jaz, ki sem samo Rupert Singajda, neznanen, neznan uradnik...«

In mimogrede ga je pograbil gnev, tolikrat pridržan, tolikrat zatajen, tolikrat znova in znova razpaljen.

Vse to je videl v sekundni brzini, in gramofonska plošča v sosednji hiši se je komaj do polovice zavrtela.

Zbral se je in stopil trdo, da je žena začula njegove težke korake. Plašna se je ozrla vanj, kot da jo je nekaj temnega zdramilo iz sinjega strmenja.

Tudi otroka sta se ustrašila. Deklica je obstala in široko pogledala očeta. Samo dete v materinem naročju je pozdravilo z iztezanjem ročic.

»Pozen si!« je očitala žena. Spregovorila je navajeno in tudi mož je bil že navajen takega pozdrava.

»Tu imaš!« je vzkliknil mrko in izročil ženi tisočak od svoje mesečne plače, »nocoj ne bom večerjal. Važen sestanek imam. Čez dve uri se vrnem.«

»Pa počakam z večerjo, Rupert!«

»Ni treba.«

»Rupert!« Toda tudi boleost v očeh žene ni našla odmeva.

»Ni treba, saj ti pravim.«

In je odšel. Šele pri vežnih vratih je komaj slišno dejal: »Lahko noč.«

Ali ni se upal pogledati nazaj, da bi ne videl žive žalosti užaljenega življenja. Če pa so njegove oči morale biti slepe, je obupano srce morda videlo še vse več: podobo, ki je kot bolna sanja sijala v pusto in prazno noč njegovega brezupa. Videl je glorijsko rožnatih oblakov razprostrto nad trojico njegovih ljudi: njegove žene in obeh otrok. »Samo ta svet je še moj... doklej bo še moj... ali je še moj...?«

In hitel je po stopnicah, kakor da beži pred zasledovalcem. Da bi utekel, da bi se skrnil, da bi utonil pred plamenčo vestjo, tisočeroobrazno. Ubežnik z dve sto dinarji v listnici...

II.

V tovarni, kjer je služboval Rupert Singajda, je bil nameščen tudi Erazem Gaber, ki je bil vsem tovarišem enako zagoneten človek. Kakor da ne živi z njimi, kakor da ne čuti vse tiste bede omejenega življenja, ki je razdeljeno na urnik, na mesečno plačo, predujme in dolgove. Prijazen ali do skrajnosti zaprt je že pet let sedel pri isti pisalni mizi blizu Ruperta Singajde, s katerim sta si bila samo znanca iz urada.

Pisalna miza je stala tik okna, odkoder je bilo videti leto za letom isto sliko: osamljen kostanj ob leno polzeči reki. Drevo v pomladni sončavi, drevo v poletni prigravici, drevo v nalivih, v mraku in vihri, okostenelo drevo po zimi. Venomer so se okrog kostanja pojavljali isti prizori. Zdaj so se pretepali in lovili umazani predmestni otročaji, zdaj je postaval zagorel bosanski brezposelnik v raztrgani obleki, zdaj se je mimogrede ustavil samotni par, kot da je pribežal pred ljudmi.

Kraj okrog kostanja je izdihaval zares neko odljudnost.

Samo brezdomci so prišli tu mimo in kadar se je Erazem Gaber ozrl nanje iznad svojih knjig in dopisov, ga je obšlo občutje boleostne zapuščenosti. Tisti ljudje so imeli tako žalostne oči, tako trudne kretnje, tako neodločne korake, kakor je bilo videti žalostno to drevo ob vodi, trudno in nejasno to tuje nebo, daljno padajoče za nizka gričevja na obzorju. Komaj vidno pomikajoča se voda je ne daleč od drevesa sprejemala vase umazan tok rdeče in blatne gošče iz kanala. Nekoč se je z brega tik kostanja vrgel v vodo mlad človek. Bilo je že v poznem somraku. Dnevnik so omenili dogodek v treh, štirih vrsticah, ker je bil samomorilec popolnoma neznan človek. Nikomur ni uspelo zvedeti, odkod je prišel, kaj ga je gnalo v smrt. Uradniki v tovarni so odpravili zadevo s kratkimi krilaticami. Samo nekatere uradnice so se neznanega utopljenca spomnile v pogovorih strahoma in sočutno. Toda v enakomernem delu so hitro pozabili na tak pri-

petljaj. Včasih se je tam spodaj odigral tudi prepir med moškim in žensko. Nekeč so prav tam zasledili tudi nevarnega protidržavnega agenta, ki je trikrat poskušal redarjem pobegniti. Taki dogodki so bili trenutni odmori v monotonom delu. V delu so pozabljali na čas. Na dneve v mesecu, ki so jih ločili v črne in rdeče. Rdeče zaznamenovanih v koledarjih se nekateri niti preveč veselili niso, kajti v prostosti so še bolj trpko občutili, kako nizko so jim odmerjene mesečne plače. Neopaženo so jim minevala cela leta...

V uradu so se navadili drug na drugega kakor se navadi človek na predmete v sobi. Včasih je koga zmanjkalo: ali je bil premeščen, ali ga je vodstvo odslovilo ali pa je umrl. Toda njegovo pisalno mizo je včasih že drugi dan prevzel novi uradnik, ki se je kmalu prilagodil sivi okolici.

Tako kot Erazem Gaber je živel v tej dolgi dvorani še dvajset ljudi, ki so se vljudno pozdravljali, sicer pa so živeli drug mimo drugega, oprezno zasledovali, kdo od njih je v službi napredoval, in se našli v skupnem čuvstvovanju, kadar so se razširile govorice o znižanju plač ali pa o odpustu uradnikov. Poznali so se zgolj po obrazih in po obleki. Kakor, če za zabavo slediš s pogledom človeku na ulici: nekaj časa ga še vidiš pred sabo, kako speši se, ustavlja pred izložbami, išče človeka, zamišljeno obotavlja korak, potem pa ti morda nenadoma krene v stransko ulico po potih, ki ti niso več znana... Venomer isto prihajanje in odhajanje, venomer isto ropotanje pisalnih strojev,

listanje knjig, pozvanjanje pri telefonih... Vsem pa je že davno vtisnilo v obraz razočaranje izraz trudnosti, samogibnosti, vdanosti. Niti šala niti smeh nista mogla docela zabrisati tega izraza. To razočaranje se je še bolj zgostilo bodisi pri neuspehu v delu, ali pa v pogovoru — v pritajenem in tolikrat prekinjenem pogovoru — ko se je obudila osebna zavest. Kar je Gaber poznal tovarišev okrog sebe, o vseh bi smel trditi, da sličijo prav za prav brodolomcem, ki so se rešili na skalnati otok v spoznanju, da so si pač ohranili golo življenje, da se pa najbrž nikoli več ne povrnejo v svoja domovja. Kako različna pa so bila ta domovja. Za nekatere samo sanjska obujanja spominov, pa tako daljnih spominov, da jim niti sami niso več verjeli. Drugi spet so blazno pričakovali neki čudežni preobrat v bodočnosti, ki pa je bila z vsakim letom še bolj odmaknjena in prav zato še bolj omotično prepričevalna. —

Tisto jutro, ki je sledilo noči, v kateri je žena Marija zaman pričakovala, kdaj se povrne njen mož Rupert Singajda, je stopil k Erazmu Gabru predstojnik in pokazal nemo na nezasedeno pisalno mizo.

»Ne vem... Singajde še ni,« je odvrnil Gaber. Pisalni stroji so šklepetali, pri telefonih je pozvanjalo.

»Naročite slugi, naj gre na njegov dom pogledat.« Šef je odšel.

To ni bilo prvič, da se je Singajda zakasnil. Včasih je prišel ves neprespan, z rdeče obrobjenimi očmi in suhotnim, ubitim glasom. Zdelo se je, da je vstopil naravnost iz krčme. Ali kljub temu je

bil dober uradnik. Gaber pa ga je večkrat posvaril, čeprav je bil kot uradnik na isti stopnji. Gaber je vplival urejeno in je zato imel neko moč nad Singajdo. O Gabru bi mislil, da je brez srca. Toda redkokdo ga je zalotil, kadar se je proti oknu zazrl v dalje in je bil tedaj njegov pogled tako silno otožen.

Ruperta Singajde še ni bilo. Tedaj je Gaber vstal. Odločil se je, da stopi sam pogledat na njegov dom. Odločil se je kar tako. Kakor iz neke radovednosti, ki je njemu ne bi prisodil.

III.

Gabru je odprla žena Marija. Vsa prestrašena, z razpletenimi lasmi je stala pred njim, beseda ji je usahnila. Potem pa, kot da se je zavedla, mu je velela s plahim glasom, naj vstopi. Stala sta v veži prav tam, kjer je prejšnji večer doživljal Rupert Singajda težko dramo.

Oba sta bila v zadregi. Gaber je imel občutek, da je nesramno predrzen, ker je vdrl nepozvan za kulise družinske tajne. Iz odprte kuhinje je zaslišal otroški krik: »Ata... ata«. Prihitela je mala deklica, ko pa je zagledala tujca, se je plašno skrila za mater. Žena Marija je šepetala (v očeh: skrb, zastrmežlost in obenem še vendar obvladanje sebe):

»Moj bog, mojega moža še ni domov. Kaj storimo? Pojdite v sobo, prosim vas...«

Na cvetlični mizici je ležala odprta knjiga »Lenin und Gandhi«. Vsa soba se je svetila v solnčavi belega jutra. Gaber se je začudil: kolika svežost.

Prevzelo ga je spominsko občutje: kakor, da je vstopil iz šumečega sveta v pritajeno zvenenje belih akordov... belih zaves... belo pogrnjenih mizic, na katerih stoje vaze z belimi nageljni... in še se je spomnil belega kruha.

»Tudi v pisarni ga ni?« ga je prekinila gospa Marija.

»Nesrečni človek!« je zaihtela, ker se ni mogla več zadrževati. Deklica se je plašno ozrla v svojo mater.

»Olgica, pojdi k Andreju.«

Ko sta bila sama, je nadaljevala (besede so se trgale v plakanju):

»In kolikrat se je že to zgodilo. Proti jutru se vrača. Kaj bo z menoj, kaj bo z otrokoma. Ali tako kot danes ni bilo še nikdar.«

»Veste kaj, gospa,« je pomirjeval Gaber, »vrnem se v pisarno in rečem, da sem zaman zvonil in trkal. To bo najbolje. Ne smejo zvedeti, da se še ni vrnil. Kadar pride, ga obdržite doma. Jutri se bo opravičil, da je bil bolan.«

Hotel se je posloviti. Ali ženine oči so ga prosile, naj še ostane.

»Tako sama sem. Ah, tako se ne sme več nadaljevati. Prosim vas, vplivajte nanj. Vas bo poslušal. Že večkrat mi je pravil o vas. Zavzemite se zanj. Ves je omahljiv. Če bo šlo tako naprej, bomo v kratkem na cesti...«

Ali ponosa ni izgubila. Kljub vsemu je ostala samozavestna. Ko je hotel Gaber nekako opravičiti tovariša, ki da ga zaganja v obup pomanjkanje, v katerem »živimo po večini, kar nas je uradnikov«, ga je ošinila prezirljivo in se je delala, kot da ga je preslišala.

Potem se je poslovil. V uradu je dejal, kakor sta se domenila.

Opoldne se je iz pisarne vnovič odpravil k Singajdi, ki ga še zdaj ni bilo domov. Marija je bila že na meji samopremagovanja. V zraku je ležal nemir, kakor, kadar imajo v hiši bolnika. Samo bela soba je ohranila videz zavetišča.

»Že povsod sem ga iskala. Pa nihče od njegovih znancev ne ve, kam je bil odšel, ko so se razšli... Pomislite... pomislite... Bili so v treh, štirih gostilnah... Če se je ponesrečil — sem se zgrozila. On, ponesrečil? Nikoli se ne bo on ponesrečil. Vse je že ponesrečeno, vse, vse, vse. Zasovražila sem vse, ves svet. Jaz sem ubita, ubita, ubita!«

Dušil jo je jok.

»Sovražim to laž, laž belih zaves, laž teh cvetic, laž te bele oprave... Pri nas je vse črno, črno. Črno od prečutih noči, črno od črvov, ki so že vsa tla razrili... To je zločin. Zločin... slišite.«

Tedaj je rezko pozvonilo. Tako sunkovito, da sta se oba zdrznila.

»To je on!« se je Marija zgrozila in skočila odpirat. Gaber je vstal in ni vedel, kaj bi.

IV.

Bil je njen mož.

Obstal je ves bloden, razmršenih las, modro obleko je imel zamazano od prahu, čevlje oblatene. Oči so bile podplute, besede so se mu zapletale. Sovražno je ošinil ženo in mrmral: »Proč, proč, pusti me, pusti me. Vsi me pustite!«

In je hotel naprej, dasi se je komaj še držal v ravnotežju. Žena se je nemo

umaknila, tako, da je skozi na pol odprta sobna vrata zagledal Gabra.

»Ti... ti... ti?!« je zakrilil z rokami in se pognal v sobo, potem pa se sesedel na stol, omahnil z glavo na mizo.

Gaber se mu je približal.

»Poslali so te?« je Singajda zmedenno lovil besede, »poslali so te, da me privedi v službo? Mene, zanemarjenega, izgubljenega? Kaj, Kaj? Govori! Katerega smo? Koliko je ura? Govori! Jaz ne vem. Ne vem, slišiš. Jaz sploh nič več ne vem... Gaber! Usmili se me!« In sklonil se je h Gabru in ga začel divje objemati. Gaber se je odmaknil in obšlo ga je zoperno občutje. Tedaj pa se ga je oni še bolj oklenil in ga poljubil. Gaber ga je ogorčen zavrnil in stopil korak nazaj. Tako sta gledala drug drugega in je bilo obema skrajno mučno.

»Kaj delaš to,« se je Gaber oglasil trdo, »za božjo voljo, ali si ob pamet.«

Singajda pa se je naslonil na zid in ni odgovoril. Ko pa se mu je Gaber približal, je začel nenadoma krčevito ihteti in grebsti z rokami po zidu kakor blazen.

»Singajda... Rupert... bodi pаметen. Sedi! Govori, kaj ti je,« je velel Gaber neizprosno.

»Ker sem tak? Takega me vidiš! Pljuni name. Pljunite vsi, vsi, vsi, kar vas je. Še ženo pokličem in otroke. Zastramujte me, vseeno, konec, konec, konec...«

Gaber ga je trdo prijel za roko in mu srepro pogledal v oči: »Sedi in govori!«

»Katerega smo danes... Ali so vpraševali zame? Kako... no, no. — Ne, saj ni nič...« Nenadoma se je blodno zasmel. »Daj cigareto! Hitro! Čakaj, ženo pokličem. Črno kavo naj skuha. Marija! Marija!«

Prišla je žena. Z njo se je izmuznila v sobo Olgica, ki se je vsa plašna ozrla od očeta in se umaknila h Gabru.

»Hej, hej,« se je Singajda poskušal smejeti, »Olgica, nič me ne maraš. Olgica.« In se je sklonil k njej, da bi jo poljubil. Toda otrok je začel jokati.

»Ven jo odnesi, slišiš,« je zaklical svoji ženi, ki je deklico odvedla s seboj v kuhinjo. Spet sta ostala sama.

»To je hudič! To življenje je pekel. Slišiš, pekel...« Nenadoma je začel škrtati z zobmi, pa s tolikim gnevom, da ga je Gaber prestrašen pogledal.

»Zapode me iz službe, kaj? Če tudi. Vsega sem sit...«

»Kako, če tudi? Sram te bodi! Zaradi žene in otrok te bodi sram! Klatiš se po beznicah, družino zapuščáš! Hudič si!« je Gaber strašno razljučen začel kričal nad njim.

V tej jezi se je Gaber čutil tako močnega kot še nikdar v življenju. Kakor, da se je zbralo v njem vse podtalno sovrašтво do brezdomstva, do čuvstvenosti, do omahljivosti. Navdušil se je za neizprosni železni red, ki ne pozna želja posameznika. Navdušil se je za brezmejno pokorščino in samozatajevanje v službi usode, ki je vsakomu svoje dodelila.

Kakor, da je osebno zasovražil kršitelja tega redu — Ruperta Singajdo —

se je znova pogнал v še brezčutnejše obtoževanje:

»Tako, kakor živiš ti — to je zločin. Da nimaš žene in otrok, bi prvi začel, da te poženejo iz službe!«

Singajda se je ozrl vanj drobno. Neka zloba je bila v tem ošinjenju s pogledom. Pa tudi neki skrajni cinizem iz obupa: »Poslušam, vse sprejemem... Jaz sem cunjja. Pogazi me. Strgaj me. Bo vsaj konec!« Ali čez nekaj trenutkov se je spet razvnel v ihtenju, ki mu je sledilo blazno škrtanje z zobmi.

Tedaj je vstopila žena in postavila pred njiju dve skodelici črne kave. Naglo je odšla, kot da se boji srečanja z možem. V njenem hipnem pogledu je gorelo silno zaničevanje.

»Pij,« je velel Singajda, »daj mi cigareto...«

Potem, ko je odpil, si je otrl potno čelo z umazanim robcem. Neznosen vzduh po vinu se je še vedno širil od njega.

»Meni ni živeti. O, da bi ti vse povedal. To je grozno. Odkar se zavedam — ječa za ječo, leto za letom sužnjevanja. Vedno strašnejše so bile temnice. O, da sem poginil kje v Karpatih! Za hip sem zakričal po solncu. Za hip se me je usmililo. Bila je Marija, žena Marija, moja žena. Razumeš, kaj se pravi dobiti ženo. Pritegniti iz nebesnih sanj živo bitje, ki ti je uteha in vera, da laže prenašáš grozo.

Bodi človek, poglej vame in sodi, če se upaš. Vem, da sem izgubljenec. Toda, kdo je, ki se me upa soditi. Ali nisem tudi jaz imel pravico biti deležen

solnce in svobode? Brez tuje pomoči, s postranskim delom, z instrukcijami sem doštudiral. Na tehniko sem se vpisal. Pa je izbruhnila vojna. In potem, kaj bi pravil kako je bilo. Ko sem se vrnil iz ujetništva domov, sem našel dom razrušen. Oče mi je bil med vojno umrl. Mati je ležala v bolnišnici, brata so Italijani internirali. Komaj par mesecev sem živel doma. Če ne bi ušel v Jugoslavijo, bog ve, kaj bi bilo z menoj. Bil sem osuniljen protiitalijanskega delovanja. Tu šele sem dobil službo. Za najnižjo plačo sem delal deset ur na dan. Nekaj svojih bivših sošolcev sem našel v visokih službah, ali pa kot obogatele prekupčevalce in trgovce. Niso me več hoteli poznati. Kdo se bo v novem redu še menil za obubožanega vojnega ujetnika. Takrat sem se seznanil z Marijo. Poročila sva se. Zdaj ni kazalo drugega kot vdati se in sprejeti kakršnokoli delo. Potem so prišle zadolžitve. Za perilo, za najskromnejšo sobno opravo, za najbolj vsakdanje potrebščine. Prišli so otroci. Bremena, dolgovi. In spet novi dolgovi, da sem odplačal stare. Dobil sem službo v tovarni. Kolika sreča je bila! Dobil sem jo po redkem posredovanju nekega bogatega znanca, ki ga je davno nekoč moj oče rešil s posojilom pred polomom. Celo udobno stanovanje se mi je posrečilo dobiti. To stanovanje. Česa še hočeš, dobri človek. Višjo plačo? Čemu neki. Vesel bodi, da živiš. Črv, izvržek družbe. Ha... ha... ha... Prve čase sem se v novi službi zatajeval. Kakor da sem najsrečnejši človek. Nikdo ni vedel, kako sem bolan. Dediščina ujetništva.

Živce so mi uničili. Včasih bi ponorel, tako me napade. Potem stari dolgovi. Skrival sem, da bi ravnateljstvo ne zvedelo. Skrivaš se in tajiš samo dotlej, dokler si zdrav. Potem ti je vrag vse skupaj. Žena, vem, me zaničuje. Prav ima. Kaj ji more nuditi tak mož kot sem jaz. Ali bi ne bila upravičena zahtevati, da jo pošiljam na letovišča, k morju, da ji kupim ložo v operi in ji preskrbim avto. Čemu ne. Tak mož kot sem jaz — sramota. Pijanec sem. Zakaj bi ne pil...«

Potem je umolknil. Kot divji je plaval in se prijel za čelo. Kakor, da ga je znova napadlo.

»Nič več tako. To je dovolj. Ali je to življenje? Ves dan delo, vse noči groza, premišljevanje. Nekoč se bo nehalo. Poženejo me na cesto. Upniki me izroče sodišču. Upniki... Poglej!«

Iz žepa je z drhtečo roko privlekel listnico in izročil Gabru troje pisem. Prvo je bila terjatev nekega trgovca. Plačajte v treh dneh Din 5000—. Za manufakturno blago. Dve leti star dolg. Vsa opozorila in opomini zaman. Drugo: v enem tednu Din 6000— za opremo pred štirimi leti. Plačanih je bilo le Din 1000—.

Tretje: od odvetnika. Groznja, da izroči vso zadevo sodišču in obvesti tovarno. Odvetnikovo pismo je bilo pisano skrajno žaljivo.

»Jutri zapade rok!« je vzkliknil Singajda.

»To vse skupaj ni nič. Ni še vzrok, da se vdajaš pijančevanju. Opravičil sploh ne priznam. Priznam samo dejstva...« je ledeno mrzlo odgovarjal

Gaber. Ali kot da ni čutil sebe. Čudil se je, odkod njegova mirnost. Kakor, da z vsako besedo razbiča ubovega človeka pred seboj.

»In to so dejstva! Jutri! Jutri!« je viknil Singajda.

»Prej bi pazil, da bi ne prišlo do ,jutri!«

»Toda pustimo, kar je bilo. To so dejstva! Razumeš! To so dejstva! Jutri me pokličejo k sodišču in obvestijo ravnateljstvo. Dejstva so še, da imam ženo in dva nedorastla otroka. In, če izgubim službo, sem ob stanovanje, ob vse... To so dejstva.«

Tedaj se je zgodilo nekaj čudnega. Gaber je molčal.

Singajda pa je znova padel v obup. Begal je po sobi, zrl v tla, ustavljal se ob stenah, prijemal se za mizo, mahal z rokami, vzdihoval in vzklikal: »Jutri, jutri, jutri. — In zdaj pijem kot da bo vsega konec. Tri dni že pijem. Kot bi si nalival ogenj. Da bi udušil. Pa ne morem. Prebudim se. Ne, samo prebuditi se ne. Nikoli več. Iz ječe v ječo. Ne, ne. Hu... to je ostudno! To je ogabno! Ne, ne več bdeti. Samo spati, spati. — Za spati v gorečem ognju.« In prav tiho se je, kot da je zblaznel, približal Gabru in gledal preko njega proti oknu. In pri tajeo je šepetal: »To vse naredi žena Marija. Ali veš, kdo je žena Marija? To je sanja po solncu, po svobodi, po sreči. Sanja iz davnih vekov. Sanja vsega človeštva. Žena Marija: sen o domu, o miru, o tišini. O, kako sem žejen miru. Jaz bi se tako rad vsaj enkrat odpočil.«

Toda nenadoma, kot pognan od notranjega viharja, je odskočil in se za-

grohotal: »Kaj ti veš o človeku! Ti ledeni hudič! Ti, ki nimaš krvi! Ti, ki nisi še nikoli hrepenel. Suženj pisarne. Mrtev propovednik. V katerem imenu sodišč?! Ti, ki ne veš, kaj je sen o ženi Mariji!«

Preden mu je osupli Gaber utegnil sploh odgovoriti, se je z gibkim skokom pognal k oknu. Zavesa se je pretrgala. Že se je sklonil nad polico. In tedaj... Gaber je brez pomisleka planil za njim in ga prijel, da je oni kriknil. Vrgel ga je na tla, da je zaropotalo. Stol se je prevrnil. Človek, ki je ležal na tleh, je hropel in bil videti onesveščen. V sobo je prihitela žena...

Nekaj minut pozneje se je Singajda zavedel. Bil je videti čudovito miren in vdan. Gaber je odšel.

*

Gaber je taval po mestu. Bilo mu je, kakor da je preživel desetletja.

»Sen o ženi Mariji... Ti si suženj pisarne. Ti nisi nikoli hrepenel.« To je rezalo, kljuvalo, palilo, trgalo. Kakor, da se je v njem prebudil zli duh, ki ga je pred mnogo leti z največjim naporom zatajil.

Ves dan je bil kakor izgubljenec. Zvečer je zablodil v park. Šel je še dalje iz mesta. Ne pit. Pustil je, naj zagori v njem. Naj izgori. — Žena Marija...

»Kje pa je moje življenje?«

Vedel je, da se je pred njim odprla groza najusodnejših doživetij:

Vedel je, da je za vedno izbežal iz njega mir. Zagledal se je na dno svojega srca in bilo mu je strašno, strašno.

»Sodi, če moreš,« je dejal Singajda. Gaber je govoril sam s seboj. Gaber se je ozrl v svojo preteklost: sama sivina. Zavedal se je, da je živi mrtvec. Za nekaj let miru je ubil v sebi srce. Zdaj se ubito srce maščuje. Zdaj kliče odgovora, kakor kličejo upniki odgovora od Singajde.

In spoznal je, da bo on težje odgovarjal kot Singajda.

Spoznal je, da je on zatajil življenje.

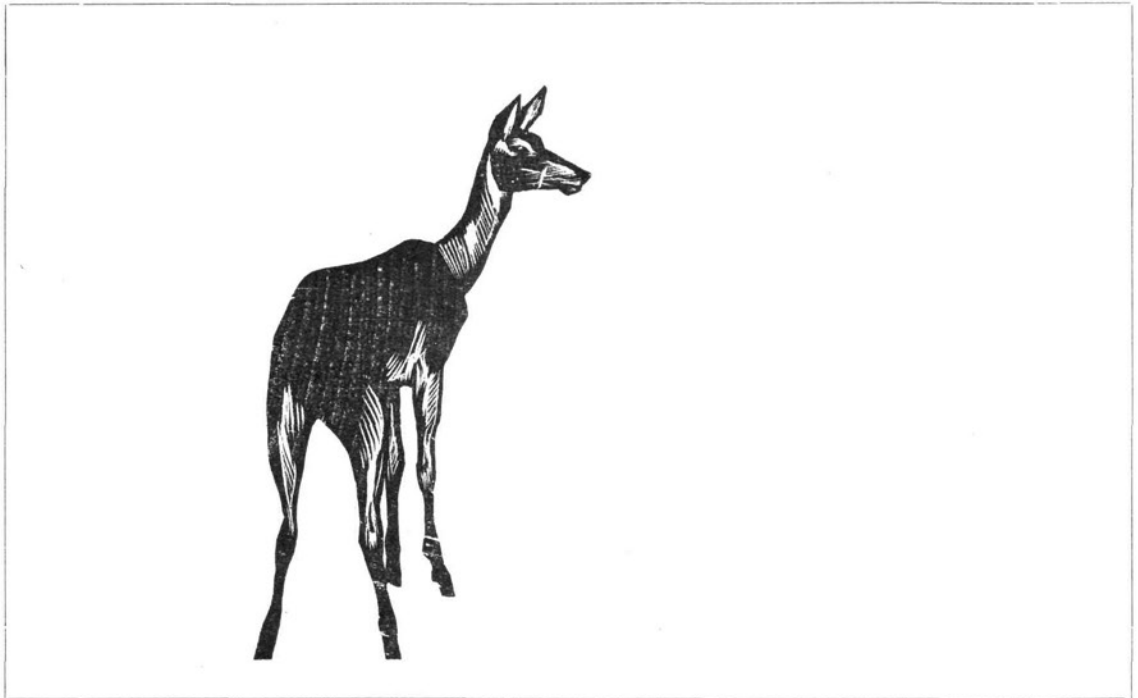
Žena Marija, žena Marija, kako smo po tebi bolni! In vendar te kličemo, kličemo kakor kaznjenci v dosmrtni ječi. O, Bog, kaj nam je storiti?

VIDA JERAJEVA, Ljubljana:

ROMANJE.

Romamo navzdol, navkreber,
v srcu vsak bolan,
invalid nam lajno goni
na Marijin dan.

Invalid z rokavom praznim
gode dudeldaj...
Bog, zaduši našo žalost
zdaj in vekomaj!

E. Justin · FOZIMI. Lesorez.

SAVINJSKA JESEN.

Somrak zatohel se leno zgoščuje,
kot zastor počasi polzi v teatru.
Grenkó opojno dehtijo hiše,
ljudje in drevesa...
Po cestah, stezah in potih hitijo
počivat v mrak pesmi
Slovenskih goric in Ptujskega polja,
cele Dolenjske od Šmarja do Vidma
na Savi...
Zateglo poje češčenje:
»Češčena si Marija —
je angelski glas!«
Vmes vabi veselo, skrivnostno nagaja,
kot Pan bi sedel v meji in klical:
»Oj fantič, pridi k meni,
glej, sama, sama sem doma!«
Zaplače tiho v dalji:
»Oj Doberdob!«
In pesmi zamrejo —!

Le čriček toži obupno:
Ni, ni, ni ni!
Ko plavži žarijo peči
sušilnic. Krvave gorijo roké,
ki krmijo žrela s kurivom,
da vedno se večajo griči
zeleni na podu, očem v veselje.
Ščeget opojne dišave
draži prijetno hmeljarja:
»Šop jurjev bo treba hčerki za doto,
obleke bo treba, obutve. Študentu
knjig kupim, da dobro položi eksamen.
Par sodov trtinih srag za družino
in mene. Par svetih maš za pokoj
rajne ženice...«
Računi. Kuri. Stresa suho blago,
sirovo nasiplje.
Noč težko sope.
Spi fantovska pesem široka.

RIKART KATALINIČ-JERETOV, Split:

SLOVENSKA PJESMA.

Uspomeni M. Pugelja.

U ranu zoru laborak je pirno
i žuto žito lakim dahom dirno.
Već ševa leti nebu u visine,
za suncem žarkim njena duša gine.
I pjesmu vije
suncu, što je grije,
i hvalu pjeva
ranoranka ševa...
Al eto začas meka pjesma kreće
kroz širno polje i kroz rosno cvijeće,
o boli pjeva, čekanju i tuzi,
u ranu zoru slušaju je luzi.
U njojzi ima čara i miline,
i davne sjete i nove vedrine;
za mrakom veli: puca zora mlada,

i sreća stiže posle crnih jada...
Kô grom sad ori
popjevka o zori,
pa opet moli
konac dugoj boli.
Čas snažna, jaka, časom opet meka
svih ljudskih čežnja u njojzi je jeka.
Čas strta pada,
polomljena kleca — —
i suzi, tuži, leleće i jeca,
pa opet vrela
zagromori jaka,
kô glas junaka
ponosna i smjela...
— — I ševa stala

sva je zadrhtala,
od pusta čuda
s visa zavrluda
medj klasje žitno,
sakrila se hitno...
I redom sve su umuknule ptice
pred čudnom pjesmom popadale nice...
Sve pjesme šute...

Kroz staze i pute
i polja cvjetna,
leluja se sjetna
slovenska pjesma čuvstvena i mila,
u sebi svu je bol i suze skrila,
sa rodnom plače, bugari i jada,
al svedj kroz suzu plete joj se nada!

DR. RUDOLF KOLARIČ, Ljubljana:

SLOVENSKI JEZIK.

Večina našega izobraženstva ima o slovenskem jeziku zelo medle pojme. Niti njegovih meja dobro ne pozna, kaj šele da bi poznala njegov zgodovinski razvoj. Ne mislim podrobnosti, ampak tisto, kar je neobhodno potrebno, da zna vsak izobražen človek o svojem materinem jeziku. Da so redki tisti, ki popolnoma obvladajo slovenščino v govoru in pismu, namreč tako slovenščino, ki bi bila slovnično, pravopisno in stilistično pravilna, o tem se lahko vsakdo in vsak dan prepriča iz časopisov, časnikov, lepakov, oglasnih napisov, pisem, aktov itd., itd.

Mnogi svoj jezik premalo spoštujejo in se zanj premalo brigajo, češ, to je le za profesorje in učitelje. Toda to ni res! Nekaj preglednega znanja o svojem jeziku, ki se ga vsak dan na ta ali oni način poslužuje, mora imeti vsak šolan človek. Če smo se nekoč v srednji šoli precej natančno učili zgodovinski in dialektični razvoj nemščine in se nismo izgovarjali, da je to samo za profesorje in učitelje, potem nam je danes isto o slovenščini treba še toliko bolj vedeti. Spoznavaj najprej samega sebe! Ker

pa svoj jezik premalo poznamo, zato ga tudi premalo cenimo, zato ga vsakemu rokovnjaču na ljubo pačimo in maličimo in zametavamo. Opičji narod smo, ki takoj posnemamo tujo govorico, četudi znamo le par tujih besed. Tujci pa se nam smejejo. Tako mi je pripovedoval neki gospod tole mično zgodbico:

— Bilo je pred vojno na Dunaju. Veliko sem se tam družil s srbskimi visokošolci in se na vse pretege mučil, da bi govoril čisto srbsčino. Bil sem že trdno prepričan, da govorim popolnoma srbski, da sem torej že popoln Srb, ko mi nekoč reče neki srbski tovariš: „Pa čudno, da tvojo slovenščino tako lahko razumem, drugih pa ne.“ — Od tistega časa — je rekel — sem pa tudi jaz samo slovenski govoril. —

Da bomo znali svoj materinski jezik bolj spoštovati, je pač neobhodno potrebno, da ga natančneje poznamo. Zato hočem podati tukaj kratek pregled razvoja slovenskega jezika in njegove bistvene znake, ki ga ločijo od vseh ostalih jezikov.

* * *

Preden preidemo k stvari sami, si moramo najprej odgovoriti na vprašanje: Kaj je jezik? — Na to vprašanje so možni sledeči odgovori: Jezik, t. j. nem. Sprache, franc. langage, je fiziološki dej, pri katerem delujejo različni organi človeškega telesa, kot ustnice, spodnja čeljust, jezik, nebo, jeziček, jabolko in dihhalni organi. V fiziološkem pogledu je torej jezik vsota vseh izrekovalnih trenutkov, ki so možni pri tvoritvi raznovrstnih glasov človeškega govora. Jezik pa je tudi psihološki dej, ki zahteva obenem prostovoljno delovanje duha. — V socialnem pogledu je jezik sredstvo, ki služi za medsebojno razumevanje ljudi. — In naposled je jezik zgodovinsko dejstvo, izpričano v najrazličnejših oblikah iz zelo različnih dob in razširjeno po vsej zemeljski obli.

Ker je torej jezik podvržen raznim fiziološkim, socialnim in zgodovinskim vplivom, sledi iz tega nujno, da jezik nima in tudi ne more imeti stalne oblike, da se vedno spreminja, „raste in se širi ter dviga kakor drevo, plast na plast.“ Njegova tvorba pa je trajna in prirodna in dovoljuje samo organsko rast, ker jezik ni umetno delo, ampak življenjsko ustvarjanje.

Ko smo si tako odgovorili na vprašanje „Kaj je jezik sploh?“, se moremo sedaj vprašati: „Kaj je slovenski jezik?“

Če govorimo o slovenskem jeziku, imamo navadno v mislih jezik, ki se uporablja v lepi književnosti, v znanosti, v dnevnem tisku, v šoli, v uradih in katerega več ali manj govori tudi izobraženstvo, to je slovenski knjižni jezik. A knjižno slovenščino govori le majhen del našega naroda. Govorica večine naroda pa se tu bolj tam

manj razlikuje od knjižne slovenščine. Ta govorica pa ni enotna. Preprosti Ljubljčan govori n. pr. drugače kot Mariborčan, Gorenjec drugače nego Dolenjec ali Belokranjec ali Prekmurec. Je celo razlika v govoru posameznih oseb iz iste vasi, v govoru sosednjih vasi, krajev itd. Te razlike v govoru, te razne načine govora imenujemo narečja ali dialekte. Popolno sliko slovenskega jezika dobimo šele s poznanjem vseh načinov govorjenja, vseh narečij. V tem širšem smislu je slovenski jezik vsota in skupnost vseh narečij.

Če rabimo izraz slovenski jezik in mislimo pri tem samo književni govor, zozžujemo s tem obseg, pomen tega izraza. Slovenski književni jezik je po svojem izvoru eno iz mnogih narečij našega jezika, in sicer dolensko narečje 16. stoletja, Turbarjev domači govor.

Slovenski jezik kot celota pa je narečje praslovanščine, t. j. onega enotnega slovanskega jezika, ki so ga govorili Slovani, preden so se razšli iz svoje pradomovine, ki je bila najbrž nekje za Karpati, na današnjem maloruskem, beloruskem in poljskem jezikovnem ozemlju. Že v praslovanščini pa so obstojale dialektične razlike, ki so bile podlaga poznejši grupaciji slovanskih jezikov na tri grupe: 1. zapadnoslovansko, 2. vzhodnoslovansko in 3. južnoslovansko. Slovenščina spada s srbohrvaščino in bolgarščino k južnoslovanski skupini.

Glavni znaki, ki ločijo slovenščino od vseh ostalih slovanskih jezikov in ki jo radi tega že sami upravičujejo za samostojen slovanski jezik in ne morda kot srbsko-hrvatsko narečje, so sledeči:

1. Za psl. (= praslovanski) nosni samoglasnik *o* (sličen izgovoru francoskega *on*)

imamo edinole v slovenščini *o*, n. pr. slov. *roka*, srbohrv. *ruka*, rus. *rukà*, češ. *ruka*; v stari cerkveni slovanščini (= stcsl., ki nam predstavlja v glavnem stanje praslovanščine) *roka*, litavsko *rankà*; slov. *zôb*, shrv. *zûb*, rus. *zub*, češ. *zub*, stcsl. *zobъ*, grški *gómfos*; slov. *môž*, shrv. *muž*, rus. *muž*, češ. *muž*, stcsl. *mъžъ* itd.

2. Druga značilnost slovenščine, ki obsega poleg književnega jezika tudi mnoga slovenska narečja, je ozki ali zaprti izgovor psl. samoglasnika *ê* (dolgega *ē*, imenovana „jat“), n. pr. slov. *mêsec*, stcsl. *měsęcъ*; slov. *svět* ‚Welt‘, stcsl. *světъ*; *krês*, stcsl. *krěsъ*; *děte*, stcsl. *dětę*; *děva*, stcsl. *děva* itd.

3. Tako imenovana psl. polglasnika ali bolje, skrčena (reducirana) samoglasnika *ъ*, *ь* sta v slovenščini prešla najprej v en sam polglasnik (pišemo ga v slovnici navadno z narobe obrnjenim *e*: *a*), ki je pod dolгим naglasom prešel v *a*, oziroma ozki *ę*, pod kratkim naglasom in v nenaglašanih zlogih pa je ostal polglasnik, oziroma je prešel v odprti *ę*. N. pr. stcsl. *lъžъ* > slov. *lâž*; stcsl. *mъchъ* > slov. *mâh*, na vzhodnem Štajerskem (= vštaj.) *mêh*; stcsl. *dnъ* > slov. *dân*, vštaj. *dên*; stcsl. *pъsъ* > slov. *pàs* (pisano: *pes*), vštaj. *pês*; stcsl. *dnъzъ* > *dâž*, *dâžjâ*, vštaj. *dêž*, *a*; stcsl. *konъcb* > slov. *kônac*, vštaj. *konęc* in *kunęc* itd.

4. Za psl. skupino *dj* imamo v slovenščini in prav tako v sosednji čakavščini *j*, n. pr. psl. *medja*, slov. *meja*, shrv. *međa*, rus. *mežâ*, češ. *meze*; psl. *rodjenъ* (deležnik k *roditi*) > slov. *rojen*, shrv. *rođen* itd. — Psl. skupina *tj* pa je dala v slovenščini *č*, v srbohrvaščini *ć*, n. pr. slov. *noč*, *noči*, shrv. *noć*, *noći*; slov. *sveča*: shrv. *svijeća* itd.

5. Svojevrstna posebnost je tudi slovenski naglas. Slovenščina in srbohrvaščina

sta si namreč edini ohranili razliko v kakovosti naglasa, to se pravi, da razlikujete višino tona v naglasu besed *vrât* (-û ‚Hals‘) in *vrát* (množ. rodilnik besede *vráta*). To posebnost je za slovenščino spoznal že Vodnik. V svoji slovnici pravi namreč, da je naglas v besedah *vrât* (-u), *dân¹* (*dne*) „dolg ino predtegnen“, v besedah *vrát* (množ. rod.) in *dân* ‚gegeben‘ pa „dolg ino zatégnen“; za primer navaja sledeča znamenita stavka: „jutrišni *dân* nam kruh še ni *dân*; ga popade za *vrât* ino nese do *vrát*“.

Naglas v primerih *dân*, *vrât* je dolg in padajoč, v *vrát* in *dân* (trpnopretekli deležnik glagola *dati*) pa dolg in rastoč. V kratkih zlogih pa je slovenščina to razliko med padajočim in rastočim naglasom po večini že opustila in ima (to velja za književni izgovor) samo en kratek naglas, ki je padajoče narave, n. pr. *brât*, *gâd*, *pàs* (= *pes*), *sân* (= *sen*) i. pod.

6. Posebnost slovenščine je tudi dvojina v sklanjatvi in spregatvi, ki so jo drugi slovanski jeziki skoraj popolnoma izgubili. Slovenski lahko rečemo *brata prihajata* in vemo dobro, da sta to dva brata ter nam tega ni treba posebej označevati.

7. Tudi naš vprašalni zaimek *kaj* je izrazil znak slovenščine. Sosednja hrvaška kajkavščina, ki ga tudi ima, je pa s filološkega stališča itak slovensko narečje.

To so torej na kratko orisane tiste posebnosti slovenskega jezika, ki ga ostro ločijo od ostalih slovanskih jezikov, tudi od srbohrvaščine, kateri pa je sicer še najbližji: Te posebnosti mu dajejo že same po sebi pravico do samostojnega življenja in imena jezika, ne pa morda samo srbsko-

¹ Vodnik piše: *dân*, *vrât*.

hrvatskega narečja, kot se danes, pač največ iz nevednosti, tako rado govori. Slovenski jezik je sicer narečje, toda le v prej omenjenem smislu, narečje praslovanščine. V tem smislu pa so narečja tudi srbohrvaščina, bolgarščina, ruščina, poljščina, češčina itd.

Slovenščina pa je samostojen jezik tudi zato, ker ima **svoj** književni jezik, ker je na njem pisana zelo obširna literatura, stara stoletja. Najstarejši slovenski književni spomeniki so tako zvani brižinski spomeniki, ki so sploh najstarejši zapisek v samostojnem življenju slovanskih jezikov. So namreč iz dobe okoli leta 1000. po Kristusu. Podlago današnjemu slovenskemu književnemu jeziku pa je dal v 16. stol. Primož Trubar, ki je prvi začel tiskati slovenske knjige. S Trubarjem se je začela tudi zelo obširna literarna delavnost naših reformatorjev. Monumentalno delo iz te dobe je Dalmatinova slovenska biblija, ki je vsa naslednja stoletja služila za nerazrušljiv temelj in neusahljiv vir vsem slovenskim piscem. Naši velikani: Vodnik, Prešeren, Levstik, Jurčič, Aškerc, Cankar, Župančič i. dr. so nam v tem slovenskem jeziku ustvarili tako lepo slovstvo, da se z njim lahko postavimo ob slovstva drugih narodov. Nekateri njihovi spisi so našli pot celo v svetovno slovstvo.

Ako je torej upravičeno in z zgodovino tudi samostojno življenje in ime slovenskega jezika, je s tem upravičeno in dokazano tudi samostojno življenje in ime slovenskega naroda. „Jezik je namreč eden iz najvažnejših delov pojma narod.“ „Naj je narod še tako razdeljen po geografskih zaprekah in političnih mejah ter pregrajah, vsekdar je bil jezik ona, včasih edina vez,

ki nas je kot narod družila v eno pod tem vnanjim vidnim znamenjem naše notranje samostojnosti. Glavni elementi narodnosti: način mišljenja, verovanja, čustva in običajev, kulturne samoodločbe, vse to dobiva izraz in stalno posodo v jeziku.“ (Prof. I. Prijatelj.) Literarno razvit jezik pa je prvovrstna kulturna vrednota.

Že zgoraj smo omenili, da je slovenski jezik razdeljen na mnogo narečij, da je v govoru posameznih delov naše domovine velika razlika. Ta narečja pa so nastala šele v samostojnem življenju slovenskega jezika. Prvotni slovenski jezik je bil enoten, vsaj toliko enoten kot n. pr. praslovanščina pred razcepitvijo in razselitvijo Slovanov iz skupne zakarpatske domovine. Šele po priselitvi Slovencev v današnja bivališča so se izcimile v slovenščini glavne dialektične razlike, za katere pa so sicer lahko bili dani pogoji že v praslovanščini. Na dialektično cepljenje je v novem slovenskem ozemlju največ vplivala velika zemljepisna razcepljenost posameznih delov slovenske domovine. Visoke gore z redkimi in težkimi prehodi, slaba prometna sredstva, redke in slabe ceste, obenem pa še politična, upravna in cerkvena razcepljenost in pripadnost Slovencev pod razna gospostva, vse to je delilo posamezne dele slovenskega jezikovnega ozemlja tako zelo, da so njihovi prebivalci prišli redkokdaj med seboj v stik in so tako tem lažje izobrazili svoje dialektične posebnosti.

Narečja se začenjajo navadno pri posameznikih. Nekemu se ob priliki zareče pa izgovori namesto *hiša* — *šiša* (primerjaj (*Šiška* < *Hiška*), drugi to sliši, ga začne oponašati, tretji prva dva, in tako se to mnogokrat razširi na vso družino, od dru-

žine na vas itd., in to tem laže, če je kraj daleč oddaljen od drugega kraja in zaprt v kako gorsko dolino. Ljudje ne pridejo v stik s svojimi sosedi, da bi tam slišali pravilni izgovor in svojega popravili. Tako se ta cepitev nadaljuje, v kolikor je ne ovirajo n. pr. zavest in stremljenje po skupnosti, politična in upravna enotnost, enoten književni jezik i. dr.

Slovenščina je razdeljena — kot smo že rekli — na nebroj narečij. Glavno delitveno načelo, po katerem delimo slovenska narečja, je razvoj praslovanskih polglasnikov *ʒ* in *ʒ̣* v slovenščini. Glede na razvoj teh dveh psl. glasov, ki sta, kot smo že prej omenili, v prvotni slovenščini prešla v en sam polglasnik temne barve (*ʒ*), delimo slovensko jezikovno ozemlje na tri glavna narečja:

1. Vsa Kranjska in Koroška imate za ta dolgopoudarjeni slovenski polglasnik (*ā*)

< *ʒ/ʒ̣*) glas *a*, v kratko poudarjenih in nenaglašanih zlogih pa ohranitev polglasnika, torej *ā/ā̄*; prim. *dān* < *dn̄n̄*; *pās* < *p̄s̄*, *vrā-bac* < *vrab̄bc̄*.

2. Rožna dolina, Junska dolina, vsa južna Koroška severno od Drave pa imajo za stari polglasnik v dolgih zlogih *ē*, v kratko poudarjenih in nenaglašanih pa ohranitev polglasnika; *ē/ē̄*.

3. Vsa spodnja in vzhodna Štajerska razen zgornjega dela Savinske doline in prekmurščina pa imajo za dolgopoudarjeni polglasnik *ě*, za kratko poudarjeni in nenaglašani pa *ě̄*; *ě̄/ě̄̄*; n. pr. *dě̄n*, *pě̄s*, *kű̄pě̄c* itd.

To bi bilo nekako najvažnejše o razvoju slovenskega jezika. Snov, čeprav znatno še malo obdelana, je tako ogromna, da bo napisana zgodovina slovenskega jezika obsegala sedem debelih knjig, če bo kdaj denarja zanjo, da bo sploh lahko izšla v tisku.

GRIŠA KORITNIK, Ljubljana:

PESEM SAMCA.

Vrt mojih nad je odevetél,
moj zgodnji cvet se je ospél,
od ranih let
do zdanjih let
ni zame cvet ne sad spočet.

Razpel sem jadra v širni svet,
iskal ljubezni v njem deklet,
a s praznim srcem, siromak
se vračam na domači prag.

Imel sem svet, a ni bil lep,
imel oči, a bil sem slep —
mlad nisem mladih dni užil,
sem ljubil, a ne ljubljjen bil.

MISS MLAKA.

Sedeli so v gostilni »Pri izpodrecani Metki«. Pogovarjali so se o zadnji veselici. Dr. Grozdnik je pa držal časopis v roki in ga prelistaval. Le zdaj pa zdaj je obrnil pogled od njega ter s kako opazko posegel v pogovor: »Nič posebnega ni bilo. V Mlaki so vse veselice druga drugi podobne kakor jajce jajcu. Sredi dvorane nekaj mladih ljudi pleše, ob stenah nekaj mamic zeha, v kotu nekaj gospodov cviček žuli. Nato se pa nekoliko dni več opravlja kakor po navadi. Odkar sem zdravnik v našem trgu, je z veselici zmeraj isto; samo s to izpremembo, da se z leti nekdanje plesalke umaknejo k stenam, nekdanji plesalci k cvičku, na njih mesto pa priplešejo drugi zaljubljeni parčki. Nič izrednega, nič izvirnega ni na teh mlačanskih prireditvah.«

Po teh besedah se spet vglobi v časopis. Mahoma ga pa položi na mizo, se hudomušno namuzne ter vzklikne: »Originalna zamisel, gospodje!«

»Kaj? Kaj, gospod doktor?« se vsi hkrati oglasijo in radovedni upro oči vanj.

Grozdnik si uravna naočnike, malce pomisli, potem pa deje: »Vsi listi so polni podrobnih poročil o tekmah lepotic in o missih; vmes so pa vpletene slike teh lepotnih božic. Res da! Prav hvaležni moramo biti časopisju, da nas seznanja s temi važnimi svetovnimi dogodki. Toda, gospoda, vprašam vas, ali naj mi Mlačani ob strani stojimo, ne da bi sto-

pili v tekmo v tem kulturnem vprašanju. Kakor da bi Mlaka ne imela lepotic ali kakor da bi nam nedostajalo zmisla za lepoto! Pokažimo svetu, da se tudi v Mlaki ne rodijo dekleta v mlaki in da se tudi pri nas više ceni lepota ko grdo! Zaradi tega, gospodje, predlagam: Priredimo veselico, združeno s tekmovanjem mlačanskih krasotic! To bo nekaj, česar pri nas še ni bilo, doslej neznan trg Mlaka bo pa namah zaslovel po vsem svetu.«

»Izvrstna ideja, gospod doktor!« je vse omizje enodušno pritrdilo. Učitelj Malec je pa vzkliknil: »Živio miss Mlaka!«

»Le počasi, gospod Malec!« ga je Grozdnik zavrnil. »Nikar ne capljajmo slepo za drugimi! Pač pa uredimo tako, da na naši veselici ne bodo tekmovali mlade gospodične, marveč gospe, ki jim je petdeset do šestdeset let! — To bo tudi edino pravično. Le pomislite! Ali je kaj izrednega, če je kako mlado dekle lepo? In ali zasluži za to kako posebno pohvalo? Prav nič; ker mladost je že sama po sebi lepa. Drugače je pa pri gospeh omenjene starosti. Ako je med temi še vedno katera lepa, je to njena in njenega moža zasluga; njena, ker se je znala skrbno negovati; njenega moža, ker ji je v vsem ustrezal, tako da ni nikdar imela povoda za živčne napade, ki bi jo bili prezgodaj postarali. — Če tako ukrenemo, potem, gospod Malec, ne bomo vzklikali: »Živio miss

Mlaka!« ampak vzdikali bomo: »Živio lady Mlaka!« Časniki pa ne bodo prinesli zgolj slike lady Mlake, temveč tudi slike nas vseh, ki bomo prvi tekmo te vrste priredili. Pa ugovarjaj kdo, če ni mam prav, gospoda!«

Ta nenavadni predlog jih je presežnetil, da so kar onemeli. Naposled se je pa le oglasil trgovec Krehne: »Vsekako se lady Mlaka lepše sliši ko mis,« je dejal; »kajti jaz na primer rabin mis v slabem pomenu. Mis blago je v mojih očeh malo vredno blago; mis kupec je kupec, ki dolžan ostane. Zategadelj sem jaz odločno za lady.«

»Gospod doktor! Na kaj se bo pa gledalo pri ocenjevanju lepote?« je nato vprašal davčni upravitelj Jahen.

»Na telesno somernost seveda: če ni kak ud predolg, prekratek ali sicer ni someren s celotno postavo.«

»Ali tudi na jezik?«

»Kajpada.«

»Potemtakem ni misliti, da bi moja ženo proglasili za lady Mlako; kajti njen jezik ni čisto nič someren z njeno malo postavo. Strašno je dolg in oster,« je Jahen ugotovil.

»To bomo šele dognali,« odvrne Grozdnik. »Ocenjevalo se bo popolnoma nepristransko.« Nato pa, obrnjen proti učitelju Malcu, pravi: »Vi, gospod učitelj, boste pa kot najmlajši član pripravljalnega odbora osebno vabili mlačanske gospe omenjene starosti na tekmo in jim naš program razložili. Na prihodnjem sestanku nam boste pa o uspehu poročali.«

Ko so se čez teden dni sešli, je Malec poročal, da žal ni ničesar opravil:

»Vsaka gospa je zatrjevala, da še da leko nima petdesetih let. — ‚Kaj pa mislite!‘ so se ogorčene druga za drugo branile. ‚Saj se mi vendar pozna, da sem veliko mlajša.‘ — Pri Jahnovi gospe sem jo pa pošteno izkupil. Cela ploha besed se je name vlila: ‚Stavim, da si je moj dedec to neumnost izmislil,‘ je vzkripela. ‚Predobro se mu godi, zato mu gredo take bedarije po glavi. Jih bo že slišal, kakor zasluži.‘ — Ko sem hotel ugovarjati, mi je pa kar vrata pokazala.«

»Ali vam nisem pravil?« je Jahen bolj vzdihnil ko rekel. »Taka je. Pa si pomagaj, če moreš!«

»Ni mogoče, da bi nobeni Mlačanki ne bilo petdeset do šestdeset let,« je stražmojster Strelec podvomil. »V krstno knjigo pogledjmo!«

»Vse zaman, prijatelj! Vi še Mlačank ne poznate,« pojasni Grozdnik Strelec. ‚Krstna knjiga laže,‘ bodo dejale.«

»Potemtakem nam ne kaže drugega, nego da priredimo tekmo gospodičen,« predlaga učitelj Malec.

»Jaz sem proti!« ugovarja trgovec Krehne. »Ali pa izstopim iz pripravljalnega odbora. Saj nisem neumen. Pri vseh rodbinah, katerih hčere bi se manj ugodno ocenile, bi prišel v zamero. In kaj bi bil posledek? Opustile bi mojo trgovino in se preselile h konkurentu.«

»Krehnetovemu mnenju se s polna pridružujem,« izjavi Jahen. »Pravi pekel bi si zakuril, ko bi se naša Alma ne proglasila za kraljico. Naka! V to nevarnost se ne stavim.«

Zdaj tudi Strelec izreče bojazen, da bi mu utegnila Kodeljka stanovanje od-

povedati. »Gospodje ne veste, za kako krasotico se smatra njena hčerka Tekla, čeprav švedra kakor raca!«

»Hentaj! Na to nisem pomislil,« deje Grozdnik in se popraska po glavi. Na tihem pa zakolne: »Tri sto h...! Na vse zadnje bi se jim še jaz zameril, tako da bi umirali brez moje pripomoči!« Po kratkem preudarku pa reče: »Ti ugovori vsekako držijo in se ne smejo omalovaževati. — Toda veste kaj, gospodje? Priredimo lepотно tekmo mlačanskih služkinj! Ne le da si s tem ne nakopljemo nevarnega sovraštva, temveč takisto izvirna ostane naša priredba. Prav za prav bomo pa služkinje tudi najlaže pravilčno ocenili. Kajne? Kar je na njih lepega, je prirojena lepota, medtem ko pri gospeh in gospodičnih nikdar ne veš, koliko njih lepote je pripisati lepotilu in modistkam. Ali ni tako, gospodje?«

Na to so vsi pristali. Učitelj Malec je pa zaklical: »Živio miss Mlaka!«

Kajpada je ta novica spravila vso Mlako po koncu. Mlado in staro je ugi-

balo, čigava služkinja bi bila najlepša. Tudi stavilo se je na to in ono, kakor jim je pač bila katera pri srcu in po obrazu. Celo tožbe radi razžaljenja časti so si nekateri naprtili, ker so pre-vneto zagovarjali svoje naziranje in pre-strastno pobijali tuje.

Ko je pa odbor na svečani seji pro-glasil Grozdnikovo sobarico Milko za kraljico mlačanskih služabnic, tedaj je završalo po Mlaki: »Ocenjevalo se je pristransko! Saj vemo zakaj!« ter varčevalo se ni z namigavanji in zbadljivimi opazkami. Toda nikakor ne po pravici; kajti Grozdnik je bil odličen estetik in je znal, kaj je lepo. Zato je kakor pri-bitu: Ko bi njegova Milka ne bila lepo-tica, bi je nikdar ne bil v službo sprejel.

Pariškega tekmovanja za miss Ev-ro-po se pa ni udeležila. Tega ji Grozdnik ni dovolil. Bal se je zanjo, da bi mu jo kak filmski podjetnik odpeljal. »Kdo bi mi pa potem sobe pospravljaj in postelje postiljal?« se je izgovarjal.

Zbog tega je njegova sobarica Mil-ka ostala samo miss Mlaka.

MIRKO KRAGELJ, Škofja Loka:

ZVESTA LJUBICA.

Vsa vitka in mamljiva me pozdravi
še v postelji — tovarišica verna;
če dvom me tare, se približa mirna
in me zaziba v svoj opoj vonjavi.

In ko pod noč obupa vrv me davi
in skrb zajaše tilnik mi čemerna,
kot iz daljave pesmica večerna
— prikazen njena mi srcé ozdravi.

In naj premami me skušnjava plitka;
naj v grehu tratim svoja mlada leta,
strastno objemajoč dekleta vitka —

— le ona razumela bo poeta —
bohéma, brez predsodka in očitka,
družica moja verna: — cigareta!

MIRKO KUNČIČ, *Ljubljana:*

BEDNI.

Gledam.
V smelem zanosu kot orli gredo
mimo. Njih duše peroti
pno se vse više skoz noč in vihar
daljnim obzorjem naproti

Kakor berač ob strani stojim.
Leta tekó... Trpim.

Gledam.
Vsa njih hotenja so kvišku usmerjena
vsa njih poslanstva v zasnovi izmerjena.
Človek!
Kam je šla, kod hodi — t v o j a mladost?

Gledam.
Nimam besede za svojo bridkost.

MIRKO KUNČIČ, *Ljubljana:*

SPOMIN.

Dalja zvení.
Bled je obraz, tako mračna je misel,
ko da nad njo črn gavran je obvisel.
Solnce ni.

Plah grem v samoto, dušim v grlu jok. —
Okna zaprite, spustite zavese,
da ne prodre v izbo zvok!

Dalja zvení, zvení...
Ranjen pobegnem na ulico svetlo.

Množica hrupna in godba in smeh —
vse kakor bič padajoč na moj greh.

Dalja zvení — vse pregluší.
Dušo boli, boli...

MIRKO KUNČIČ, *Ljubljana:*

KADAR SEM ŽALOSTEN.

Kadar sem žalosten, vsa si pri meni,
mati, vsa — kot nekoč.
Vidim v oči ti vseupajoče,
močne v ljubezni in vseodpuščajoče.
Čutim vsak dih — vonjiv je in topel,
ko da se vrača mladost iz daljave.
Slišim srce — živi in umira
v samozatajbi le zame... Ti dobra!

Kadar sem žalosten, vsa si pri meni,
mati, vsa — kot nekoč.
Lepa kot sanja,

tiha kot vrba žalujka nad grobom,
tvoja ljubezen nad mano se klanja,
Verno zazrem se vate,
iščem besede bogate,
da ti ozvezdim vsaj zadnjo noč — —
Joj, pa mi sanja zbeži in začutim
z žgočim obupom le eno,
le eno:
da sem še vedno ves bloden in beden
in da je že zdavnaj vse izgubljeno...
Mati, o, saj te nisem vreden!

RUSKA MODERNA PO PREVRATU.

I.

Po prevratu l. 1917. se je razdvojila ruska književnost v književnost emigrantov in v književnost sovjetske Rusije. Med prvimi so: Merežkovskij, Z. Hippins, Balmont, Bunin, Kuprin, Rémizov in mnogo drugih. Revolucija sama je ustvarila v marsikaterem pesniku skoro mesijanski entuziazem, zlasti v Bloku in Belem. Nade, da ne bodo gledali zgolj obnovljene Rusije, temveč obnovljeno in popolnejše človeštvo, so bohotno rasle. Logika dejstev pa je bila tudi sedaj kruto drugačna nego logika pesnikov. Ali presenetljivo je dejstvo, da je bila med prvimi prevratnimi leti znatna pesniška produkcija. Najbolj se je odlikovala skupina futuristov. Njihov službeni vodja, Vladimir Majakovskij (r. 1892), je drzovit eksperimentêr v tehniki in jeziku. Na nesrečo nima mnogo lastne vsebine in kar je še več, ne zna peti. Namesto, da bi pel, le kriči in se dere na vse grlo. In čim manj ima povedati, tem bolj kriči. Dozdeva se, da ga je usoda določila za pesniškega »kričača« boljševizma — opravilo, ki ni morda vabljivo za muze, ali nedvomno razvija glas, četudi ga napravi včasih dokaj hripavega. Najdarovitejši ruski futurist, Hlebnikov, se je bavil zgolj s poezijo in je umrl v bedi l. 1922., ali tudi to je zahtevala bržkone logika dejstev. Drugi (Asejev, V. Kazémenskij itd.) se zbirajo okoli meseč-

nika »Lev«, ki ga izdaja Majakovskij. Eden prejšnjih futuristov je tudi Boris Pasternák. V kontrastu Majakovskemu ima mnogo povedati, ali njegov način pripovedovanja je tako nov in nenavaden, da je dostopen le izvoljencem. Njegova najboljša knjiga je prva drobna zbirka »Življenje moje sestre« (1922).

II.

Dočim pišejo Sologub, V. Ivánov in večina starejših pesnikov, bodisi emigrantov ali ne, naprej na svoj prejšnji način, je rodila revolucija skupino »proletarskih« pesnikov; proletarskih po svojem poreklu in po svojih temah (Demjan Bednij, V. Kázin itd.). Ampak njihovo delo je izgrešilo svrho, da bi bilo novo razodetje. Razen tega bi moral biti človek kulturne diletant, da bi upal v možnost spraviti poezijo na nivó deklet posameznega razreda — pa naj je ta razred visok ali nizek. Več talenta in sile je v verzih vaškega pesnika in »imaginista« Sergeja Jesenina (1895—1926), čigar najboljše pesnitve diše po pravi ruski vasi. V tem je bolj neposreden in manj stilizovan nego drugi kmečki pevec, simbolist Nikolaj Klujev. Jesenin imenuje samega sebe »zadnjega vaškega pesnika«. Njegova mentalnost je v resnici pastoralna. V mestnih kavarnah sanjari o poljih in čredah, lesenih kočah, kravah na paši in objokuje svoj bukolični »izgubljeni raj«. Ohranil je vrhu tega celó naivno, mitološko religi-

joznost kmetov, ki jo razgrinja v nekatereh svojih najboljših verzih. Najbolj posrečene slike in prispodobe je vzel iz kmečke byt*si*. Gole reminiscence nanjo ga delajo naivnega, melanholičnega in otroškega. Ali čim izgubi svojo naivnost — n. pr. v revolucionarnih in protireligioznih pesnitvah — je zgolj otroški, še huje, otroško domišljav. Brezдно med izgubljenostjo in dejanskim mestom, ki se mu ni mogel prilagoditi, je bilo preveliko. Poizkušal je najti zavetišče v pijači in raznih ekscesih. Nazadnje je izvršil samomor.

III.

Kar se tiče nove proze, vlada dokaj živahna literarna delavnost med emigranti. V sovjetski Rusiji pa je pripovedništvo dejansko umrlo v prvih letih boljševiskega režima. Za tem nepričakovanim molkom je prišlo enako nepričakovano oživljanje — oživljanje, ki pravkar napreduje in obeta dober sad. Ne da bi dali izraza kakršnekoli preuranjenemu mnenju o njegovi vrednosti, ugotovimo le nekaj podrobnosti glede njegovega splošnega značaja.

Najboljše, poprevratne ruske pisce lahko razdelimo v dve skupini: v tiste, ki se bavijo predvsem z novo tehniko kot tako in v tiste, ki se osredotočujejo v pripovedništvu kot takem. Na predstavitelje prve skupine sta močno vplivala Remizov in Belij. Ob svojih novotarijah v besedni tehniki, slogu in konstrukciji so često dokaj naturalistični v izberi gradiva. To vidimo n. pr. v senzacionalnem »Praznem letu« od Borisa

Pilnjaka, kjer opisuje stradajočo Rusijo. Tega dela ne bi smeli priporočati ljudem s slabimi živci. Evgenij Zamjatin, Nikolaj Nikitin, Leonid Leonov, Vladimir Lidin, Artjom Vesjolij in od starejših, Mihael Prišvin — spadajo vsi med odlične eksperimentêrje in »ornamentaliste«. Pantelejmon Romanov, Mihajlo Zoščenko, Ilja Erenburg, J. Tynyanov, Lidija Sejfulina, Vsevolod Ivanov in tudi I. Babel imajo, po drugi strani, rajši odkrito pripovedništvo. Vendar imata obe skupini nekaj skupnega: novega duha, nekako mladostno energijo in močno voljo pogledati iz oči v oči nasprotstvu med usodo in življenjem. Edini junak, ki ga novo rusko pripovedništvo ne pogrêša, je prejšnji »človek, ki je odveč« — tisti kanonizovani tip razumniške književnosti. Med novimi literarnimi domislicami so poizkusi, odstraniti individualne junake in jih nadomestiti z množicami, tako jasni kakor simptoma*ti*čni. Želja, da bi ustvarili nekaj novega — novega po vsebini in obliki — je morda često močnejša v teh pisateljih nego njihova stvariteljska moč. Istočasno procvitajo gledališča, ali dramska produkcija je ubožna. Tudi službena literarna kritika je na nizki stopnji, ali več neodvisnih kritikov (zlasti kritikov iz precej enostranske »formalne šole« uspešno deluje.

V celoti je današnje stanje Rusije na prehodu k popolnemu prevrednotenju vrednot. Zdi se, kakor da bi bila zemeljska naloga ruskega nemirnega duha, preprečiti, da bi svet okamenel v topi kapitalistični civilizaciji z njenimi kini, revijskimi zvezdami, banketi in

rokoborci. Predvsem ta impulz k popolnejšemu in dostojnejšemu življenju je bil vzrok, da je ustvarila Rusija eno največjih svetovnih literatur. Nedvomno bo našla v njem vire za svoje nadaljnje inspiracije. Prav mogoče je, da so njene sedanje preizkušnje le bolečine novega poroda. Narod, ki je šel skozi tak inferno bo imel nedvomno mnogo več povedati nego je že povedal. Njegova književnost nima le velikega »včeraj« — temveč tudi velik »jutri«.

† JOSIP MURN=ALEKSANDROV:

NIMAŠ TI . .

(1898.)

Nimaš ti črnih, žarečih oči,
v kakršnih zloba, poguba iskri,
temnih kot pozna brezmesčna noč,
ki v njej popotnik zdrsi tavajoč.

Tvoje oči — iz njih duša blišči!
Moder bolj nebes neskončni sam ni,
s solncem gorijo čez vnan tekmujoč,
vabijo z zvezdnatim svitom čez noč.

† JOSIP MURN=ALEKSANDROV:

NA HOLMCU.

Kadar imaš časa,
z rožami krog pasa
pridi k nam!
Pridi zjutraj,
čez dan vroči,
pridi zvečer
al ponoči, —
hej, jaz vedno čas imam!

POLDE PEHANI, *Ljubljana*:

ENA ZVEZDA LE GORI.

Vračam se domov po poti
pod kostanji. Tihi mrak
mojih novih sanj ne moti;
komaj slišim svoj korak . . .

Me povija megla v krilo
sivo, ko se meni zdi:
novo čustvo je ovilo
srce z mnogimi vezmi.

Ljubljena, ti spiš; ponoči
nekdo blodi v megli sam . . .
Ljubijo te vzdih vroči,
le o tebi šepetám.

Misli zbrane v harmonijo
čvstev nežnih tja hité,
kamor si najbolj želijo,
kamor nada še ne sme . . .

Tavam dalje, v gostem mraku
plašno mi korak hiti,
ko nad mano góri, v zraku,
ena zvezda le góri . . .

UBIJALEC.

Na dolino se vlega mrak, cesta se v mraku izgublja in bele hiše ob njej žde kot črne kopice. Z grebenov odjekne le vrisk pastirja, iz dalje pa ropotanje voza.

Osamel popotnik gre po dolini; noge so mu od hribovske hoje upognjene, nanje je telo kot prislonjeno, roke so težke in segajo skoro do tal, tako je sključilo telo delo in starost. To je Dobračev Matevž. Očeta ni nikoli poznal; komaj je bil Matevž spočet, komaj je mati potočila prve solze bridkega spoznanja, je šel oče po svetu in utonil v svetu. Matevž še ni ponosil prvih hlač, ko mu je plaz zasul mater: zapustila mu je culo in nekaj pristradanih grošev. Taka je bila njegova mladost. Od tedaj Matevž ni več poznal solnčnih dni in odkritega smeha.

»Vidim, da nisem več za rabo!« je zagodrnjal Matevž: spotaknil se je bil ob kamen in malo da ni padel.

»Hentaj, staram se in sem že nadložen. Dober nos imaš, Tinetovc, zato si mi pokazal na cesto. O, saj strah me ni, tudi dobre ljudi še poznam, ki te poznajo skopuh in oderuh Tinetovc. Ne bom te prosil in mogoče še klečal pred teboj, nak.« Zravnal se je in telo se je zdelo za polovico daljše.

Na cesto je potok izdihal gosto meglo, da je še zvezde niso predrle, kaj šele Matevževe utrujene oči. Njegova postava je kot utonila v megli in še v misli se je vtihotapila, da Matevž ni

mogel ostati ne pri spominih ne pri sedanjosti: bodočnost mu je bila pa megla, sama megla.

»Kaj se mi blede?« je jeknil in prestrašil se je svojih besed.

»Naj me kdo sliši, vsa dolina bo šepetala: Matevž je obnorel. Čudnega bi pa ne bilo, če bi: recimo, da podrl Tinetovcu kozolec ali pa svinjak, ali pa da bi mu živino pognal iz hleva v takole temo recimo, morali bi reči, da sem obnorel.«

Matevža je megla prevzela in objesten je postal.

»Tinetovc, ali se spominjaš, da si sam prerokoval: Matevž, ti boš obnorel, ne boš dočakal čednega konca. Tako si sodil Tinetovc, pa si me obsodil na cesto. Juhu-hu! Matevž je obnorel!« njegov hreščeči glas se je razlegnil zategnjeno v spolzki megli, iz daljne vasi je odmevalo: »Matevž, ti si obnorel.« Matevž se je široko nasmejal in se čudil samemu sebi: »Tako bahato sem se zasmejal, kot se zna samo Tinetovc,« in je racal naprej, dasi je s koraki že drsal in se mu je glava pripogibala do kolen.

V vasi so že gorele luči, na skedenjih so meli proso, pred gostilno so stali s hlodi naloženi vozovi, furmani pa pili v veži žganje.

Matevža je kar vrglo v vežo, zasmejal se je, potem pa zakašljal, dim se je splazil v njegova pljuča. »Saj pravim, tobak jo bo udušil dolino!« je za-

momljal, nagnil kozarec. Ponudil ga mu je furman, rdeč in plečat fant.

»Kaj pa s teboj, Matevž?«

»Kaj je z menoj? To vprašaš? Če bi jaz le vedel! Pa povej ti, kaj bo s teboj čez uro, čez dan, čez teden. To ti rečem!« je pridigarsko odgovarjal Matevž.

»Pa si na kratko udarjen, Matevž!«

»Kaj bi pa hlatal na dolgo in široko; ne utegnem in tudi ljubi se mi ne.«

»Pri nas bodi vesel, če te je pa razjezil Tinetovec, znosi se nad njim. Tako ti pravim jaz, Matevž. Na in pij, saj si sam, doma pa nikjer in povsod.«

»To je tisto!« Matevžev glas je bil zamolkel, kot bi se izkopal iz globeli in oči so begale od furmana do furmana, roka je pa držala kozarec tako krčevito, da je iz dlani žehnel opojen duh po žganju.

Furmani so si šepnili samo z očmi in so se razumeli. Rdeči in plečati fant je naročil znova žganja in poleg sebe posadil Matevža.

V medli luči je bilo le videti zarjaveli obraz, razoran in med brazdami zakopane oči, nejasne in begajoče.

»Matevž, meni lahko poveš, kako je s teboj!« je pritajeno šepnil rdeči in plečati fant, ki bi Matevža lahko z eno roko posadil na naloženi voz.

»Kako je z menoj? To me vprašaš! Premlad si še, da bi ti odgovarjal. Še ti bi rekel, da sem obnorel.«

»Kdo to pravi? Če pa kdo pravi, mu pa reci norec!«

»Vič no, ti si pa pameten fant. Res sem bil neumen, tako bi moral zabru-

siti Tinetovcu, pa bi se mu povsili brki!«

»O Tinetovcu nekaj govoriš? Če govoriš dobro o njem, se ali lažeš ali si pa tako slep, če pa že hočeš govoriti slabo o njem, boš težko povedal kaj novega. Tako je obložen z grehi, da jih mu ne izvoziš s parizarjem, pa če s parom konj furaš tri tedne.«

Matevžu je zagorelo v očeh in objel bi bil rad rdečega fanta. Prijel je le za kozarec in ni mogel do drugačne besede.

»Trčiva, ti si zame fant.«

Fant je trčil z njim, obema so pa gorele oči in oba sta gledala pred seboj samo Tinetovca, odurnega bahača. Na svojem griču stoji, v žepih žvenklja z denarjem in se široko smeje. »Še malo, pa te stisnem, Govejkar, pa Tebe tudi Rožnik. Ni mi za take sosede, prazne in omahljive. Še eno posojilo, pa smo rešeni.«

V veži je bilo pa skoro mrtvo, kot bi ne bilo v njej drugače živahnih furmanov.

»Kaj si me hotel prej vprašati?« je zastavil Matevž.

»Kako je s teboj, sem pobaral!« je zategnil rdeči fant.

»Kako je z menoj? Ne vem, kako bi ti povedal. Pocestnjak sem, čeprav tega nisem zaslužil. Res ne, saj me poznaš, da sem lenobo sovražil in da se nobenemu delu nisem odmikal. Toda je že tako: obsojen sem na cesto in Tinetovec mi je tudi prerokoval, da ne bom dočakal čednega konca.«

»Da bi ga le on dočakal, pa naj bo vesel,« je ušlo fantu in skoro sram ga je bilo.

»Vič, saj nič ne rečem, star sem že, vidim tudi slabo, med obrabljeno šaro pa še ne grem.«

»Saj si mu zastonj delal!«

»Da in ne! Jaz sem vsaj mislil, da ne delam zastonj, on me je pa opetnajst stil za vse in me poslal na cesto. Vse bi še bilo, da bi me odslovil kot človeka, povedal očetovsko: Matevž, saj veš, kako je s teboj in zmagovati ne boš mogel več, kaj, ali ne bi šel malo v dolino: delo spremeniš, spremeniš zrak, bolje bo zate. Toda ne. Nikoli ni bil vajen govoriti s človekom po človeški. Ni me poznal kot Matevža, bil sem mu govedo, osel, gnoj. Tako sem se privadil teh imen, da vselej pogledam, ali ne kliče kdo mene, če recimo izpregovori eno od teh besed. Pa da boš vedel, kako je z menoj: jaz sem delal leta in leta, še sam ne vem koliko, delal pa samo za ped zemlje v rebri, koder sem hotel postaviti bajto in v bajto pa posaditi, tebi naj bo povedano, ženico. Vse mi je bilo že zdavna obljubljeno in ko sem mislil, da sem si prislužil tisti kos zemlje v rebri, sem stopil k Tinetovcu: »Oče, tako sem mislil in tako sem premislil, da sem že star in da mi je ostalo le še toliko moči, ki bi zmogle postaviti v rebri bajto.« Tinetovec je zarohnel nad menoj, potem se pa široko zasmel in se razkoračil pred menoj. »Govedo, ti si obnorelo. Redil sem te, in za boglonaj mi boš zemljo odjedal, šema šemasta.« Pokazal mi je vrata, jih zaloputnil za menoj in kaj mi je kazalo? Zdi se mi,

da že vsa dolina šepeta za menoj: vič ga norca.«

Matevž se je v pripovedovanju raztogotil, oči so se mu izbulile, jecljati je začel in trgati stavke. Fant je strmel vanj in kadar je Matevž iskal najbolj prepričevalne besede, je zaškrtal z zobmi in pljunil pod mizo.

»Matevž, jaz bi ga bil kar lopnil!« je bruhnilo iz fanta; udaril je po mizi, da so se zdrznili zaspani furmani.

»Prav je imel Tinetovec; norec sem, lopniti bi ga morali!« je mirno, vendar nekam skrivnostno preudaril Matevž.

»Jaz bi ga!« in fant je drugič zamahnil po mizi, prijel za kozarec in trčil z Matevžem.

»Zato sem te vprašal, kako je s teboj, da boš vedel. Tinetovec je izongavil mojo mater in jo vso bedno in nadložno pahnil iz hiše. Tako je bilo in greha mu ne izbriše nihče.« V fantu je zarjulo po maščevanju, v členkih moč njih rok mu je pokalo, prsa so mu naraščala.

Matevž pa ni vedel ne na desno ne na levo, glava mu je bila vroča in kot napolnjena z vso mogočo navlako. Komaj je zagrabil za prvo misel, izpodrinilo jo je deset novih, vse pa strašnejše, vse v želji po maščevanju vkopane.

»Ne bo mu odšlo!« se je iztrgalo iz njega in čez ustnice so se razbelile sline, oči so pa izstopile iz votlin in v njih je gorela samo kri.

»Matevž, kaj je s teboj?« ga je začudeno vprašal rdeči in plečati fant.

»Fant, tebe imam rad, pa ti le ne vem povedati, kaj je z menoj. Zdi se mi, da sem zopet mlad in da sva trčila s

tvojo materjo. Z njo se maščujeva, da boš vedel, moj fant, ha, ha. Vič, tako se smeje samo Tinetovc, haha. Juhu-hu! Trčiva!«

Samo smeh ga je bilo, le tuintam je zledenel ves obraz, zgornja čeljust se je zagrizla v spodnjo ustnico, z desnico je pa stisnil kozarec, da so bili prsti mrliško beli. V medli luči je bil Matevž strašen. V smehu se je njegovo telo razvleklo, ko so se pa v njem oglasili čudežni zamolkli klici, se je njegovo telo skrčilo, da je bilo izza mize komaj videti glavo.

Furmani ga niso mogli razumeti. Še nikoli ni bil tako čuden, zdel se jim je celo prismojen, smejati se mu pa niso mogli.

»Kaj dremljete? Saj še jaz ne, ko bi že zdavna moral. Pod hribom, pri materi bi že moral dremati. Pa še ne bom. Bajto si prej postavim, precej po nedelji pričnem. Tinetovc se mi ne bo več rogal, to pa rečem da ne. Ha-ha. Tudi smejal se ne bo več takole, nak. .uhu-hu-hu! Dolgo sem delal za tisto ped sveta, ha, ha, ha, predolgo zate Tinetovc.«

Udaril je še on po mizi, fant ga je občudoval, ni ga pa razumel.

»Fant, danes sem mlad, da boš vedel. Zdaj se vse spremeni: vreme, dolina, Tinetovc in moja reber. Pij, pij, fant moj, da ne porečejo, da si obnozel. Ha-ha-ha!«

Matevžu je vse žarelo z obraza, fantu pa je bilo nerodno in nekam strah ga je bilo pred to postavo, ki je samo ime Matevž še nosila.

»Fant moj, le pij, večkrat pij, spomni se pa včasih name, fant moj. Jaz grem!«

»Kam. Matevž?«

»V reber, na tisto ped zemlje se vsem, ha-ha-ha!«

Odkobalil je iz gostilne, se glasno krohotal in z viška podajal roko v slovo. S ceste in potem še iz daljave se je slišal njegov krohotajoči smeh: »Ha, ha-ha, zakaj bi se Matevž ne smejal.«

»Ni čisto pri pravi,« je menil pritlikav furman.

»Čudno se je spremenil, nekaj ga grize,« je pripomnil drugi.

»Nekaj vre v njem, pa če bolj duši, slabše je. V njem bo izkipelo!« je dodal najstarejši, ki nikoli ni rad govoril naravnost, temveč v »podobah«, kakor so krstili način njegovega govora.

Rdeči in plečati fant je pa molčal, prsa mu je pa stiskala nema groza. Z občutil je v rokah nemoč in tudi noge so mu bile tuje.

Po dolini je odmeval le ropot voz in v ropot se je v odurno neskladnost vmešavalo škripanje hlodov na vozu.

Matevža ni bilo nikjer na cesti.

V dolini se je tajala megla, od drevja je kapalo, cesta je bila vlažna, tudi hiše so bile rosne. Listje je glasno odpadalo, se vrtnčilo med vejevjem, na vrteh so pa iz mrtvih rož pogledale svetarice, vse še v popju. Kot skozi tenčico, je pogledalo v dolino solnce.

Po dolini je drobila potovka. Čudno zveržena je bila, plahutala je z rokami in še koš na hrbtu se ji je čudno zibal.

»Ti, potovka je pa pijana, vič jo!« je razsodil dolinec svoji ženi.

»Pa res!«

»Ljudje božji, kaj takega pa dolina še ni dočakala, Bog ji bodi milostljiv!« je žuborela potovka, preden je prišla do ljudi.

»Ja, kaj pa je vendar?«

»Nič ne veste? Pred hlevom so ga zjutraj našli, glava se je le še malo držala telesa.«

»Kaj? Kdo? Kje?«

»Bog pomagaj, Tinetovc je mrtev; Matevž ga je s sekiro, čakal ga je.«

Potovka je drobila naprej, dolinci se pa niso mogli oprijeti dela. Še do be-

sede niso mogli; nemi so sedeli na klopih pred ognjišči in v duhu pomilovali Matevža in Tinetovca. Matevža so ukleznjenega peljali po dolini orožniki. Matevž je bil sicer izpremenjen, še bolj sključen kot drugače, oči so mu pa še vedno gorele in na ustnah je bila kot nalepljena bela slina. Ko so ga peljali mimo gostilne, se je zravnal.

»Ha-ha-ha, kakor Tinetovc,« je glasno potrdil samemu sebi. Ko so pa prišli pod hrib, koder leži njegova mati, se jim je zgrudil in med bele sline se je pomešala kri.

N. PREOBRAŽENSKI, Ljubljana:

JESENINOV KONEC.

Majhen in belolas, od solnea in vetra ožgan kmečki deček, nekdanji vaški pastir, je kot revolucijski pesnik skrbno prikrojil po predpisanem obrazcu svoj življenjepis. Zamolčal je svoj obisk pri carici, ki je »novega Koljčova« rešila fronte. Vestno je naštel vse svoje mladostne pretepe in povojne nezbrdanosti. Pobahal se je s tem, da je nekoč zakuril samovar z razklano sveto podobo. »Moj prijatelj ni maral tega čaja. A zame je bil ta čas, leto 1919., najlepši v mojem življenju. Nismo imeli niti polena drv in živo srebro je pozimi v sobi kazalo pet stopinj Reamurja pod ničlo.« Jesenin je s kolomazom namazal vrata moskovskega samostana Kristusovega trpljenja (kakor zaznamujejo na vasi užaljeni fantje hišo prelahkomiselnega dekleta). Čital je pod milim nez-

bom svoje pesmi »najboljšim poznavalcem — vlačugam in vlomilcem«. Ni se vpisal v komunistično stranko samo zato, »ker se je smatral za še bolj levičarskega«. Žel je slavo križem vse Rusije, in so bili vseč sovjetskim mecenom njegovi preroški, mesijanski klici, da, še bo posekala Rusija evropsko železno pokopališče. Samo pri nas, beraci, je še duša doma«. Trdil je, da bo ujela Rusija kakor apostolski ribiči v svoje mreže veseljstvo. Z letalom je potoval iz Moskve v Berlin, iz golega izzivanja se je poročil in je v pijanosti pretopal živo razvalino, nekoč znano plesalko, Amerikanko Asejodoro Dunkanovo, ki je pod sovjeti hotela ustvariti revolucijo v plesni umetnosti. A ves ta šumni uspeh je prikrival samo notranje razočaranje. Tragična smrt konec

decembra 1925. je bila nujen zaključek Jeseninovega življenja. V neusmiljeni, zanimivi in dokaj gnusni Marienhofovi knjigi »Roman brez laži«, brez katere ne bi bil umrljiv Jeseninov konec, je dobro povedano, da je slave žejni pesnik »dohitel slavo drugi dan po svoji smrti«. Ne mislim, da je Jesenina tiralo v smrt samo razočaranje, ki ga je doživel v izgubljeni kmečki domačiji in ki ni hotela postati njegoy namišljeni »grad Inonija, kjer živi življenjski bog«. Seveda se je moral prepričati o popolnem nasprotju med sovjeti in kmeti. Še v »Spovedi barabe«, ko je bil ponosen na cilindar in lakaste čevlje (»jaz, ki sem nekoč v jesenske luže namakal bose noge«), je zatrjeval, da je tudi kot »najboljši pesnik v Rusiji« pripravljen pozdraviti vsako kravo na mesarjevem izvesku. »Zadnji vaški pesnik« je razumel, da v stepi igrajoči se »ljubi, beda« sti »žrebček nikoli ne dohiti železnice. Preklinjal je »pločevinaste poljube« vezlemesta, ki je prišlo, da podjarmi vas in kmetu pusti samo otožno harmoniko pa hudo žganje. Pozneje je moral pesnik doživeti notranji prelom. V neštetilnih rokopisih je romal po Moskvi njegov »Odgovor« sovjetskemu dvorskemu pesniku, nezakonskemu sinu nekdanjega vel. kneza, Demjanu Bednemu, ki je napisal svetoskrunsko poemo o Kristusu. »Kakor debel merjasec si Zveličarja opljuval, lakajska duša«, — sklepa nekdanji brezbožnik Jesenin, »— in bo ruski kmet samo ti opsoval mater, pa bo še bolj vroče molil naprej«. O mučnem notranjem razdvoju govori tudi »Obisk v domovini«, kjer toži pes-

niku ded, da so postale njegove sestre »komunistinje — prava sodrga« in ne mara pesnik sam »niti ob slabem vremenu« čitati Marksovega »Kapitala«, od katerega se sestra ne more ločiti. »Ti, vražji kraj! Kako sem le mogel peti, da sem ljudski pesnik? Nihče ne potrebuje tu mojih pesmi in menda tudi mene ne.« Nekdanji mesijanizem se je razkadil v nič. Pesnik je pogledal v oči vražji resničnosti in se je zgrozil pred lastno notranjo puščobo. Mesec dni pred smrtjo je v poemi »Črni mož« ožigosal lastno usodo: »Kakor menih, držeč nad mrličem svoj prst, hodi črni mož po zopni knjigi mojega življenja in mi nosljajoč čita povest propalice in pijanca. Obup mi stiska srce. — Čuj, čuj! — mi mrmra, — v knjigi je dosti lepih načrtov, a ta mladenič je živel v deželi gnusnih razbojnikov in sleparjev.« Še bolj pretresljiva je zadnja »Pesem«, ki jo je pesnik zapisal z lastno krvjo, ko si je v gostilniški zapuščeni sobi prerezal žile: »Sam ne vem, kedaj sem odcvetel. Bil sem ljudem všeč, a zdaj sem na svetu sam. Zato je z lepo pesemco slavček priletel: moja zadušnico vam bo prepeval. Bil sem prevzeten, nisem se bal. S povešeno glavo sem mrtev ostal.« Zdaj je še težko podati izčrpno oceno Jeseninove lirike, ker še niso zbrani njegovi spisi. A sčasoma se bo moralo prikazati skozi navlake imaginizma pravo jedro kmečke pesmi onega Jesenina, ki je nam po dolgem, enoličnem opevanju kmečkega trpljenja, 90 let po Koljcovu, prvič pokazal viharo in slikovito duševnost po revoluciji vznemirjene ruske vasi.

F. Stiplovšek: VASICA. Lesorez.

VMES.

Ravno ko hoče preko železniških tirov, mu zapre železničar pot. On gleda nervozno na uro, ki kaže že pet minut zakasnitve. Vlaka ni od leve ne od desne. Troje penzionistov stoji na levi strani in se resno pomenkuje. On se okrene in gre nekaj korakov nazaj, takoj nato spet naprej in obstane pred zaporo.

Da, res, si govori v mislih, popolnoma varal sem se. Krivo tega je to, ker se nisva tako dolgo videla. Mislil sem, da je med nama vse šlo, toda vidim, da mi je do nje mnogo, posebno mnogo.

In dalje misli, kako jo že čez pet, čez deset minut objame, kako — naj se zgodi to prvič v življenju — objame njena kolena...

V tem pridrdra vlak. Stroj šumi in piska in vozovi zropotajo mimo. Železničar dvigne zaporo, on gleda spet na uro in hiti dalje. Zdaj je že osem minut prekasen. Pospeši korak in gleda na drugi konec drevoreda. Nikjer ni človeka. Jesensko jutro je, pod nogami šumi listje, po ravnini na desni in levi leži gosta rumenkasta megla.

Zdaj jo je zagledal. Naravna korake proti njej in pozdravi, kakor bi se bila včeraj zvečer zadnjič videla. Minili sta pa v resnici že dve leti.

»Ta moda,« pravi on, »ta mi ni všeč.«

»Tudi meni ne,« odgovori ona, »toda kaj naj ukrenem.«

Nervozen je in tudi sredi te nervoznosti čuti, da najbrže ni najprimerneje prišel. Toda za neprisiljenost mu je, te ne sme na zunaj izgubiti. Neza-dovoljnost, ki tiči v njenem odgovoru, čuti in ve, da mu morda čez leto in dan oponese, kako se je prišel meniti ž njo takrat, ko se nista prej dve leti videla.

Govori pa takoj o prijatelju, ki je vojak.

»Torej Drozd je vendar dobil dopust in je bil tukaj. Kako pa nevesta? Ali se vzameta?«

»Drozd bi jo takoj vzela,« pravi ona.

»Storil bi pametno. Preskrbljen bi bil, ona ima premoženje, kajne?«

»Dvajset tisoč, toliko je gotovih.«

»Haha,« se zasmee po sili on, »toda Drozd je za vse, samo za vojake ne. Nisem še poznal človeka, ki bi imel tako razvit čut za svobodo kakor on.«

Prišla sta iz drevoreda v gol in redk dek gozdič. Tu ali tam zleti od tal kos ali taščica, z bližnjega gabra sfrfoča vrana in pretepa glasno zrak s svojimi dolgimi in zobčastimi perutnicami.

»Kakor je pravil Drozd, je pri vas prijetno.«

»V samostanu nismo,« pravi ona.

»Vojaška družba, kajne, in ure beže, da bi jih bilo treba skoro klicati nazaj.«

»Zdaj je vsak vojak razen tebe in še par drugih takih,« reče počasi ona in se ozre postrani vanj.

»Torej tudi on!«

»Tudi on!«

Njega v duši nekaj zagriže, toda misli so mirne in razsodne.

»A tako«, pravi. Poglejmo jo. Doživela je roman.

»Smolo imam. Naletim na same take ljudi, s katerimi ni nič. Saj so mi že vsi čestitali, moja prijateljica Ela na primer...«

»Kakšni ljudje so to?«

»Taki kakor ti, on in enaki.«

»Jaz pa«, pravi on, »sem se bavil med tem z naravoslovjem, z rastlinstvom, posebno z vodnimi rastlinami. Zdaj vidiš, kdo je tisti.«

»Dve leti brez pisma, brez besede, prosim te.«

»Ti časi«, pravi on. »Pisma se uradnočitajo, kaj naj potem piše fant dekletu?«

Globoko v gozdu sta in nezadovoljnost v dnu njegove duše raste. Ta občutek, da je imela ona med tem drugega, ugonablja njegovo samozavest, njegov ponos. Na jezik mu sili nekaj bolestrnega, česar ne izreče. A mesto tega pove z izpremenjenim glasom in s čudnim smehljajem na svojem bledem in ploščatem obrazu.

»Objel bi te rad, Liza, čakaj.«

»Me boš pa drugo leto«, pravi ona in gre dalje pred njim.

Stojmo, stojmo, si zakliče on v mislih in skrita trpkost je večja in večja. Njene besede zvone kakor so zvenele besede tistih, ki so se našim občutkom smejale.

»Dobro, pravi naenkrat veselo. Tvoj predlog sprejemem. Odloživa torej ta sentimentalni objem na drugo leto.

Midva sva imeniten par in zmoreva tudi kaj takega. In veš, kaj še vidim?«

»Kaj?« vpraša ravnodušno Liza.

»Vidim, da imaš tistega srečnega človeka rada. Kaj pa je tvoj junak?«

»Umetnik«, pravi ona. »Tvoje vrste, zato tudi tak.«

»Ali je slikar, glasbenik, pisatelj, kipar, poet?«

»Ne.«

»Kaj pa je potem?«

»No, tisto, kar si izpustil.«

On premišlja, toda v vse večjem notranjem nemiru se ne more spomniti na tisti pravi stan, ki še preostaja.

»Ali je arhitekt?« vpraša.

»Ne,« se smeje Liza.

Molče stopa par korakov za njo in naenkrat vidi vse tiste davne dogodke, ki jih je doživel tik nje. Spomni se je v modri obleki z belimi trakovi, ko je iztegnil prvič za njo roke in jo potegnil na kolena. In preplavi ga vsa slast, ki jo je pil tisti čas; po prsih mu zalvalovi kri in buši v glavo, da čuti njeno vročino. In vidi jo v rjavi obleki, ko prihaja prvič na sestanek. Mračni se. Nekje sredi polj gori kozolec, a ona dva sedita na klopi nad mestom in se poljubujeta žejno, neutolažljivo. In zalgeda jo v njeni sobi v beli obleki, vročo, čakajočo tega trenutka...

Omamljen je, pijan.

»Počakaj,« pravi hripavo, »kam se nama mudi, Liza?«

Stopi k njej in zavije na desno, globlje v orumenelo praproto. In ko prideta do štirih debel, rastočih v polkrogu, jo prime za komolec in pridrži.

»Kam je vse šlo,« reče hripavo, »to ni prav...«

Dlan položi zadaj na njeno glavo in jo primakne bliže. Poljubi jo enkrat, dvakrat in gleda pri tem drobno, bridko.

»Pojdiva tod,« pravi tiho.

»Ne,« odšepeče ona, »ne!«

»Zakaj ne?«

»Drugo leto, letos ne!«

Prime krajnike njegove suknje in gleda v tla. Ko dvigne oči, zasije iz njih črn vlažen ogenj.

»Pojdi,« sili on, »samo poljubov bi rad, žejen sem jih...«

In sam hiti naprej med praprotjo in grmičevjem, ki še ni izgubilo vsega listja, najde kotiček, porasel z zelenim mahom, sleče svršnik, pogrne ga po tleh in sede nanj. Liza se bliža počasi, trudno. Ozre se dvakrat okrog, potem obstane.

»Sedi,« pravi on in jo prime za roke.

»Ah, kaj še!... Čakaj, izpusti me.«

Liza seda počasi in udobno, kakor je vajena. Sloni na desni roki, seže z levo po klobuk in ga položi tik sebe na mah. Ko tišči on svoje ustne na njenih, gleda ona nekam daleč mimo njega in pogled njenih lepih velikih črnih oči je izgubljen, kakor bi poslušala neko neznano, mogočno glasbo, ki bi jo vso prevzela.

»Ti,« pravi on burno in pridušeno, »pozabimo vse, čemu mi to pripoveduješ...«

Vnovič pritisne svoje ustne na njene in ona gleda razsanjano vlažno in njene grudi se naglo dvigajo in padajo.

Zdaj jo pritisne on z desnico k sebi, Liza omahne vznok in šepeče težko, kakor bi resnično trpela:

»Ne, ne... pusti me...«

Okrog je tiho. Tu in tam kane kaplja s črne veje na vlažno listje, iz daljne cerkve pritava slabotno zvonjenje in se pojemajoče mota med mokrimi debli. Nebo je blizu. Ovija ga tista rumenkasta, umazana megla, ki je ležala prej po dolini in po gozdu in ki se je zdaj dvignila nad vrhove. Ta mokrota, ki jo čutijo ustne in oči, se širi iz nje. Nekje globoko v gozdu cvili pes, ki skače nemara okoli drevesa, kjer vidi veverico in ne more do nje. To cviljenje je trpko, jesensko, in ko že utihne v sluhu, brni še vedno dalje in reže in muči.

Vse se umiri in menda tudi kaplje več ne kapajo od golih vej. Njen obraz, ki ga je razžarila najsilnejša slast življenja, ga je popolnoma zamamil. Njena lica so vroča, polna, njene zasenčene oči zastirajo dolge in trudne trepalnice, ki se svetijo kakor žamet, njene ustne so rdeče, napete, nepopisno zdrave, njeni lasje težki, črni in vlažni. Grudi so polne, visoke, njene roke, vse njeno telo izdihava moč, ki je kakor pesem. In zdaj se odpro vroča in napeta usta in konci iskrece belih zob se zapičijo v spodnjo ustnico. A zdravje, ki kipi iz vsega, je nepopisno, je neizrazno.

On počasi vstane, se zravnava in nasmeje in vidi se, kako se je v njem zbudilo prešerno fantovstvo.

»Haha,« meni pogumno, »zdaj sva mu dala! Prav mu je.«

»Komu?« vpraša Liza tiho.

»No, tistemu tvojemu umetniku brez umetniškega stanu.«

Liza to presliši. Izpod trepalnic pogleda vlažno vanj in zdi se, da ga še vabi k sebi, da bi še rada ljubimkala. Toda njemu se ne ljubi več, a smeh z njegovega obraza ne izgine in iz oči se mu smeje košata in bahata zadovoljnost.

Liza počasi vstane, popravi lase in se pokrije. On ogrne svršnik in gre naprej. Počaka jo na poti in vedno se ozira vanjo s šegavim smehom.

»Prav mu bodi.«

In prične se tudi iz sebe norčevati.

»Sicer si me osramotila... lahko se reče tudi pred svetom, toda maščeval sem se nad njim kruto.«

»Pred kakšnim svetom?« vpraša ona in leno prestopa.

»Ali ne vedo tvoje prijateljice? Ali ne ve Drozd?«

»Ve,« se smeje Liza.

»No, to je cigan. Tukaj je bil in vprašal sem ga, kako je s Teboj. Toda niti neugodne besede niti migljaja.«

»Svojemu dekletu je dejal,« pripoveduje Liza dalje, toda posili jo smeh in preneha. Nato prične hudomušno:

»Rekel je, prav je, da ima dva. Da le ne vesta drug za drugega.«

»Ta cigan,« se jezi on, »ta cigan! Ali je to prijatelj?«

Smeje se še sam in počasi dostavi:

»Nevede, baveč se z vodnimi rastlinami, sem doživljal bridke stvari. Trepatala si mojo moško čast, sram te bodi, Liza.«

Liza ga pogleda in vidi se ji, da hoče vse popraviti. Prvič izgovori ljubeznivo njegovo ime.

»Ti, Rude,« pravi, »zakaj pa ne pišeš? O, ti si zame vedno, vedno...«

Premišlja, kako bi se izrazila in potem doda počasi, premišljeno:

»... eksistiral!«

Rude prasne v smeh.

»Bravo, hvala lepa. Kakšna milost! No, sram te bodi, Liza.«

Prideta na cesto in Liza odpre torbico.

»Tukaj imam dragocene uhane, ki mi jih je podaril. Poglej, pošljem mu jih nazaj.«

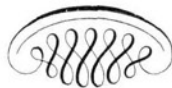
Rude gleda stran in ne mara odgovoriti.

»Ne vem, če bi prišel jutri ali ne.«

»Pridi,« pravi Liza, »na vsak način! Najdeva se ravno tam in ob istem času kakor danes.«

Sežeta si v roke in Rude privzdigne nekoliko klobuk. Okrene se in odide po cesti z neurejenimi čustvi.

Toda ljubezen nadaljuje nemoteno svojo pot.

SAVA RADIČ-MIRT, Ljubljana:

PESEM LETNIH ČASOV.

(Posvečena moji Hedi za spomin na 30. junij 1910.)

POSVETILO.

On:

Hvaležni pevec tvoj, ženica,
na prsi šopek ti pripenja:
kot zvesta spremljaš me družica
po poti trnjevi življenja.

Ona:

Nesrečen sin modric izliva
v besedo slast ljubezni svoje,
a pevec srečni sam uživa,
ljudem o letnih časih poje.

TRPKA VIGRED.

kaj trobentic piska,
kaj zvončkov poje vmes!
Vse srečno poje, vriska
po meni do nebes.

Vse poje, vriska v meni,
zveni do dna srca,
in v duši prebujeni
beseda spet igra.

Kako drhti od sreče
srca mi vsak utrip,
občutijo trpeče
naj duše vsaj za hip!

Hitite, sladke pesni,
hitite vriskat, pet,
rojene v solnčni vesni
nesite lek in med.

Ah, žal, da v sreči isti
jih ne vzdrhti ni pol,
ker v druge iz zavisti
le nova kane bol.

VESELA POMLAD.

anek cvetoč
je zemlja sinoči zasnula,
ž njim je ob noč
vse trnje in grmje obsula.
Martinček na bregu se greje,
žareče se solnčece smeje
čez njivo, čez travnik, čez polje.
Martinčkove danes sem volje!

Pevcev tisoč
pozdravlja in kliče iz spanja,
ptiček pojoč
visoko v nebo se zaganja.
Jasnina nebeška se bliska,
škrjančkova pesemca vriska
čez njivo, čez travnik, čez polje.
Škrjančkove danes sem volje!

POLETNI DAROVI.

(Scherzo.)

Motto:

Čul sem, slovenski poet je heksameter pomodernil,
prosti helenski tok v rim je zaježil brani.
Proč helotsko roko od ritmov svobode, Herostrat!
Stari meh dobro drži, novih le vlij mu idej.

Oton Župančič.

olnce ti mojih si dni
in zvezda noči si ti mojih!
Ljubica, sladka zori
ljubezen na ustnicah tvojih:
jagode moje zorijo,
oj pridi na sladko gostijo,
pridi za kratek le čas,
ti se nazoblješ in jaz.

Solnce ti mojih si dni
in zvezda noči si ti mojih!
Ljubica, sladka zori
ljubezen na ustnicah tvojih:
    črešnje zoriyo presladke,
    oj pridi za hipe tri kratke,
    hipe tri kratke samo
    bralo, zobalo se bo!

Solnce ti mojih si dni
in zvezda noči si ti mojih!
Ljubica, sladka zori
ljubezen na ustnicah tvojih:
    grozdek nad belimi zidi
    zori že in kliče: oj pridi!
    Jagode, črešnje in grozd,
    sitim bo spati sladkost.

POLETNA STRAŽA.

(Ob Soči leta 1917.)

oža v daljavi žari,
zelena jo čuva ograja.
Vabijo lica, oči
enako smehljaju iz raja.

Rožica krasna, predraga,
to vedeti, kaj mi pomaga?
Dobro jaz vem, da si tam,
priti pa k tebi ne znam,
vem, pa ne znam!

Ptička v daljavi žgoli
in sama si kratek čas dela.
Večnost kot misel beži,
če ona zapoje vesela.

Ptička vesela, predraga,
to vedeti, kaj mi pomaga?
Dobro jaz vem, da si tam,
priti pa k tebi ne znam,
vem, pa ne znam!

V dalji gozdiček šumi,
šepeče o sladki skrivnosti,
jagoda v jasi zori,
za sedem nebes je sladkosti!

Jagoda sladka, predraga,
to vedeti, kaj mi pomaga?
Dobro jaz vem, da si tam,
priti pa k tebi ne znam,
vem, pa ne znam!

V dalji za tretjo goro
ozira se deklica zvesta.
Ženin, kdaj prideš po njo?
Za šopek nabira nevesta.

Deklica zvesta, predraga,
to vedeti, kaj mi pomaga?
Dobro jaz vem, da si tam,
priti pa k tebi ne znam,
vem, pa ne znam!

JESENSKE SLUTNJE.

oglej jeseni solnčnozlate,
še nisem videl tak bogate!
Še zadnjikrat, še za slovo,
jesen obleče se lepo,
s tenčico pestrih barv se vsa pokrije,
še divneje ko mavrica zasije.

Jesenski gozd, po tebi hodim rad,
ko solnce te obseva zadnjikrat,
ko listje suho pod nogo šumi,
ko drami slutnjo groba duh prsti.

Obličje zemlje neveselo,
o ne žaluj, odcvitajoč, venoč,
vse bujno, bujneje kipelo
po moji mladi duši je nekoč.

Sedaj je vsega kraj.
Vse mirno je po duši moji,
ugasnilo, utihnilo sedaj
mi vse v tihotnem je pokoji,
le sence blede so ostale,
le blede mi spomini
šepečejo boječe,
ko da so vzplapolale
nekje v bližini
voščene sveče.

NA GROBEH.

(V spomin junakom 1914.—1918.)

pomin slavite v grobu spečih,
o srečni vi, rojeni v dneih bodočih,
na naših grobih zelenečih,
na naših grobih kakor vrt cvetočih!

Ah našega trpljenja
se zlil v en vzdih je sam,
naš ah nikdar ne jenja
odmevati po duši vam

O vi brez dni gorja in stiske,
vi srečni, ne zabite nam grobov,
krasite naše griče nizke,
iz njih žari svobode blagoslov.

Naj vstane spomenik čez griče,
 iz groba naš okameneli ah,
 kipi naj do neba in kliče,
 nasilnikom grozeči prst in strah!

BOŽIČNA.

se tiho, mrtvo spi
 v sneženi tam puščavi,
 zvesto stoji, bedi
 samo drevo in pravi:

»Prižgi nocoj veselja svečo,
 ne plakaj, siročad,
 saj mater boljšo, bolj cvetečo
 zbudi vam spet pomlad!«

Tolažbe slajše ne pozna
 beseda nam nobena.
 O hvala, hvala iz srca,
 ti smrečica zelena!

DOMAČA ZIMA.

(Po štiriletnem ruskem ujetništvu.)

aj pada sneg, naj zima tuli,
 ti pečka, grej mi domek spet!
 O ženka-grlica, zagruli
 mi pesemco iz mladih let.

Saj veš, saj veš, kako živela
 zaljubljenca sta v mladih dneh,
 saj veš, saj veš, kako gorela
 le ena duša je v obeh.

Ljubezni sreča opoteča
 za dolgo loči ju nekoč,
 kot dva plamena hrepeneča
 potem si planeta v naroč.

V naročju prestrasti ognjene
 se ustne z ustnami stope,
 telo telesa se oklene,
 srce izlije se v srce.

Kot dahnila čez stran prisojno
 bi z juga solnčnega pomlad,
 tako telo skopni obojno,
 stopi se v kapljo rosnih trat.

Tam roža kapljico popije
in v tihi sreči zadehti,
ljubezni kaplja se razlije
po roži kakor živa kri.

Čez trate južni veter piha,
se ziblje roža in drhti.
Iz rože tiha sreča diha,
iz nje zvestoba plameni.

Naj pada sneg, naj zima tuli,
ti pečka, grej mi domek spet!
O ženka-grlica, zagruli
mi pesemco iz mladih let.

ANDREJ RAPE, Ljubljana:

SPOMIN.

V vetriču rahlem diha ves zrak,
gozda zelenega vonj mehak.
Steze samotne. Misli mračno
palijo glavo: Vse je biló.

Prešla so leta, zbežala mladost,
le spomin vstaja na ono radost,
ko si še hodil po stezah teh
v srcu z mladostjo, s srečo v očeh.

Nič izpremenil gozd se še ni,
v čuda kot nekdanj zro ti oči,
tebi pa sneg je pobelil glavo,
preden si mislil: Vse je bilo. —

Brzo hiti čas, pesmi pojoč,
kmalu, prekmalu nastane noč.
Ti pa stojiš zdaj na stezah teh
gledaš v daljavo s solzo v očeh.

POLŽJA HIŠA.

Zunaj pred samotno mojo celico se nenehoma oglašajo paznikovi koraki; trdi so, brezdušni in kakor udarci v glavo se mi zdijo. Časih, ko se nenadoma prebudim iz dremavice, se v grozi prizmem za glavo, da bi si izdrl dolge in ostre žeblje, ki so mi jih zabili vanjo. A vse moje prizadevanje je zaman. Ne najdem jih. In vendar vem čisto natančno, da mi tičijo v lobanji, me vbadajo in me bodo nekega dne prebodli vsega.

Davi je prišel k meni zdravnik. Previdno in s strahom je odprl vrata in nenehoma je zabadal vame svoje drobne črne oči, ko je pa videl, da se ne ganem, da se zanj sploh ne zmenim, je strokovnjaško zmajal z glavo. Nobene besede ni spregovoril, pa sem vendar vedel, kaj je mislil.

»Nor je; ni mu pomoči...«

Tako mislijo vsi. Pa, ali ni naposled popolnoma postranskega pomena, kaj in kako mislijo o meni? Pomagati mi ne morejo. Tudi jaz njim ne morem. Mogoče, da sem zares nor ali pa smo nori sploh vsi in ni med nami vseni nobenega pametnjaka? Marsikomu se bo zdela ta moja misel nenaravna ali celo čudaška, toda v življenju je nešteto trenutkov, ko so pametni podobni norim in nori pametnim. Življenje se ne da kategorizirati in se tudi ne da vkovati v železne kalupe paragrafov, ki so si jih bedaki izmislili. O, koliko neskončne skrivnosti je v nas, kakor da smo vsi so-

mnambulisti, ki v spanju po strehah hodijo, se po slemenih na glavo postavljajo, vriskajo in prepevajo, ko se pa predramijo — padejo in se ubijejo. Morebiti so baš tista dejanja, ki jih ne moremo doumeti in razumeti, edini izraz našega resničnega bistva in je vse drugo le sanjski videz, laž in domišljija.

Vse moje življenje je bilo tak sen in natanko sem v tem snu vedel, da sem med vsemi ljudmi popolnoma sam. Ječa moje duše, prsteno moje telo, mi ni dovoljevala, da bi se prelil z drugimi v eno samo višjo enoto. Kadarkoli sem se približal sočloveku, se je skrtil v svoje prsteno telo, skrtil prav tako, kakor se skrije v svojo hišo polž, če se dotakneš njegovih tipalk. Razločno sem slišal njegove besede, videl njegovo telo, čutil trdoto njegovih udov, a z nobenim čutilom nisem mogel doumeti njegovega bistva.

Imel sem dekle, nevesto, ženo. Ljubil sem jo, hrepenel po njej in si želel, da bi postala eno. Svojo dušo sem hotel preliti v njeno, njeno v svojo, doumeti sem jo hotel kakor samega sebe in ona naj bi doumela mene. Zaman!

Moja žena je bila, tako so rekli, a v resnici mi je bila prav tako tuja kakor vse druge, kakor vsi drugi, tuji ljudje. Njeno telo, polžjo hišo njeno, sem poznal, nje same nisem.

»Kdo si?« sem jo vprašal.

»Tvoja žena sem!« mi je odgovorila.

Pripovedovala mi je, da me ljubi, da bi umrla, ko bi me izgubila.

Pripovedovala? Kdo mi je to pripovedoval?

Besede sem slišal, tudi razumel sem jih, a kdo jih je govoril, tega nisem vedel, in tudi tega ne, če tisti, ki jih govori, resnico govori ali se samo laže? Prav tako kakor resnične bi mogle biti tiste njene besede tudi zlagane, nesramno izmišljene in namerno potvorjene, ker nikjer in nikoder ni bilo poti, po kateri bi bil mogel priti do resnice in spoznanja.

»Počakaj,« sem ji dejal, »da se prepričam, da ti v dušo pogledam!«

A glej, zopet se je zaprla vase, zlezla v svojo polžjo hišo in ostal sem pred njo sam in zapuščen. Imel sem ženo in je nisem imel, ker poznal sem samo njeno zunanjo podobo, skrivališče duše njene — nikoli in nikdar njenega bistva. O, kolikokrat me je spoznanje te strašne resnice burilo do blaznosti in do obupa!

»Odpri!« sem kričal. »Odpri to svojo skrivališče, da ti v dušo pogledam, v bistvo, do dna vsega, kar si in kar skrivaš v sebi!

Moja obupna negotovost se je pretvarjala v grozotno spako. Besede njene so mi govorile o ljubezni, sreči, skladnosti, o vsem, po čemer sem hrepenel, dejanja njena pa so pričala o nasprotnem in ni ga bilo sredstva ne poča, po katerem bi bil mogel priti do ločljivosti resnice od laži, do tja, kjer ni več zastorov, kjer ni več strašne in neprodorne polžje hiše. In v takem obupnem razpo-

loženju sem se odločil, da strem tisto njeno skrivališče...

Raztrgal sem njeno belo lažnivo telo in v iztrganem srcu iskal čisto substanco njene duše, resnično bistvo njeno. Vse, prav vse koticke sem preiskal, vsako mišico pretaknil, vsako žilico preobrnil, a nje, tiste resnične »nje«, katero sem iskal, nisem našel. Pobegnila mi je bila neznanokam, razblinila se v nič, ki je bil bolj strašen in bolj grozen kakor vsa moja poprejšnja zdvojenost. Pred menoj so ostali samo kosi njenega telesa, krvavi in spačeni, brez oblike in brez vsebine, da sem zarjul od groze in od strahu nad svojo somnambulistično prebujenostjo, pobegnil v noč, kdo ve kod in kdo ve kam...

Zaprl so me. Spraševali so me, zakaj sem jo umoril, in me niso mogli razumeti. Zmajevali so z učenimi glavami, vodili me od sodnika do zdravnika in me naposled zaprl v to tesno mrtvaško celico.

»Nor je,« so dejali.

Jaz pa nisem nor. Samo neskončno sam sem, ker vem, da iz ječe duha ni poti in da je nikoli in nikdar v življenju ne bo. Morebiti je pa življenje ljudi samo kazen za grehe naših duš, ki so grešile poprej, Bog vedi kdaj in kje in smo mi vsi samo kaznjenci, zaprti vsak zase v svoje prsteno telo, da se naše duše ne morejo osvoboditi in preliti druga v drugo, v višjo, čistejšo in popolnejšo enoto?

Zunaj pred mojo samotno celico se nenehoma oglašajo paznikovi koraki; trdi so, brezdušni in kakor udarci v glavo se mi zdijo...

RADIVOJ REHAR, Maribor:

SINAJSKA PESEM.

Čutim jo v dalji in čutim jo v sebi
zoro škrlatno, ki dnevu gorí,
tistemu dnevu, ko bodo spregledale
naše v temáh oslepele oči.

Bele se vijejo ceste čez zemljo,
zlate zvezde na nebu goré:
te bele ceste, te zlate zvezde
nas bodo takrat vodile do tjá,
kjer dvigajo v sinje in jasne višine
se venci spoznanja bleščečih gorá.

In na tistih visokih in silnih goráh
odprli se bodo nam novi vidíki
in mi bomo silni, mogočni, veliki,
sprejeli postave bodočih dni...

In takrat bo preko juga in vzhoda,
sévera in vseh drugih strani,
kriknila pesem trpečih milijonov
bratstvu in svobodi novih dni;
in takrat bo v solncu vzžarela Indija,
Afrika, Azija, vsi kontinenti svetá,
in takrat bo milostna roka božja
gladeče preko naših duš šla...

FRAN ROŠ, Celje:

PEREGRINOVE SLUŽBE.

V avgustu je bilo in opoldne. Pred
belo in široko Golčarjevo hišo je ob-
stal in se razgledoval. S popotno pa-
lico v roki in z nahrbtnikom, ves za-
prašen v zakrpano obleko in utrujen.

Golčar ga je molče meril s praga in
presojal.

»Če potrebujete hlapca,« je malo-
marno zinil popotni človek.

Golčar je pomislil. Saj bi potrebo-
val človeka zdaj in tudi še pozneje.
Križ je z ljudmi, ki nimajo obstanka
nikjer. Lenuh bi mu ne bil v pomoč,
pridnega pa pregovore in prevzamejo
sosedje. Tako je bil Golčar že skoro
mesec dni brez hlapca in to zdaj, ko
je delo raslo preko glave. In to na te-
žavnem gruntu, ki ga je bilo pol v hribu.
Človek pred njim mu sicer ni bil prav

pogodu. Skrit in čemeren in zaspan se
mu je zdel.

»Odkod si prišel?«

»Sem služil tam nad Kamnikom.
Rad bi se prebral kraj in gospodarja, pa
sem se namenil v Savinjsko dolino.«

»Ostani ta teden v dnini. V nedeljo
se domeniva in te morda obdržim. Dela
je dovolj zdaj. V hmelju boš podiral
droge, oral boš, košnja je blizu. Če ti
je prav.«

»Prav.«

»Pa v lopo stopi k južini. Knjižico
imaš?«

Gospodar je pregledal knjigo:

»V redu je. Peregrin si.«

Popotnik je stopil v lopo. Tam je
sedela ob celem krompirju in zabeljeni
solati dekla, mlada in postavna. Tilda

ji je bilo ime. Peregrin je odložil nahrbtnik, palico in klobuk.

V hiši so južinali gospodar, Golčarica in troje nedoraslih otrok.

Peregrin se je najedel do sitega. Nato je krenil z Golčarjem v hlev. Tam je na posteljo ob konju in žrebetu postavil nahrbtnik in je slekel suknjo. Gospodar mu je razkazal poslopja in odredil delo.

Peregrin je krenil v hmelj. Ženske in dekleta so trgale cvetove s hmeljev, položenih na križe. Z mačkom je izdiral hmeljevke in se razgledoval po ženskah.

Opazil je Tildo. Z rdečo ruto na glavi je stala tam in s prsti je trgala rumenozelene cvetove s kobul v lošarico. Okrenila je obraz k njemu in je videl njena rdeča, zagorela lica. Potem je črne oči zopet povescila k delu.

Sveže in grenko je dišalo tod po hmelju.

Ženske so zapele pesem, dolensko pesem iz svojih domačih krajev, odkoder so bile prišle semkaj v hmelj. Zaljubljeno pesem.

Tilda je dvignila glavo in so se nje ne črne oči srečale s Peregrinovimi.

Minili so tedni in tedni.

Bilo je kmalu po Vseh svetih.

Pri večerji so bile Tildine oči zajokane in plašne. Z nemim strahom je strmela v Peregrina. Poln hude slutnje je zašepetal:

»Kaj je, Tilda?«

Pustila je večerjo na mizi in je hitela na dvorišče.

Peregrin je jedel do konca. Nato se je napotil, da jo poišče. Stala je v

temi pri vodnjaku in si je zakrivala obraz z rokami.

»Tilda!«

»Saj veš, kaj je. Ni bilo prav, Peregrin! Kaj bo zdaj?«

»Kaj misliš zares?«

»Kaj bi zdaj? Povej, Peregrin! Kaj naj storim? Ali me zapustiš zdaj, v nesreči?«

»Tilda! Morda še ni vse zares.«

»Če ti povem, da zares.« Po licih so se ji vtilile solze in so se zasvetile v temi.

»Domov pojdem, pripravim ti tam vse, da boš moja za zmerom in pred svetom. Uboga kočja je in malo je zemlje tam, toda živeti se bo dalo. Pojdem in pridem po tebe.«

»Če prideš.«

»Saj te rad imam.«

»Peregrin!« Borila se je z jokom.

Hlapec je krenil v hlev s težko glavo.

Čez čas je stal v hiši pred gospodarjem:

»Pojdem od vas. Domov pojdem. Mati je sama tam in me potrebuje.«

»Pojdeš? Kaj ti ni dobro pri nas?«

»Saj nič ne rečem. Ali moram domov zaradi matere in doma.«

»Tako. Če že po vsej sili hočeš, pa le. Ne morem te prikleniti k hiši.«

Golčarju ni bilo čisto prav, da Peregrin odhaja. Delal je rad in razumno. Zanesel se je nanj lahko. Ali nazadnje mu le ni preveč branil. Saj zdaj na zimo ne bo dela, ki bi ga domači sami ne zmogli.

»Pa se vrni, kadar boš hotel zopet v službo.«

»Saj sem bil rad pri vas in bi še ostal. Pa moram domov. Čez teden dni bi šel.«

»Če ne, si pa premisli.«

Golčar je verjel Peregrinovemu izgovoru. Tako se hlapci in dekle izgovarjajo radi, če so kaj prida. Domov! Tudi če nimajo doma. In gredo drugam, kjer jim obetajo več plače. Toda zdaj pred zimo težko. Krivo je kaj drugega. Morda Tilda? Zdelo se mu je, da med hlapcem in deklo ni vse brez vsega. Toda le zdelo se mu je tako.

Tisti teden je bil težak. Tilda je posili dušila solze, da je ne izdajo prekmalu. Peregrin jo je miril z obljubami in načrti. Potem se je napotil v megleni dan.

Tilda je strmela za njim izza kozelca in ko ji je bil izginil izpred oči tam, kjer cesta pada v gozd, je zbežala v listnico, da prikrije solze in svojo nesrečo svetu.

Še so se vrstili suhi dnevi v poznem novembru. Golčarjevi so v gozdu grabili listje in ga spravljali domov.

Peregrin ni pisal in ni prišel.

Nekega popoldneva se je prikazala v hiši ženska z otrokom. Bleda, bolečna. V naročju je nosila v pisane cunje zavitega dečka, poldrugi mesec starega. Po Peregrinu je vpraševala, po hlapcu Peregrinu:

»Njega iščem, ki je otroku oče. Čula sem, da služi pri vas. Prej sva služila skupaj.«

Golčarica je majala glavo, nato ji je razložila vse. Da Peregrina ni več pri njih, da je odšel domov. Odkimala je tujka:

»Ni šel domov. Tudi meni je pravil, da pojde domov. Pa je šel drugam služiti in ni bilo več glasu o njem. In zdaj sem mu hotela prinesti otroka, da ga vidi in se mu zbudi vest. Izvedela sem, da je tu zdaj. In vso resnico sem dognala do kraja. On nima doma, sam je na svetu. Nima niti pedi zemlje niti pedi strehe svoje.«

Ob zadnjih besedah je stopila Tilda v lopo in je obstala. Takoj je razumela, da gre tu za resnico o Peregrinu, ki si jo je dotlej po vsej sili prikriovala.

Tujka je govorila dalje in Tilda je čula vse izza priprtih vrat:

»Obljubil mi je, da se vzameva. Da pojde domov in prevzame kočo. Pa so bile samo lepe laži vse to. Tako me je pustil z otrokom.«

Pred Tildo se je rušil svet, zaplesalo ji je pred očmi. Z rokami se je oprijela zidu, da ni zdrknila k tlom.

Tujka je bila prišla z otrokom, s Peregrinovim otrokom!

Golčarica je polglasno govorila:

»Tudi pri nas ni bilo vse v redu med Peregrinom in našo deklo. Da bo otrok, tega ne morem reči. Ali nekaj se je pletlo med njima. Dobrega nič.«

»Pravili so mi, povsod je bil tak. Lagal je ženskam povsod. Tiha voda in nevarna.«

Golčarica je krenila v lopo in ženska z otrokom ji je sledila.

Tilda se je vzravnala. Neme oči so se ji vsesale v otroka. V temne oči Peregrinovega otroka. Potem si je zakrila obraz in je planila iz hiše.

Golčarica in ženska sta se molče spogledali:

»Da,« je dejala Golčarica, »zdaj vem vse. Tudi naša Tilda. Speljal jo je bil in je izginil, ko mu je postalo očito, kako je ž njo. S to Tildo.«

Ženska z otrokom se je pridušila in je stisnila zobe. Otrok je zavekal.

Tisti čas je Peregrin služil na kmetiji pod Pohorjem in dobro mu je bilo. Grabili so zdaj listje v gozdu in se jim je mudilo ž njim.

Peregrin se je ozrl čez mrežo listja k dekli, ki je grabila v bližini, drobna kot otrok. In ji je hudomušno pomežiknil. Nasmejala se mu je:

»Na kaj le misliš, Peregrin?«

»Na sneg. V zraku diši po njem. In po hudi zimi. To te bo še zeblo brez fanta!«

»Tebe ne bo?«

»Kakor bo tvoja volja.«

In sta se zasmejala.

Peregrin je za hip obstal v delu in se je naslonil ob grablje, oprte v breg. Z očmi je segel nekam v daljavo. S temnim pogledom. Potem si je skozi zobe zažvižgal pesem.

FRAN ROŠ, Celje:

RAZSTANEK.

Jesen je v parku. Gole, črne veje
nad nama. In molčiva ti in jaz.
Le veter truden brez počitka blodi
v alejah mrtvih, že je pozen čas.

Zakrij obraz si s plahimi rokami,
prikrij mi bol, ki ti v očeh gori.
Ne glej v oči mi, ki odtod strmijo;
že tuje, daljne so, v njih boli ni.

JANKO SAMEC, Maribor:

LJUBLJANSKE SLIKE.

LJUBLJANSKO JUTRO.

Prihod.

V jutranjem snu zavita je Ljubljana,
Še v plašč meglá se skriva stari Grad,
kot da odet je v kuto frančiškana,
ki bil je solncu, pticam, ribam brat.

Tu, tam šklopot se čuje oken, vrat.
A sredi mesta, kjer v oholi Zvezdi
šopiri se bahavost belih hiš,
budi se ptičev trop, ki v vejah gnezdi.

Po cesti vlačí družba se pijana,
ki se po dolgem kroku spravlja spat.
In v mrko pesem Svetega Florijana

Nato iz molka se še ti zbudiš —
Ko mlado solnce čez nebo prijezdi,
pa od radosti jasne ves vzdrtiš!

PRED POŠTO.

Živahnost ulice, ki se razpleta
na štiri kraje. Tu ljubljanske srajce
za svetom zró, ki tod vsak dan se šteta,
da gre potem na cviček, sir in jajce.

Tu vidiš marsikakega poeta
klobuk nositi na široke kraje,
ko gre ob spremstvu novega soneta
v Union igrat duhá se Himalajce.

A tisti, ki med temi Makabejci
povzpел bi rad do višjega se trona,
(ker so mu ideal Epikurejci!)

za oglom tam že čaka ga Emona,
kjer se kot David bíl med Filistejci
za žensko čast s čeljustjo bo Samsona!

PRED MESTNIM DOMOM.

Vodnjak. Za njim stoji ponosen dom,
kjer zbirali že dobro so stoletje
k posvetom važnim mestni se očetje
in temelj ustvarjali bodočim snom.

Sém padel marsikteri blisk in grom
je z Dunaja... Tu našli so zavetje
možje najboljši naši in poetje
pri delu, da naš rod ostal ni hrom.

Zdaj so napočile nam ure druge
in je minil nekdanjih dni vihar;
življenje vre v vse bolj svobodne struge —

O, če nas spet obiskal grof bi Paar,
misleč, da bomo še mu zvesti sluge,
bi sporočili mu: Nikdár, nikdár!

KALVARIJA.

Na Gradu.

V dolini morje hiš in šum in dim,
ki truden se na rdeče strehe vlega;
in kamor naokrog moj pógled bega,
širina ravnih polj... V ozadju Krim.

Pa kakor vodijo vse ceste v Rim,
takó prihajali, ni dolgo tega,
čez pot so, ki sem gor samotna sega,
ljudje v najhujši izmed naših zim!

O, bili so iz Trsta in Gorice,
izpod Gorjancev, od gorenjskih Vrat,
izmučeni kot Kristus v verno lice...

In vse jih je sprejemal vaše Grad,
kjer so še živi pretrpeli vice
vsled svojih snov, da brat je bratu brat!

VALENTIN VODNIK.

Bil je menih od tiste znane sorte,
ki vé, da zdi se pusta vsaka maša,
če sred življenja dni se ne zanaša
na dober zgled molitve in ekshorte

Zato pa šel med tiste je kohorte,
ki val svobode jih naprej odnaša,
misleč, da vzklikne domovina naša:
»Vogliam la libertà oppur la morte!«

Pa se je zmotil Mož, ker ni do bitke
še odločilne nam dozorel čas;
še bili smo v pesteh usode bridke.

Zato je za pokore grenko ceno,
spet moral zâse in slovensko vas
preklicati »Ilirijo oživljeno«!

TRUBARJEV SPOMENIK.

Obraz iz starih časov. V črtah strog
kot sen v onstranstva zročega asketa.
V očeh globokih pa milina sveta,
ki jo poslal na zemljo sam je Bog

Po svetu romal večno je okrog,
od doma bil je dolga, dolga leta;
a vendar zabil nanj ni ne na kmeta,
ki bil je še neveden in ubog.

A kadar je premišljal: Smo al nismo?
in včasih vzel v roke je svoje, čiste
s police stare nemško Sveto pismo,

se spomnil spet je nâte, domovina,
in končno šel celo med Antikriste
zaté in zanj je v družbi Dalmatina!

TIVOLI.

Široka pota sred zelenih trav,
ki preko njih razpeta so drevesa
Klopi in rožni grmi in čudesa
v nadzemski svet začaranih dobav.

Tod hodil je nekoč ponosnih glav
nam tuji rod, določen za nebesa
že tu na zemlji, ko so nam telesa
klonila pred lučjó njegovih slav.

Zdaj so minili tisti časi stari
in po klopeh se zbira drugi rod;
v potéh srečujejo se novi pari.

Šel stari je Radetzki snivat v kot —
zdaj le po naše eno vižo udari,
harmonikar, saj tu smo svoj gospod!

SUHI BAJER.

Tod vsako jutro krakali so vrani
nad tesnim molkom očrnelih lic,
ki šla junaško v zgodnji uri, rani
za nas v trpljenje so peklá in vic.

Tu mrli s smehom so možje neznani:
vojakov roji, mnog slovenski stric,
ki smrt, z vrvjo stoječa jim ob strani,
zatrla v grlu je svobode klic.

Zdaj mirno drug ob drugem spijo v grobi
brez križa, vencev rož in spomenika —
Le kadar v ur svobodnih dni svetlobi

sred mesta zbrana množica jim vzklika,
spogledajo med sabo se v resnobi:
»Mar bosta dom in rod naš res velika?«

JANEZ SELAN, Ljubljana:

IN VENDAR VEM...

Noč polna zvezd spet danes sanja, diha
ljubezen v polje, travnik, gozd in breg...
In vsa okolica je danes tiha
kot je pozimi, ko jo krije sneg...

Mraz, sneg in led — Da, ti so v duši moji,
ko se spominjam onih lepih dni,
ko greli so me še pogledi tvoji
kot solnce zlato, ko najbolj žari.

Končano vse je!... Vse je zdaj minulo!..
Kot Ahasver po svetu hodim sam
med cvetjem velim, ki se je osulo,
in grenko kletev v ustih le imam! —

Proklinjam vse, kar ljubil sem na sveti,
a v grlu vselej mi zastane glas,
ko hočem tebe, ljubica, prokleti
in najine ljubezni lepi čas ...

In vendar vem, da bodo prišli časi,
ko tudi tebe, dékle, bodem klet;
čeprav bilo nobene ni v vsej vasi,
ki kakor tebe bi jo rad imel.

GUSTAV STRNIŠA:

SESTANEK.

Starka burja divje piska,
vabi naju svatovat,
čez poljano belo vriska,
spremlja jo sovražni hlad.

Vrane so se razbežale.
Sneg vrti se in vrti;
že so njive zaplesale:
v metežu ves svet nori.

Breze lahno trepetajo,
stresajo blesteči sneg,
šepetajo, se smehljajo
mladeži, ki leze v breg.

Že sami navzdol drevijo
tja v megleno belo dalj,
le naprej, naprej želijo
v divji zimski karneval. —

Midva pa molče stojiva,
sneg vzblesteva ti v lasch.
Ali zime se bojiva?
Menda strah ne bo obeh.

Vsa trepečeš. Burja divja
se zagrizla je v srce,
na lasch je polno ivja,
v dušah pa strasti gore.

Na razpotju Kristus čaka.
mirno v metežu visi;
k Njemu sili senca mraka:
demon — Bogu se reži ...

J. SUCHY, Ljubljana:

VZDOLŽ ZAPADNE INDIJSKE OBALE.

(Iz ciklusa: Širom Indije.)

Mali obrežni parnik, ki vrši službo
med portugalsko naselbino Goa in rtom
Travancore, me je po celodnevni vožnji
pozno zvečer privedel v Cochin. Ker

sem bil utrujen od vožnje in skoraj
ožgan od solnca, sem takoj legel spat.
Motili me niso niti moskiti, čeprav sem
ves naslednji dan čutil neprijetne po-

sledice srbečice ter se ves čas praskal, kot bi sedel sredi mravljišča.

V ranem jutru nas je hotelski omnibus po zaspanih ulicah brezpomembnega kraja povedel do velike lagune, ki obdaja mestece in ki se od tod razrašča v neštete kanale in umetno za plovnost urejevane reke, edini možni komunikacijski sistem v tej pokrajini.

Po solnčnem vzhodu je laguna oživila. Stotere barke se odpravljajo po svojih potih. V manj kot pol ure je vsa vodna površina polna malih in velikih jadrnic.

Kar nas je bilo Evropecev, smo se nastanili na veliki kitajski džungli. Opolodne smo zavili v kanal palm, ki se vzdigujejo iz močvirja. Kmalu smo zabrodili v drugi kanal, v tretji, v četrti, v nešteto kanalov, med vrste najrazličnejših palm, ki tu bohotno rastejo iz rdečega humusa. Kamor zre oko, vidi kilometre za kilometri se vrsteče visoke palme, ki slede v paralelnih vrstah ter se izgublja v daljavi.

Minulo je popoldne, vroče in blesteče, nastal je mrak, znočilo se je in visoko nad nami je vzrastla luna velika in blesta. Na sprednjem delu naše ladje so obesili kitajsko laterno iz rdečega papirja, ki je menda svetila samo sebi, zakaj vse drugod na ladji je bilo temno. In na vseh drugih barkah se prižigajo lampijoni, rdeči, rumeni, zeleni. Tisoč ladjic in džung se ziblje in giblje v kaosu. Vse so namenjene na jutrišnjo veliko slavlje v Maduro.

Srebrne lagune odsevajo pestrobojno luč lampijonov v fantastični igri refleksov in žarometov. Povsod zgoj

palme: pritlikave, visoke malabarske, ornamentalne mahalaste palme-pahljače, bengalske na vrhovih zrasle kot pinije, travankorske z vejami kot japonski solnčniki, dateljeve palme, kokosove s svežnji velikih orehov, mlečne palme s štirimi izoliranimi vejami, palme vseh vrst in iz vseh podnebij.

In spet se pojavijo druge luči na velikem jezeru, bakle ribičev, ki vabijo ribe v mreže. — O spanju ni govora. Greh se mi zdi, zapreti oči v tej bajni noči Azije, polni vonjav...

Zavili smo v kanal Rayura, sedaj plovemo mimo zapuščenih vasi, mimo razrušenih templjev in pagod, čijih idolum so se izneverili častilci, mimo Višnujevih kipov, ki leže v plitvini vode, in mimo že izza stoletij okrnjenih Brahmov...

Večerilo se je skoraj, ko smo pristali v Maduri. Po razritih potih je povsod valovila pestra množica hindustanov, da smo se komaj mogli preriniti do svetišča, ki je največje v Indiji.

Kar je cerkev sv. Petra za katolice in Omerjeva mošeja v Stambululu za mohamedane, to je svetišče Madura za Brahmove častilce.

Osemdesetera vrata vodijo v notranjost templja. Na vsaki strani vrat se dvigata po dve šestdeset metrov visoki piramidi, ki so od daleč vidne, kot bi sestajale iz simetrično izklesanih kamnov, a so v resnici od temelja pa do vrha drug nad drugim arhitektonično vzporejeni nestvori, oziroma v smeri proti nebesu dirkajoče kobile, vsaka v vseh podrobnostih točno izdelan umotvor. Nehote obtiči oko na teh kolosal-

nih piramidah. — Obseg vsega svetišča ne zaostaja dosti za obsegom — bele Ljubljane!

Že se je začela senca noči razprostirati nad mestom Šive, ko smo skozi vzhodna vrata stopili v mračno notranjost svetišča. In skoraj se je stemnilo. Edini krov svetišču je nebo, na katerem žgo sedaj in žarijo veliki soliterji Azije.

Osem istosrednih (koncentričnih) krogov velikanskih piramid, stebrov in pilastrov deli svetišče v toliko poljan, kjer se med množico pobožnega ljudstva kretajo neštete svete krave in sloni. — Pod vsakim stebrom, odnosno piramido so se utaborili prodajalci »odpuškov«: zapestnic iz stekla, ogrlic, ploščatih naprsnic, cvetja in vencev iz kamelic, preprog in — last not least — živeža. Vse moli, kupci in prodajalci in ne da bi prenehale molitve, se tiho in skoraj neopazeno vrše — kupčije. Kupec si izbere zaželeni predmet in položi prikladni znesek v benareško skodelico, za to pripravljeno. — Z ogromnim hrbtom naslonjeni ob kolonah spé beli sloni z emblemi boga na ušesih, dočim se kravam očividno še noče spanja.

Čimbolj se noči, tem več je romarjev. Vsak drži v roki svetiljko, napolnjeno s kokosovim oljem. Pripravljajo se za noč, polegajo na tla in kdor ima, večerja.

V zadnjem krogu, tedaj v središču svetišča, je veliko jezero, ki ga v sredi krasi idiličen otok z velikansko pagodo. Skoraj nalikuje blejskemu otoku. V pagodi je izza tisočletja nagromadenega sila bogastva: draguljev, biserov, zlata, ki jih ne premorejo vsi indijski maha-

radže skupaj, in tod je tudi prestolnica Višnujeva. — V ladjici se pravkar vozita na otok svečenik Šive in svečenica Parvatije, ki se kmalu spet vračata s Parvatijinim kipom, okrašenim z nešteti dragulji, posutim z briljanti in safiri, da kar vid jemlje. Počasi se vozita v gondoli po jezeru okrog obale in verniki sipljejo v ladjo nakite in vence.

Začno se oglašati tam-tami in gongi v pagodi, bobni brahmanov in zvonovi. Vso noč se premikajo vrste romarjev, došlih iz bližnjih in oddaljenih krajev Dekana, iz severnih in južnih provinc, iz neodvisnih držav na zapadu in vzhodu tja daleč do bengalskih obal in otoka Ceylona.

Od mraka do zore so se na trinožnih podstavkih vžigala kadila pred idoli s strupeno porogljivimi obrazi in pred boginjami s smešnim nasmehom na licu. Tulili so duhovni pred altarji in sredi gorečih pramenov žerjavnic so besno plesale bajadere. Glasno se je izpovedovalo ljudstvo svojih grehov.

Sedaj je vsa ogromna množica pijana od eksaltacije, sfanatizirana, vnetljiva, da pojde, če treba, za velikim duhovnikom i v smrt! Mora jih biti nad pol milijona ljudi. In vedno še se skozi vrata vsipljejo nove množice moških, žensk in otrok, obloženih z odejami in živežem, mnogo njih z osli in govedjo, da jih blagoslovi Višnu, z vozovi, na katerih čepe neozdravljivi: božjastni, norci, obsedenci in paralitiki. Vsi upajo, da usliši njihove prošnje vsegamogočni Višnu.

Polagoma se je začelo daniti in kakor za stavo so se pomnogoterili

udarci gongov in cimbalov in skoraj obupno se stopnjuje tuljenje duhovnikov. Rezervirani prostori se polnijo s svečeniki in bratovščinami, s kipi, vozovi in baldahini.

Solnce je hitro izšlo in sedaj visi skorajda nad svetiščem. Že greje in pol ure pozneje vžiga zrak, pali kupole in piramide ter ogleni kaktuse in suho vejevje.

Tedaj zaori iz pol milijona grl nepojmljivo strašen krik, ki se dviga v zrak in polni vso razsežno travankorsko planjavo: Samàjah Višnù! Samàjah Višnù!

Veliki duhovnik se je pojavil! In že se premikajo kipi, zaškripljejo vozovi, zaplapolajo bandera, prapori in zastave. Množica valovi, se premika, stopa iz vrst, se prekopica.

Začela se je velika procesija Višnuju na čast.

Na čelu povorke se preudarno in leno premikajo sveti sloni, beli, sivi in črni. Pogrnjeni so z dragocenimi šabracami in na hrbtih nosijo prazne prestole, ki jih krasi simbolični solnčniki. Ljudstvo, ki se je med tem razvrstilo, jih obmetava s cvetjem.

Njim sledi tisoč belih krav, vsaka na prsih z emblemom božanstva, z vencem cvetic okrog vratu in s pozlačenimi natikali nad rogovi.

Dolga vrsta duhovnikov, po osem v eni skupini, najprej mladi, skoraj otroci, in kot zadnji najstarejši, vsi v belih plaščih in ovenčani — stopicajo bahavo v povorki, zavedajoč se svoje božanske misije. Za njimi se podi malone pol polka glumačev in žonglerjev, ki plešejo

besno, se zaletavajo, skačejo, bljujejo kače, požirajo meče, puhajo dim in ogenj iz ust in nosnic.

Za njimi stopajo bobnarji, bijoči na tam-tam in gong, drugi udarjajo na cimbele in rene, potlej metači kraguljčkov, piskači na flavte in piščali, rogove in sirene — muzikaličen babel, pandemonij azijskih band in barbarskih orkestrrov, prav brez vsakega takta in melodioznosti.

Prihajajo balerine s plešočim korakom: devadase iz baletnega kora, vse iz višjih kast, svečenice templja in — ljubezni, nautche in bajadere velikega templja, dve sto petdeset indijskih devic, mladih in lepih, skoraj prozornih pod prosojno mušlinasto kopreno. Ljudstvo jim meče poljube in cvetke.

Za njimi se vrste najstarejši duhovni v škrlatastih plaščih, potem dve sto mladih efebov v Višnujevi službi, popolnoma nagi, okrog bokov ovenčani s cvetkami in spet evnuhi lingamskega obreda, Parvatijine vestalke in še cele kohorte višjih duhovnikov, avguri, brahmataseva, najvišji svečenik Šive, veliki čuvaj Brahma, gvardijan Trimurtija — vsak s svojimi oboroženci na konjih. Za njimi travankorski principi v škrlatastih plaščih in kot poslednji veliki duhovnik Madure na slonu z infulo na glavi in z žezlom v roki. Na obeh straneh trosijo belo oblečene deklice cvetke. Fakirji-piskači s kačami in lovci s sokoli na ramah zaključijo povorko.

Nato se pojavi neizmerno dolga vrsta voz s kolosalnimi kipi, z neumljivimi emblemami in alegoričnimi figurami. Vlečejo jih sloni. Sohe Brahma, Indre,

Šive, Parvatije, Ganga, Nraka, Gautama, boga ognja, idoli krvi, diabolični nestvori s človeškim telesom in živalskim gobcem, zmaji in kače, velikanske krastače s kozjimi nogami, krokodili, kameleoni, voli z grbami, zebre s tigrovimi glavami, skratka cela favna hinduistanskega paganstva!

A zadnji, čepeč na monumentalnem vozu — veliki Višnu, edini, čarodejni —

velikanska krastača s štirimi glavami! Ves malik je iz zlata, vseskozi pokrit z briljanti, topasi, safiri vsake barve in luči.

Pol milijona vernikov se vrže v prah in kriči: Samàjah Višnù! Samàjah Višnù!

Tri ure skoraj se trese zemlja od urnebesnega vzklikanja vernikov, ki so uverjeni, da jih Višnu usliši.

LUCIJAN MARIJA ŠKERJANEC, Ljubljana:

DANA GOLIA-KOBLERJEVA.

Naša glasba žaluje ob preranem grobu svoje prvoboriteljice. Od vseh dosedanjih slovenskih pianistov (kako malo jih je prav za prav) je bila Dana Koblerjeva prva, ki je izrecno smatrala svoj koncertni spored za nepopoln, ako ni navajal vsaj nekaj slovenskih (tako redkih) skladb. Ni se strašila truda in nehvaležnega študija, iz manuskriptov, skoro nečitljivih, razbirati zamisli skladateljev, pronikniti v marsikaterikrat zelo zapleteno in nejasno dikcijo neslavnih svojih rojakov. Bila je prav za prav vobče prva naša in le naša pianistka. Za uspeh in slavo ji ni bilo, le za prosep naše glasbe ji je šlo. Kako nerada je prav za prav nastopala v javnosti, z njeno skromnostjo se ni strinjala kričeča in vabeča reklama, ki je pač za vsako javno udejstvovanje tako neobhodno potrebna. Čutila je le dolžnost, seznaniti širšo publiko z deli, ki so se njej zdela pomembna in vredna, da jih spoznajo tudi drugi. Kako minu-

ciozno pa je bila natančna pri naštudiranju skladb, kako se je bala, postaviti skladatelja pri izvajanju v nepravo luč, kako je vsepovsod zapostavljala svojo osebnost in virtuoznost ter ju popolnoma podredila interpretirani skladbi! Njeni koncerti so bili nele poučni, nele frapantni z ozirom na popolnost izvajanja, temveč tudi oddih za vsakogar, ki je sicer vaje na koncertu občudovati in se do grla nasititi presenetljivih, a ne ogrevajočih vratolomnih virtuoznosti, in ki je tu našel interpretinjo, koje edina zadača in cilj je bila: predstaviti občinstvu skladbe in njih vrednote. In v tem je bila Dana Koblerjeva mojster. Ni ji zaman skladatelj Janko Ravnik posvetil klavirsko skladbo pod nazivom: Čuteči duši. Zares, bila je čuteča duša, polna razumevanja za vse moderne glasbene struje, za vsa sodobna stremljenja sploh.

Ko že pišem o nji kot glasbenik, ne morem preiti njenega skritega a tem-

bolj pomembnega pedagoškega delovanja. Njena velika zasluga je bila, da po eni strani ni mučila svojih učencev z napornimi teoretičnimi razmišljanji, po drugi strani pa je znala vsakomur zbuditi ogromno veselje do klavirja. Pri vsej natančnosti vendar ni nikdar zaslula v pedantnost, ves njen pouk je služil edinemu cilju, po možnosti prodreti v vsebino še tako malenkostne skladbe, in jo interpretirati adekvatno, v edinem skladbi primernem slogu in po

edinem, vsaki skladbi svojstvenem tehničnem načinu. Pri njej ni bila prvo metoda. Metoda se je izpreminjala po slogu skladb — in to je bila največja prednost njene pedagogije.

Imeli smo Dano Koblerjevo. V vrsti naših pianistov je nastala neizpolniva vrzel. Naj služijo te vrstice, ki nikakor niso izčrpne, temveč le medel odsev bogastva njenih misli, nji kot mal spomin.

MAKSO ŠNUDERL, Maribor:

PETEK MARTIN GRE SKOZI VOJSKO.

(Poglavje iz »Zločincev«.)

Tudi tedaj je bil še tak, da je imel um in telo, proste volje pa ne. Ko je skozi vojsko šel, jo je zgrešil. Srečala se več nista nikoli.

So ga imeli — Petka Martina — za vsako porabo. Kar tako, brez haska je delal, kakor mu je kdo rekel, ker je vsakemu verjel. Bi že dobil svetinjo; a jo je dobil narednik, potem četovodja, kaprol in navsezadnje še frajtar, ki je prvi za Bogom. Martín nič.

Tam pa je še drugače.

Tedaj so se vlekli marši. Marši, to so stonožne živali. Vsak marš je zase žival, eno telo s tisočerimi celicami in z eno voljo. Marš je žrl človeku zanimanje za okolico, za čas in cilj, za vse na svetu, še za lastno telo. Svet se je skrčil v ozko mejo v vrsti četverostopa; pogled se je zožil iz obzorij do teleč-

njaka prednika, k večjemu še v tla, do neba ni več segel. Kakor je prav za celico v telesu edine živali, v maršu: v teh stegah v vrsti za prednikom z levim in desnim sosedom in naslednikom za hrbtom, se je izpolnjevalo življenje človeka ob človeku, človeka za človekom, človeka pred človekom. Zgodilo se je, da je nekaj v predniku zavrlo refleksne motorje; naslednji je bušil vanj, drug za drugim so se jim izprožile samé zavore v možganskih strojih: Počitek! Samá so klecnila kolena, roji butili na zemljo in križem obležali v legi padca. — Zmota! Ni počitka! Naprej! je odskakovalo od ust do ust ko nevidna žoga. Spet se je vzpela kača, zavijugala z neizrekljivim dolgim telesom; to pa se je zgodilo tako, da so se celični ljudje dvigali, ko da bi nosili tečaje neba na

ramenih: Ko želva se je zvrnil človek na trebuh, krčil roke in noge, oprl kolena in komolce, zdrsnil stopalo v oslon, vzpenjal se, hropel ko zarjavel škripec pod napeto vrvjo. Marševa volja je ko tok zdrknila v mašine človeka in se pogrnala v gibanje. Sopenje, hropenje, drsajoči šum korakov je hoja marša, stonožne živali.

Požrl je marš voljo vsem, Petku Martínu še najpoprej; ko je ni bilo kaj! Petek Martín sam ni imel kaj požreti. Kvečjemu sivemu smodniku slični prah, ki ga je gazil do gležnja, saj je pljuval črno blato, v obraz mu je orala sraga brazde skozi črno plast. Izlila se je ploha — in brodil je blato.

Počitek! Petku Martínu je bila slast, telebniti na tla, vroča lica hladiti v luži in čutiti po telesu vlažno mehko zemlje.

Poleg njega je ležala lakota in grizla vanj. Dvignila ga je, da je stopil s ceste. Naravnost do hiše ga je peljala, kjer se je kadilo iz dimnika. Skrita je bila, a glad je vedel za njo. Saj ni lakota, četovodja je z njim. On ima tudi bodalo na puški.

Starec je in ženske so. Na mizi stoji skleda, kadi se iz nje. Ženske beže. Starec nekaj govori in stoji pred skledo. Skleda raste, raste in je že ko kad. Vedno manjši je starec pred njo.

»Suni ga!« kliče iz daljave lakota ali četovodja. Petek Martín poriva pred seboj starca s puško in ga strese z nje za hišo. Ko živali goltata iz sklede. Tudi denar je, suho meso zleze v telečnjake in kruh, kruh, kruh...

Ali se je oddvojilo od stonožne živali — dvoje celic? Moč se je vrnila, kri polje, življenje je vstalo. Četovodja dregne Petka Martína, ko se vračata k cesti, kjer je žival s tisočerimi celicami:

»Porini parkrat v zemljo onó na puški... saj ni treba, da bi se poznalo!«

*

Kar je stonožni pozoj hotel, ni kriv poedinec; pozoj le je imel glavo in misel, ki je bila misel vseh glav, tako narurna in potrebna, ko da bi bila prišla iz pranagona vsakega poedinca. Mešajo se vojske in pohodi, potepta se sled krvi in nesreče. Pa — vojska je in krvi ne manjka, še povelje je, puščati kri. Dalje drsa šum marša.

»Kolji!«

Stara mati mu je bila rekla: »Krast pojdi!«

Resnično je. Kar se je bilo nekoč vzbudilo v Petku Martínu, je bila čudna pesem. Pesmi so vse take, da ni res, kar pojó, le lepó je in zato, da gane človeka.

»Zakaj se koljemo?« je vprašal četovodja, ko sta tičala v naglo izkopani jami pod sršenastimi roji izstrelkov.

»Blaga je premalo, da bi ga bili siti oni, ki so ga požrešni,« je odgovoril četovodja, ki je bil vzoren kmet doma, brumen, nosil bandero pri procesijah, imel otroke in ugled. So ga zmedla leta in mu odprla oči nekam, koder poprej še pogledal ni.

»Nekaj jih mora vojska poklati, zato se koljemo, Petek Martín, da boš vedel! Da bi nas manj biló! To je, viš!«

Ta ni spoznal vsega.

»Mar bi se zazidali mi tu in oni tam, ne pustili bi drug drugemu, da bi silil naprej, pa bi se klati ne bilo treba!« je še ugovarjal.

»Neumen si, Martinek! Kdaj bi biló pa potem vojske konec? Mar bomo večno tu? Le kolji, Petek Martín, v božjem imenu!«

Je pač klal; za medalje drugim, on sam je bil zapisan in zaznamovan, da je kradel in iz poboljševalnice prišel.

Še drugi so delali zoper sebe; še bolj je zato v Petka Martina zlezlo prepričanje, da je laž ono, da bi res morali ljudje živeti kakor mile Jere, vsak od svojega, z delom in dobroto. Tisto je v pesmi, v resnici pa ni.

Solnce je pogledalo iznad sovražnih jarkov. Ko živa iskra, ki poskoči in odskoči od človeka do človeka in ga vnaša me kot ob netilni vrvcí dinamít, je planila z leve na desno viharna beseda:

»Napad!«

»Hudič,« je nekdo zaklel, »v solnce naj general meri!«

»Za cilj se naj postavi pred solnce!«

Pa so le samí v solnce merili, se samí za cilj postavljali. Čistili so puške, pripravljali strelivo, oprtili si nahrbtnike. Vrinili so se v vrste, zlezli skozi zagrade, se zaletavali, plegli, vzpeli se, padali, sunkoma so hlastale postave v zrak. Ko riba, ko poskoči iz vode. Voljo je imel napad, ki je izsesal možgane. Zato je v črno pozabljenje, v neobstoj, ko da bi preteklost odrezal od duše — potonilo — sleklo zavest bitja — odpovedalo se življenju in bodočnosti — vse, kar je bilo nekje do najskrajnejših obzorij duhá in uma. Napad je

bil volja: leteti par korakov naprej, pasti, zmetati z lopatko grude predse, streljati. Leteti — pasti — zakopati — streljati — leteti — pasti — — —

Da, in izkričati v telesni bolečini moči —

Da, in umirati, kajpak, tudi; umreti. Volja napada. Petku Martínu volja, ko bi jo bil tudi kedaj imel še kaj več!

Za vrsto se je valila vrsta ko val, ki prehiti prednjega, se zgrne čezenj, da se izlijeta, narasteta in se peneča vzpnetá čez čer in oviro, čez rov sovražnika. Tam je pokolj. Pokolj je pa še nad maršem in nad napadom. Pokolj vzame voljo in zavest. Ljudje so bili ko slepci; nesmiselno so zabadali v zrak predse, bili se in vihteli kopita, streljali, mahali pred seboj.

Da bi duša ostala tako čista, da bi se strašila take groze, krvi, pokolja in smrti? Kakor opoj je, ki jo prepoji, pa ji ostane pojem o smrti razumljiv in vsakdanji. Kaj pa je smrt? Prava reč! Drug drugega pobije! In kaj zato?...

Tole je vojska, taka sta nje podoba in dejanje.

Še hujši iznad marša, napada in pokolja je vojske veliki Duh, nje tajnost in nadzemeljska groznična strahotnost.

*

Iz temé so švigale tuleče pošasti in grmele ob zemljo. Na obzorjih se je v ognju odpirala zemlja, razgaljala svoje hudičevo telo in bruhala svojo grehoto. V visoke stebre prsti je vstajal nje Duh in se razblinjal v prask in škrt uničenja.

Na obvezovališču je čepel Petek Martín z ranjeno roko, četovodja z njim.

»Da bi en sam mernik žita na leto pridelal več; enega samega greha se ognil za to!« Ta je ležal v nosilnici, ploha jo je bila zalila z vodo, ki jo je Kanaanski čudež spreminjal v vina po dobo.

Poleg njega je ležal mladenič, še tako gol in mehak, ko da bi ga bil pravkar šele materi iz nedrja potegnil.

»Ali res že otroke pošiljajo na vojskovanje?« je zagodrnjal sanitejec.

»V bukvah piše, da so se sami otroci za sveto deželo vojskovali!« se je oglasil starec tiho, a verno in s tajnistvenim prepričanjem.

»Mar se za sveto deželo bijemo?« je krulil sanitejec jezno.

Glas iz nosilnice je skrivnostno dodal:

»Viš, kdor si že, ne vem, kaj si in kdo: Nihče ne ve, zakaj se in za koga. Bog sam nas skozi temo vodi; zanj se bijemo. Razodelo se mi je danes, ko je bela postava ob meni krogla od mene odbijala in me za roko držala, da sem boljše meril... V imenu Boga Očeta in Sina in Svetega Duha...«

Glas je ugašal v noč, zasenčene svetiljke so brlele, ko da bi umirale.

Petek Martín se je stresel od groze, besede so bile ko pest, ki ga za tilnik drži in neusmiljeno potresava. Zobje

so mu šklepetali, pobegnil bi sam, ko bi mogel. To je vojskovanja Duh...

Četovodja je pristopil k starčevi nosilnici in brenil vanjo, njegova visoka in koščena postava se je sklonila čez starca.

»Lažeš, stari! Natura je, da kolješ. Moraš klati. V človeku je Bog, pa tudi hudič. Zdaj regira hudič, starec, da veš! Zdaj smeš vse! Taka je sedaj postava!«

»Saj je mrtev,« je zategnil sanitejec. »Gledam, kam bi ga zvrnil; za žive potrebujem posteljo!«

Pristopil je k Petku Martínu in mu iz vreče z zajemalko nasipal kruha v kapo.

»Z zajemalko kruh režejo. Hudičeva postava!« je pljunil četovodja in se zakrohotal. Obraz se mu je spačil, krohot prešel v zavijanje, lajanje, šumenje, vse v eni sapi, v bliskoviti ropot drdrajočega vlaka — v hipu je Petku Martínu nehal biti svet, ugasnil vid, sluh in slednji čut, v noč so brizgnili ognjeni stebri zemlje in dima. Potem je videl:

Nosilnice so bile razmetane, raztrgani četovodja in sanitejec in mladenič in mrtvi starec in drugi.

Duh vojske je klal in postal duh vojská: Človeku — ki ima telo in dušo, volje pa ne — to pa je tu Petek Martín — je pokazal pot: razkrojil mu je dušo ko zemljo v steber prsti tuleča pošast.

KATJA ŠPUR-MUROPOLJSKA, G. Krapje pri Ljutomeru:

UTRINEK.

Zajela bi vode srebrne
z visokih planin,
da bi iz srca oprala
bridki spomin.

Vzela bi zarje večerne
polne roke,
da bi se nasmehnilo
trudno srce.

KATJA ŠPUR-MUROPOLJSKA, G. Krapje pri Ljutomeru:

NE POZNAM TE NOCOJ ...

Ne poznam te nocoj,
tako čudno bel je tvoj obraz.
Ali si ti?
Ne vem, ali so mi od solz motne oči,
ali sveča tako blede gori?

Še po glasu te več ne poznam.
Ali si to ti jedva slišno izpregovoril,
ali sem le čula vzdih lastnega srca?

Niko Pirnat: Z NEDELJSKEGA ODDIHA.

Risba.

MARTULJKOVE PESMI.

Skoro bi dejal, da so naši mlini kakor naše duše — oni mlini, ki stojе po samotah ob zapuščenih, od sveta pozabljenih potokih, bodisi po dolenjskih dolinicah, bodisi ob razuzdanih hudournikih, drvečih naravnost z gorskih pečin. Tam melanholija, zavita v mirne barve z zelenjem prenasičene okolice, tu vriskajoča radost, kipeča naravnost do večnega snega in še više do samega neba, ali pa romantična pesem, ki se razliva po ozki dolinici in je radi nje mladim ljudem težko. Mlini, naši mlini, ki klopočejo ob jutrih in večerih, dokler so kašče polne zrna, in molče kot žalostna srca, ko usahne voda in je struga prazna in strmi v človeka, da se ustavi sredi pota in bi morda rad molil, a mora kleti, ker hoče usoda tako.

Mlini ob Martuljkovi grapi pa niso duše, pesmi so, ki jih sproti zлага platinško dekle, sedeče ob gorskem potoku in čakajoče ljubega, ki je odšel v gore in ga ni že tri dni nazaj. Mlini so pohlevni in razvajeni človek bi rekel, da nerodni; postavila jih je kmečka roka in v njihovem klopotanju prepeva kmečko grlo, nešolano, a naravno. Stiskajo se k skalnatemu, z gruščem posutem bregu in strme preko divjega proda na zeleni smrekov gozd, ki šušlja pohlevno, komaj slišno v gorskem vetru, žuborečim visoko dol s Špika. Samo tam na levi strani se smeje bohotna jasa; z močnicami je posuta in solnce se upira

v njo in sence treh mladih smrek trepečejo nemirno med njenim zelenjem.

Martuljek šumi in bobni. Čez mostič se neokretno zaziblje garovec. Pesek zaječi, kolesa se vdirajo in težko, težko vleče kmet po nerazvoženem potu pet debelih vreč pravkar namlatene rži. Že je gori ob lesenem mlinu in si briše znoj. Radovedno se ozira ob strugi, čemu ni zadnja huda ura pokvarila kaj na rakah. A vse je v redu in tudi v mlinu je še vse tako kakor je bilo v jeseni.

Vreče so brzo v mlinu. Kmet stopi gor do zatvornice, koder se je bilo nabralo precej blata. Z leseno lopato od strani vso navlako; po rakah se zažene voda sunkoma, udari ob začrnelo kolo, ki se v prvem hipu strese, kakor da se je začudilo. A že se zavrti silovito, a se spet ustavlja, pa se že vrti enakomerno in skozi samoto, skozi pokojni dan zaklopoče mirna, ubrana pesem — klip — klop ...

Martuljkov mlin poje ... Gori na prvi strmini bobni prvi slap, kakor da sekundira neznani prapesmi, a to bobnenje je v naravnem skladu s prepevanjem samotnega mlina; peneča se voda brzi po rakah in brizga na prod; s šumenjem se vali pesem in človeku se zdi, da resnično poje vsa grapa, in čaka, da se zdaj pa zdaj zasmeje silni, kameniti hrib nad mlini in z debelim basom posegne med petje, ki šumi, bobni in šepče med smejočo se gorsko kotanjo.

A hrib se ne zgane. Le dolga niz od deževja in rose oblizanih kamenčkov se zasveti tam gori in zdrvi med zvonkim petjem po golem obronku. Kos zažvižga v skriti goščavi in sem s proda se oglasi pritrkavanje živinskih zvoncev; pet krav stopa počasi proti jasi, ki se trese od solčnih žarkov, skakljajočih med sencami treh mladih smrek. Za njimi gre mlada, v pisano, živo obleko oblečena pastirica in vihti dolgo šibo v roki in prepeva s prelepim glasom, kakor da vodi petje, ki zveni po gorski samoti.

Martuljkova grapa prepeva... A že se pridruži temu petju zadnji glas — iz goščave onkraj jase je stopil mlad študent in je zapel. Zagledal je mlado pastirico, ki se je bila vsedla pod smreko sredi jase. Klobuk je zavihtel in zaklical njeno ime. Pastirica se ozre in utihne, a že se posmeje prikrito in oči se ji zasvetijo in lica zažare.

Že sedi študent kraj nje in ji gleda v smejoče se oči. Še roke ji ne ovije okrog pasu, dasi dekle dobro ve, da je ves njen, da misli le nanjo in bi jo poljubil z vso silo, samo če mu namigne. In dekle tudi dobro ve, kaj je v njenem srcu in kaj so tiste misli, ki pečejo tako sladko, a jih ni moči pregnati iz srca. A je greh na svetu in zaradi nesrečnega greha je hudo na svetu.

Martuljek poje... Poje še vedno z mlinom, klopotajočim pod skalnatim hribom. Visoko nad grapo se zibljejo trije jastrebi, snežniki so zaviti v prosojni solčni prah, ki se trese komaj vidno gori med brezmejnimi gozdovi, spenjajočimi se proti večnemu snegu, ki se srebrno svetlika tam pod široko pečjo

iz solčnega prahu. In špik molči visoko pod nebom, solnce molči in nad vsemi skalnatimi, razklanimi in razoranimi gorskimi grebeni se razliva mir — mir, da je v srcu tesno in čudno. Samo Martuljek prepeva.

Študent molči in tudi pastirica molči. Greh je po svetu in greh je tudi po Martuljku kljub prepevanju, ki se ziblje po njem. Da ni tega greha, bi uživala srečo, ki se skriva gori za solčnim prahom. Greh, čeprav jima je srce še mlado, tako mlado, da še verjameta pravljicam, ki se jih tisoč smeje po širnem Martuljkovem paradižu. A te pravljice so prav tako sladke kakor pastiričine oči. In kako bi jim človek ne verjel?

Študent se zgane in že se mu roka ovije okrog pastiričinega vratu. Dekle se mu hoče odmakniti, a ne more. Stisne se k njemu in si gledata v oči. Naj je po svetu greha kakor skalovja po gorskem svetu, v njegovih očeh ni greha in želje po grehu. A v njenih še manj. Martuljek poje, vsa samota poje. In čemu bi njima sreča ne pela v srcu, ona sreča, ki jima je vse na svetu, še več kakor greh, ki je po svetu in ga v njihovih očeh ni nikjer?

»Francka, ali smem zvečer potrkati na tvoje okence?« se posmeje študent. »Rad te imam, Francka, vedno boš moja. Ali smem, Francka?«

»Oh, kako nepočakljiv mrhar si ti,« odvrne dekle in si popravi ruto na glavi. »Drevi ne, za ves svet ne. Zvedeli bi in bi me bilo sram, da imam vasovalca. Jutri, jutri — no, pa kaj sem rekla?«

»Saj pridem samo za pol urice pod okence,« prigovarja študent. »Ne boj se, Francka, nihče me ne bo videl in opazil. Govorila bova, ker ti moram toliko povedati.«

»Pa naj bo, ker si ti,« pravi dekle komaj slišno. »Usiljivec si, pa te imam vendar rada.«

In se ustraši svojih besed in že beži z jase proti grmovju, kamor so se bile potuhnile njene krave.

Kmet stopi iz mlina in gre počasi, počasi proti zatvornici. Tam obstane in gleda na drvečo vodo. A hipoma se okrene in naglo zapre zatvornico. Še trikrat zaklopoče gorski mlin in utihne prestrašen. Trije jastrebi zavrišče hripavo v višini in odlete proti skalnatim goram, s katerih je bil zdrknil solnčni prah in strmé zdaj v dolino, zavito v vijoličasto modrino. Preko zagorske so teske je legla dolga, črna senca in se je zasedla v temno gozdovje. Le Kukova gora se še sveti v solncu srebrno, ogenj se utrinja z njenih zasekanih skal in se prši in liže proti koničastemu vrhu.

Martuljek zarjove... Črna, čudno se svetlikajoča voda bobni preko slapov, raztepena se zvija med nametanimi skalami in kriči in sika med prodovjem. Plašni netopirji se poganjajo preko jarka proti senožetim, ki dehte visoko pod gozdovi. Črni, skoro že napol strohneli seniki zro obupno v mrak, kakor da jih je strah frfotajočih, rezko žvižgajočih pošasti, ki se pode okrog njih in se love v divji strasti.

Na ozke jase stopajo srne in se drže v brezskrbnem miru. Z jase na jase gredo, iz goščave v goščavo, više, vedno

više ob strmi, žalostni gori. Že je svetloba krog in krog, samo pod hojami je še tema in sredi teme se čudovito odražajo dolgi, beli lišaji, viseči s črnih vej, kakor brada divjega, ljudem nepoznanega velikana. Slap bobni že daleč spodaj, gozd se je razgubil vrh strmine in rdeča svetloba se je razgrnila po planoti, samevajoči tik pod stenami Martuljkovih snežnikov. Srne planejo k ozkemu potočku in pijejo vodo, izpreminjajočo se v rezkem svitu žarečih planin. In ni nikogar, ki bi jih motil.

Planota za Akom moli večerno molitev... Vsa je potopljena v vijoličast ogenj, ki se ziblje nemirno med ogromnim skalovjem, razmetanim po planoti, med rušjem, štrlečim klavrno nad skalami, in po snežišču, ki se vije tesno po zagvozdi med silnima stenama. Nad vso planoto je razlit mehak vonj, ki ga raznaša mrzli veter, dvigajoč se odnekod iz črnih, nevidnih prepadov. Planota pa molči in moli sama vase težko molitev.

Srne se zapode ob potočku navzgor. Mimo rušja, mimo razmetanih skal. Gori pod prvim grebenom diha v večer s sladkim vonjem skrita oaza. Napol je močvirna, napol suha. Tod je pljuska še pred stoletjem jezerce, moždro kakor oko rutarškega dekleta. Rože so rastle tod, pač lepše in bolj dehteče kakor rdeče triglavske rože. Življenje je cvetelo tod v pravljlični krasoti, tako lepo življenje, da je v dolini rutarško dekle sredi noči zdihovalo, ko jo je srček bolel in je zahrepenelo gor za Ak, gor za jezerce, kjer se življenje samó smeje in ni v srcu skelečih ran nikoli nikjer.

Srne se razkrope po oazi. A že se zgrnejo spet in strmé proti obronku, ki se gol in zapuščen spušča proti planoti. Kamenje se je zakotalilo po strmini in črne postave skačejo proti srnam, ki se odmikajo vedno bolj iz oaze. Že so jim črne postave prav blizu — tedaj se pa srne zapraše v divjem begu proti planoti, kjer izginejo med rušjem.

Krasen, plečat in rogat divji kozel zabrlizgne zmagoslavno, da odjekne dol od pečin široke peči. Še tri trenutke zre po planoti, kjer je ugašala večerna zarja in se prelivala v modrikasto, skoro zamazano barvo. Kozel se okrene k čredi in jo obide dvakrat. Obregne se ob mlado kozo, vitko in svežo, da je dehtelo od nje. A koza se okrene uporno in ga pogleda z bleščečimi očmi. Kozel pomigne resignirano s košato brado in se prične mirno pasti.

Planinska oaza dehti. Na sočno zeliščje lišče pada rosa, ki se že sveti v ugašajočem svitu planinskega večera. Koze se zgrinjajo okrog samotne, z rdečim ravšjem posute skale. Druga za drugo polega, samo mlada koza še stoji in gleda kozla, ki se je bil postavil na rob oaze, da se ozre po sovražniku. A planota molči v poslednjih, utripajočih žarkih in tišina je razprostrta vsepovsod, da se razločno čuje dihanje spečih gorá. Kozel zdrvi k mladi kozi in jo trikrat nežno povoha, kakor da jo prosi odpuščanja. Vleže se tik ob nji in samo včasih vzdihne globoko, kot da srka skozi nosnice vonj, ki ga razsipa oaza in ki veje mehko od mladega, svežega telesa.

Mesec se je bil splazil izza dolgega, škrbastega grebena. Naravnost v oazo

se je uprl, grmičje se sveti in svetijo se speče divje koze. Na kozlovem rogovju se je nabrala rosa in blesti in rogovje se sveti kot da je zlato. Še enkrat se dotakne mlade koze s smrčkom, koza dvigne glavo in ga pogleda za trenutek. A že spi in poleg nje spi kozel in njegovi rogovji se svetijo, svetijo...

A to ni Zlatorog, niti njegov brat. Zlatorog je že davno mrtev in ni zapustil potomcev. Črede svobodnih planinskih koz se pa še vedno pasejo po brezkončnih, skalnatih pašnikih in jim ni mar prednikov, ki jih je proslavljala ljudska pripovedka. Pozabljeni so orjaki iz pravljic, samo še kraljestva so ostala in prestolice, kjer so kraljevali divji kozli, ki jim je bila dana moč, da so lahko čarali in živeli v pravljici. A moč je ugasnila in fantazija v človeški duši se je razpršila, da ni ostal za njo niti najmanjši, borno brleči utrinek.

Planinska oaza spi in zlato se svetijo divjemu kozlu rogovji, obliti z roso in mesečino. A v mesečini se bude pravljice, druga za drugo vstajajo po bleščeči oazi in že žubori sredi gorske divjine pred stoletjem usahlo jezerce. Valčki se zibljejo in pojejo v rahlem vetru, ki pošumeva z molčečega Poldna in diha čez položni greben sem od špika, kjer sanjata mladi pastir in mlada planšarica o ljubezni, ki nima ne začetka ne konca in se je nekoč prebudila med vonjem planinskih mežikeljnov. Ob jezercu dihajajo čudovite rože, med sočno travo spi divji kozel, samcat in zapuščen. Na njegovem rogovju se blesti rosa, a hrbet mu je bel in sije srebrno v svetlo noč.

A že stoji kraj njega mlad in močan mož. Črna brada se mu usiplje na široke prsi, oči se mu svetijo v mesečini. Gleda globoko dol v dolino, ki je zakrita v težko svetlobo, da se ne vidi nobena luč. Dotakne se spečega kozla, kozel plane na noge in mu liže roko. A črni mož mu govori prijazne besede in ga boža po temenu med rogovi, po vratu. Naš rutarški Faust se je izvil iz svetle zagorske noči in je stopil k svojemu famulusu, ki ga ne proslavlja v knjigah pisana pripovedka in nima na zemlji blestečega spomenika nikjer.

Martuljkov Faust in njegov famulus, kakor sta živela pred stoletji. Rutarjani so ju dobro poznali in so ju častili s skrivnostnimi besedami. Ko je na topli peči sedel stari oče v mehki grelji in pripovedoval. Mladina ga je poslušala, otroci so se stiskali plaho k materam, dekletom so pa gorele zasanjane oči, v srcu je peklo in jih je gnalo visoko za Ak, kjer žubori samotno gorsko jezerce in stoji kraj njega krasen mož s črnimi očmi in se pase po sočni goličavi divji kozel s srebrnimi perotmi. Sam Bog ve, kako je možu ime in kako je ime kozlu, ki se suho zlato prši pod njegovimi nogami? Ime moža in divjega kozla se je razpršilo kdo ve kdaj in nikogar ni več pod Martuljkom, ki bi ju znal poklicati. Ostal je samo spomin in pekoča ljubezen, ki vstaja v mladih srcih ob spominu na usahlo gorsko jezerce in na onadva, ki sta živela in čarala tam gori.

V mesečnem snu sanja planota za Akom. A že se dvigne nekaj črnega in srebrnega pod nebo in zdrkne preko

doline. Črni mož se je bil vsedel na svojega divjega kozla, ki je razpel srebrne peroti in jadrno odhitel skozi mesečino. Pod njima poje Martuljek, ki od vekov v pesmi ne utihne nikoli; ozka dolina sanja nevzdravno in samo ozki pas savskega proda se za trenutek zasveti kakor bel trak, ki je bil zdrknil vaškemu dekletu z lepo spletenih las. In že sta nad zeleno Vožico in nad Zilsko dolino; kakor vesel velikan se jima bliža Dobrač in jima proži orjaške roke. Pa se spustita na zeleno dobravico; hišica, bela in kakor roža dehteča, se skriva sredi mesečine; na pragu stoji mlado dekle, lepo kakor gorska jutranja zarja, in objameta se in poljubita v ljubezni, ki je slajše in lepše ni v nobeni pravljici, smejoči se med planinskimi rožami.

In se je tako godilo vsako mesečno noč prav do tedaj, dokler ni ugasnilo modro jezerce za Akom in dokler so še ljudje verovali v pripovedke in pravljice. Kdo je bil rutarški Faust in kdo je bil njegov famulus? Nihče ni zapisal njunega imena, njuno življenje je ugasnilo s pravljičami in je usahnilo z modrim jezercem visoko gori za Akom. Samo oaza je ostala, samotna, brsteča, z mesečnimi žarki pokrita oaza, koder spe divje koze in srka ljubezen samo še divji kozel ob strani sveže, tople divje koze, ki ji telo dehti kakor roža, raštoča nekje na nepristopni Martuljkovi pečini. Rogovje se pač divjemu kozlu sveti zlato, a to zlato je samo rosa, padajoča od gorskih zvezd in iskreča se v mesečini, ki se preliva kakor božje oči po prostranem planinskem svetu...

NEKAJ O RAZMERJU LEPOTE DO RESNICE IN DOBROTE.

Že prastaro je vprašanje, ali naj bo pravi umotvor v vsebinskem soglasju tudi z ostalimi življenskimi vrednotami ali pa odloča višino umotvora samo neki posebni njegov značaj, ki je pač v neposredni zvezi z estetsko sfero, pa že načelno nima nič opravka z vsem tem, kar nam je tudi z izvenestetskega vidika kakorkoli vredno ali nevredno. In ker spadata med izvenestetskimi vrednotami že po svoji življensko-dejanski pomembnosti na prvo mesto vsekako resnica in dobrota, je kaj umevno, da je omenjeno prastaro vprašanje v svoji zgodovinsko-konkretni obliki bilo zlasti vprašanje, ali mora pravi umotvor po svoji vsebini vsekako soglašati tudi z našimi ideali resnice in dobrote, ali pa je za višino umotvora vprav vsako tako soglasje vsaj načelno brez vsakega pomena. Modernemu človeku bi ugajala, kakor se zdi, bolj druga alternativa.

In marsikdo, ki mu je vsaj kolikor toliko znana moja estetika,¹ bo tu mislil, da spadam tudi jaz v vrsto takih modernih ljudi. Saj sem bil vprav jaz in to tako rekoč kot prvi zgradil estetiko v celotnem obsegu samo na enem načelu, namreč na načelu likovnega motrenja sveta in življenja. Temeljna osnova moje estetike je trditev, da estetska sfera v bistvu ni nič dru-

¹ »Estetika. Psihološki in normativni temelji estetske pameti«. Ljubljana 1925.

gega nego likovna sfera in da moremo kakršnekoli pojave samo toliko estetsko tako ali drugače uživati, kolikor jih hkratu likovno ter samo likovno motrimo. Torej pa bi tudi po mojih osnovnih estetskih nazorih pri vprašanju, kako naj kak umotvor z estetskega vidika presojava in presodimo, že načelno neshlo za vprašanje, kaj vse nam ta umotvor tudi v vsebinskem pogledu nudi ali vsaj hoče nuditi. Pač pa bi tudi po mojem naziranju vprašanje vsake prave estetske presoje bilo samo vprašanje, ali in kako je vse to (pa naj bo karkoli!), kar nam umotvor v vsebinskem pogledu nudi, med seboj urejeno, ali je tako urejeno, da moremo pristojno celoto res tudi likovno motriti, ali pa nam podana zveza med posameznimi vsebinskimi členi umotvora vprav tako likovno motrenje celotnega umotvora skrajno otežuje ali morda sploh onemogoča. Tudi moja estetika je, se zdi, »formalistična«, taka, da tudi njej ne gre za vprašanje, kaj nam umetnik podaja in naj podaja, pač pa za bistveno drugačno vprašanje, kako nam umetnik in to karkoli podaja ter naj podaja.

S pričujočo kratko razpravo hočem pokazati, da temu ni tako in da bi vprav svojo, likovno osnovano estetiko z dobrim zmisлом in po pravici lahko nazival vsaj tudi vsebinsko estetsko. To pokaže že prvi pogled na pojav

lik a, osobito ako še primerjamo »lik« s tem, kar nazivamo le golo r a z m e r j e ali r e l a c i j o. Lik in relacija imata samo to skupno, da sta oba tako zvana »višjeredna« pojava, ki zahtevata po lastni naravi še posebne »temelje« ali »fundamente«. Vzemimo za primer lika melodijo ali sliko, za primer relacije pa sličnost ali razliko! Melodija ni gola vsota posameznih glasov, temveč nekaj posebnega poleg teh glasov, vendar nekaj takega, kar je po lastni naravi na teh glasovih »zgrajeno« in jih v tem zmislu ima za svoje neobhodne fundamente; vse to velja seveda tudi za sliko napram njenim fundamentom, to je napram posameznim barvam, sencam in linijam. Enako seveda tudi sličnost ali razlika na pr. med dvema barvama ni nikaka gola vsota teh barv, temveč zopet nekaj posebnega poleg njih in to zopet nekaj takega, kar po lastni naravi na teh barvah »sloni« in jih ima za svoje neobhodne fundamente. To pa je tudi vse, kar imata lik in relacija res skupno. Že ta skupna točka sama pa nam kmalu odpre ono fundamentalno razliko med tema dvema pojavoma, katera edina bo nam mogla zadostno razložiti tudi dejstvo, da že vsakdanji človek vprav like kaj ostro loči od golih relacij, oziroma da bi že vsakdanji človek brez nadaljnjega pomisleka in koj pristal na to, da je na pr. »melodija« nekaj bistveno drugačnega nego gola »sličnost« ali »razlika« in da je na drugi strani melodija bistveno bliže na pr. »sliki«, sličnost sama pa razliki, nego melodija — sličnosti ali slika — razliki. Torej v čem je končno utemeljena ta že

na prvi pogled tako očitvidna diferenca med likom in relacijo?

Oba pojava, lik in relacija sta »zgrajena«, »sloneča« fenomena. Toda vprav ta zgrajenost, vprav to slonenje je pri obeh bistveno drugačno, je drugačno pri liku in zopet drugačno pri relaciji. Oglejmo si to na primeru slike in razlike! Slika sloni na posameznih barvah in sencah, to pa tako, da se ta slika tudi sama spremeni in v danem primeru sploh zruši, ako se spremene ti njeni barveni ter senčni fundamenti, torej ako zamenjamo na pr. rdeče barve z modrimi, temne sence s svetlimi in obratno. Tudi za razliko na pr. med dvema barvama seveda ni vseeno, kakih barv se tiče, to je na kakih barvah je zgrajena. Toda ta razlika ostane vsaj tedaj popolnoma enaka, ko te posamezne barve sicer poljubno spreminjamo, a ohranimo vsaj enako kontinuitetno ali prehodno razdaljo med njimi: na pr. razlika med belo in sivo barvo je povsem enaka razliki med sivo in črno barvo. Drug primer. Posebni značaj melodije ne izvira samo odtod, da sloni melodija na glasovih (ne pa recimo na barvah), temveč za ta značaj je v enaki meri odločilno tudi vprašanje, kak je vsak teh glasov záse, to je brez vsakega stika s kakršnimkoli drugim glasom; če samo en glas spremenimo, se včasih zruši cela melodija. Relacija vzročnosti pa glede lastnega značaja ni prav nič pogojena še po posebnem vprašanju, kaki so oni dogodki sami, ki jih ta relacija spaja v vrsto vzrokov in učinkov. Tretji primer, ki je hkratu morda najbolj odločilen. Naha-

jamo na pr. glasovne ali barvene like; kdo pa si more konkretno zamisliti lik, ki bi bil enako neposredno zgrajen na glasu in barvi? Za relacijo in vprav za relacijo pa taka omejitev že načelo ne velja: na pr. razen »razlike« recimo med belo in črno barvo moramo govoriti o enako neposredni in še izrazitejši razliki recimo med barvo in — glasom. Z vsem tem pa je že samo po sebi odločeno vprašanje, v čem je temeljna diferenca med likom in relacijo.

Lik in relacija sta pojava, ki oba neobhodno slonita na posebnih fundamentih. Toda likovno slonenje je odvisno še od posebne narave, ki gre vsakemu teh fundamentov že samemu, to je neglede na druge fundamente; za golo relacijo pa je vprav vsako tako posebno vprašanje vsaj načelno odveč. Z drugimi besedami bi lahko to načelno razliko med likom in relacijo tudi tako izrazil: lik sloni na svojih fundamentih sestavno ali konstitutivno, to je po posebni lastni naravi vsakega izmed njih, relacija pa sloni na svojih fundamentih samo odnošno ali konsektivno, to je samo po takem ali drugačnem stiku fundamenta s fundamentom. Zato pa je samo za lik in to načelno merodajno oboje vprašanje, vprašanje, ali in kako so njegovi fundamenti medsebojno urejeni, pa tudi vprašanje, kaj in kakšni so ti fundamenti sami; pri relaciji pa vprav to drugo vprašanje vsaj načelno odpade. Če je vsemu temu tako, tedaj pa je pač že zdaj jasno, da se moja in vprav moja estetika ne sme nazivati zgolj »formalistična«. Če je te-

meljni problem moje estetike problem lika in če dalje velja, kakor smo pravkar videli, da odloča kvaliteto lika tudi kvaliteta njegovih temeljev, tedaj vendar morem in moram reči, da zadeva vprav moja estetika res v enaki meri oboje vprašanje, vprašanje kako nam umetnik karkoli podaja in naj podaja, pa tudi vprašanje, kaj nam umetnik podaja in naj podaja; in sicer gre pri moji estetiki zato tudi za ta »kaj«, ker je po njej vprav od tega »kaj« že načelno zavisen tudi oni »kako«, ki daje človeškemu delu umetnostno-estetski značaj. Moja estetika je, kolikor jo kdo neposredno motri samo z vidika njenega temeljnega načela, res »formalna estetika«; toda ta posebna (likovno utemeljena) formalnost moje estetike daje tej estetiki že sama hkratu značaj prave »vsebinske estetike«. (Prim. tudi razpravo: Dr. A. Sodnik, Vebrov estetski sistem v luči tradicijskih estetskih teorij. Lj. Zvon 1926, str. 203 s!)

To dejstvo velja, kakor vidimo, že pri takih umetnostnih tvorbah, ki nam v vsebinskem pogledu še ne nudijo nikakih duševnih prikazni in tudi nikakih vrednot. Že tedaj, ko naj estetsko presodimo najpreprostejšo, tako melodijo ali sliko, ki ne »izraža« ter noče »izražati« prav nobene posebne duševnosti in je v tem smislu res zgrajena samo na pristojnih vnanjih glasovih ali barvah, — že v vsakem takem primeru se moramo meritorno ozirati tudi na posebni značaj teh posameznih glasov ter barv samih, ne pa morda samo na »red«, v katerem jih umetnik podaja. No, vprav v svoji estetiki sem

pa v načelu in tudi podrobno pokazal, da moramo razen takih najpreprostejših likov, ki imajo med svojimi fundamenti sploh samo neduševne vnanje pojave, razlikovati še like, ki slone in to v danem primeru naravnost prvenstveno tudi na duševnih pojavih in vsakojakih vrednotah; in sicer utegnejo ti duševni in vrednostni fundamenti zadevati vse tipe življenja in vse tipe vrednot: ni duševnega pojava in ni vrednote, ki bi ne mogla biti meritorni fundament pristojnega lika. V zvezi s tem dejstvom pa sem bil že v svoji estetiki izrecno izpovedal, da je tudi stopnja estetičnosti kakega lika v neposredni zvezi še s posebnim vprašanjem, ali gre za lik, ki ima samo vnanje neduševne fundamente ali pa tudi duševne in morada celo vrednostne. Vsaj glede stopnje estetičnosti sem se bil tako že tedaj postavil na stališče vsebinske estetike in zahteval, da mora umetnost vsaj na svojem sem spadajočem višku ustvarjati like, ki prikazujejo med svojimi obligatornimi fundamenti vse tri svetove, svet neposredno čutnih, to je vnanjih pojavov, svet življenja in svet vrednot. Torej pa se mora vprav po mojem naziranju vsaka estetska presoja umetnosti še s tega posebnega, namreč »estetsko-višinskega« vidika ozirati tudi na vprašanje, kaj vse nam umetnost podaja ter naj podaja, in ne samo na vprašanje, kako nam in to karkoli podaja ter naj podaja. Na pr. dramatična umetnost, ki nam podaja like, sloneče prvenstveno na najrazličnejših duševnih činiteljih in z njimi spojenih vrednotah, je vprav s takih vsebinskih vidikov nedvomno »viš-

ja« umetnost nego kakršnakoli gola ornamentika, pa najsi bi bila ta ornamentika v vseh ostalih ozirih še tako visoko razvita. Da, vprav z mojega likovnega vidika moremo in moramo od umetnosti oboje zahtevati: namreč tudi določeno vsebino in ne samo določenega načina, kako naj se kakršnakoli vsebina umetnostno ureja ter veže.

Šele zdaj morem zagrabiti točko, ki je z naslovom pričujoče razprave res v neposredni zvezi; šele s to točko namčenjam vprašanje, ki v omenjeni moji estetiki še ni dobilo pravega mesta. Lik in vrednota! Morda mi bo tudi čitatelj sam takoj priznal, da so liki, ki imajo med svojimi obligatornimi fundamenti tudi najrazličnejše vrednote, vsekako estetsko pomembnejši nego liki, ki slone prvenstveno ali sploh samo na vsakojakih fizičnih prikaznih. Toda vrednote so po lastni naravi še pozitivne ali negativne in tako se samo po sebi odpre novo fundamentalno vprašanje, ali in v kakem posebnem razmerju je lik do pozitivne vrednote, ali in v kakem do negativne. Na pr. razen »resnice« nahajamo še »neresnico«, razen »dobrote« še »zlobo«. Kaj pa je potemtakem z liki, ki bi in to prvenstveno sloneli na samih neresnicah ali na samih zlobah? Kdor se oklepa uvodoma omenjenega modernega naziranja, vsak tak bo pač rekel, da utegnejo tudi taki liki biti poljubno estetski in da torej lepota likov sploh nima nič opravka z vprašanjem, ali nahajamo med njihovimi fundamenti tudi — kakršnekoli pozitivne vrednote ali ne. Prav na kratko

hočem pokazati, da vprav to naziranje ne velja in zakaj ne velja. Lik sam je namreč tak pojav, da že polastni naravi na samih nevrednotah vsaj prvenstveno kratkomalo ne more slozneti. Ali kdo si more zamisliti na pr. »roman«, ki bi bil od začetka do konca in to v načelu ter v vseh podrobnostih le nepretrgana vrsta samih nepravilnosti, samih neresnic in laži, samega sovraštva in zlobe? Kdo si more zamisliti tako dramo, tako pesnitev? Seveda sem to vprašanje tako poostril, kakor bi ga z vidika tudi sodobne dejanske umetnosti morda ne smel poostriti. Poostril pa sem ga zato, da postane v hipu vidna načelna stran vprašanja, o katerem se danes (tudi pri nas) precej razpravlja, ki pa vendar ni nikako izkustveno vprašanje te ali druge dejanske umetnosti, pač pa načelno vprašanje umetnosti sploh! In vprav s svojega likovnega vidika morem ter moram to pereče vprašanje tako in samo tako odločiti: liki, ki naj slone prvenstveno na vrednotah, morajo in to zopet prvenstveno sloneti na pozitivnih vrednotah, ali pa sploh prenehajo biti »liki«, to je tudi estetsko pomembni činitelji. Načelna novost te moje postavke je v tem, da ne trdim, naj pravi umotvor vsaj načelno samo zato vsebinsko soglaša recimo tudi z našimi osnovnimi ideali resnice in dobrote, ker so ti naši ideali še višji in jim zato morajo biti tudi vse estetske težnje človeka tako ali drugače podrejene. Sem

sicer tudi o tem še vedno trdno prepričan in sem s tega vidika že v svoji estetski zahteval, da se mora tudi »umetnost« prilagoditi še višjim, zlasti pa moralnim interesom človeštva. Toda vsaka taka pot, priti do pravega razmerja med lepoto in recimo resnico ter dobroto, je le posredna in hkratu taka, da meša bistvo lepote same s povsem izvenestetskimi činitelji. Moja sedanja pot, kakor sem jo z omenjeno svojo postavko vsaj napovedal, pa je neposredna, taka, ki naj me vede do postulata načelnega soglasja lepote tudi na pr. z resnico in dobroto vprav z estetskega, to je likovnega vidika samega!

Posebni posredni dokaz za to, da je ta moja pot tudi dejanski upravičena, bi bil dan z enako posebno teorijo vrednot. Tako teorijo sem že izkušal podati v svoji knjigi o človeku, ki bo v najkrajšem času izšla.² V tej knjigi sem namreč pokazal, da tvorijo tudi vse vrednote zakonito sklenjen sestav, ki ga označujeta zlasti dve okoliščini: prvič da so vse negativne vrednote po tej ali drugačni poti zgrajene na — pozitivnih in drugič da so tudi vse pozitivne vrednote končno enako zgrajene na edinstveni absolutno pozitivni vrednoti, ki je že načelno sploh brez vsakega negativnega odtenka in torej hkratu edina »vrednota per eminentiam« (je to vrednota svetosti božjega bistva). Če je temu ta-

² Filozofija. Načelni nauk o človeku in o njegovem mestu v stvarstvu. 1930. Prim. s pristojnim tekstom knjige zlasti opombo 19!

ko, tedaj pa je pač kaj umevno, da so že naprej nemožni liki, ki naj bi in to prvenstveno sloneli na — samih negativnih vrednotah. Seveda je s tem tudi že odločeno vprašanje našega naslovnega primera, torej vprašanje načelnega razmerja lepote do — resnice in dobrote. Tudi resnica in dobrota imata svoje negativne odtenke; negativni odtenek resnice je »neresnica«, negativni odtenek dobrote pa »zloba«. Toda kdo si more zamisliti samo neresnico brez vsake vzporedne resnice, kdo samo zloba brez vsake vzporedne dobrote? Pač pa je vsaj načelno kaj dobro možen obratni primer, možna je resnica brez vsake neresnice, možna je dobrota brez vsake zlobe; da, lahko bi celo pokazal, da sta vprav resnica in dobrota še v tem posebnem smislu naravnost nujni vrednoti, kolikor bi brez teh vrednot že vsaka zamisel kakršnekoli »neresnice« in »zlobe« v hipu izgubila vsak lastni pomen in smisel. No, moj gori omenjeni postulat načelnega ali vsaj načelnega soglasja lepote z resnico in dobroto pa ni nič drugega nego vprav likovni odraz te posebne in menda pač vsakemu že na prvi pogled samobsebi umevne vrednotne zakonitosti. Sklenem: nahajamo like, ki slone prvenstveno na vrednotah; vprav o takih likih pa velja, da morajo

enako prvenstveno sloneti na pozitivnih vrednotah, v našem primeru na resnici in dobroti, to pa zato, ker bi v nasprotnem primeru sploh več ne bili »liki« in torej tudi ne nikaki »estetsko« pomembni činitelji.³

Podrobneje pa bom mogel to svojo tezo utrditi šele s posebno študijo o stilu, v kateri bom pokazal, da je za sedanje moje vprašanje naravnost odločilnega pomena še posebna činjenica, ki pa v moji estetiki doslej še tudi ni našla pravega mesta; je to činjenica človeške osebnosti.

³Seveda pa s tem ne trdim, da bi med vrednostnimi fundamenti kakega lika ne smeli nahajati nikakih negativnih vrednot, recimo nikake neresnice ali zlobe. Obratno! Vprav take negativne vrednote utegnejo postaviti v tem jasnejšo luč tudi pristojne pozitivne vrednote; na pr. tudi resnica in dobrota prideta do polnega vidnega izraza šele takrat in vprav takrat, ko ju doznavamo tako rekoč tik ob neresnici in zlobi. Tako je tudi povsem umevno, da nam na pr. največji dramatični umotvori prikazujejo tudi najsenčnejše strani človeškega življenja, vso človeško laž in ves človeški greh; toda tudi take umotvore preveva globoko prepričanje o edini nepremagljivi sili, ki je v resnici in dobroti ter samo v resnici in dobroti. Moja osnovna teza o likih z vrednostnimi fundamenti ima torej samo ta posebni smisel: liki z vrednostnimi fundamenti morajo, če naj sploh »liki« ostanejo, res vsaj prvenstveno sloneti na pozitivnih vrednotah, recimo na resnici in dobroti, ne pa na neresnici in zlobi!

† FRANCE ZBAŠNIK:

ALEJA SNIVA...

Aleja sniva...
Midva stopava skozi njo in molčiva,
a najini duši kramljata
in šepetata
skrivnosti neznane si, tajne
kot pravljice orientalske, vse bajne...

Nenadoma blisk od zahoda do vzhoda:
en sam trenutek —
en sam občutek...
Tesneje oklene se desne desnica,
v vrhovih nekje skovikne mrtvaška ptica,
ob vejo udari veja...
In zopet temná, snivajoča aleja...

DR. FR. ZBAŠNIK, Ljubljana:

VEST.

Kakor bi ga bila pahnila nevidna moč s sedeža, je planil pokoncu, prekoračil parkrat svojo malo sobico in se spustil zopet na divan. Pred njim na mizi so ležale knjige, večinoma odprte. Ozrl se je še enkrat vanje, a vse mu je migljalo, vse plesalo pred očmi. Skozi život pa mu je šel čuden ogenj... njez goví živci so besneli... vse se je bunilo v njem...

Ves dan je bil presedel kakor prabit na svojem sedežu. Ni imel časa, da bi bil šel jest, ni imel časa, da bi se nadihal svežega zraka... Hotel je na vsak način še tisti dan predelati določen del učnega gradiva. Nепrenehoma je čital, čital in si polnil glavo s stvarmi, ki so ga često le malo zanimale, brez katerih znanja bi bil po lastnem prepričanju lahko živel, a katere prisvojiti si je moral, ker je pač učni red zahteval tako. Svoj živ dan je bil skropulozno priden, bolešno vesten... Vse je hotel znati, vse do pičice, kakor je bilo predpisano

in nikdar bi mu ne bilo dalo srce, da bi bil stopil pred izpraševalno komisijo, ne da bi bil do dobrega uverjen, da je storil v polni meri svojo dolžnost. Odličnjak je bil vseskozi na srednjih šolah, kot odličnjak se je hotel posloviti od visokih šol ter stopiti v praktično življenje.

Dan na dan je presedel pri svojih knjigah, čital in učil se, strog, neizprosен sam proti sebi...

Zglasil se je včasih kak tovariš pri njem in mu prigovarjal:

»Pojdi z nami! Glej, solnce sije, drevje zeleni! Lepo in veselo je zunaj, pojdi z nami! Ne bodi tak! Kaj imaš od tega večnega učenja? Poglej nas! Mi uživamo in se veselimo in naposled bomo vsi prav isto kakor ti. Da, mogoče celo, da te v življenju še ta in oni izmed nas prekosi!«

Nevoljen je zmajal z glavo, da ne gre, in prijatelj je odšel. Prišel je bil nemara z dobro voljo, vsaj dokaza ni

imel za nasprotno. Toda on je smatral vse svoje tovariše za velike lahkomišelnike, ki so lenarili, živeli samo trenutku, ne meneč se za prihodnost in izogibal se je po možnosti njih družčine. To je bilo vzrok, da so ga mnogi, ki so mu bili iz početka prijazni, pozneje mrzili. Zamerali so mu, da je hotel biti boljši od njih...

»Dolžnost pred vsem!« to je bilo njegovo geslo in tega gesla se je držal z nekim fanatizmom.

Čital je in učil se neprestano uro za uro, dan za dnevom, da mu je včasi šumelo in brnelo po glavi, da se je lotevala dostikrat omotica njegovih utrujenih možganov...

In v posebno zadoščenje mu je bila zavest, da je žrtvoval dolžnosti do skrajne možnosti svoje dušne moči in ponosen je bil, da je nadkriljeval v tem vse svoje tovariše, vse svoje znance...

Tudi sicer se je razločeval od njih. Imel je svoje lastne nazore o življenju, o človeku, o njegovem poklicu in njegovih nalogah in pomiloval jih je često zaradi njih kratkovidnosti in lahkoživosti.

Družil se ni z nikomur rad. Njegove družice so bile knjige in smatral bi bil za izgubljen vsak trenutek, ki bi ga ne bil posvetil njim. Zunaj je sijalo solnce, drevje se je košatilo v mladem zelenju, ptiči so peli in svatovali, on pa je sedel neprestano pri knjigah ter čital in čital in se učil dan za dnevom, uro za uro, od ranega jutra do pozne noči...

Ali včasi se ga je nenadoma lotilo nekaj čudnega, neumljivega... prišlo je čisto neposredno, hipoma, prevzelo ga

vsega in omamilo popolnoma njegovo voljo... V takih momentih je skočil od knjig, letal nekaj časa po sobi gori in doli, usedel se zopet in zopet vstal, nazadnje pa je segel po klobuku in stekel po stopnicah nizdol.

Spodaj ga je sprejel šum velikomestnega vrvenja in zdelo se mu je, kakor bi mu klicalo od vseh strani: »Sem, sem, v naročje življenja! Pusti skrbi, pusti knjige, vrzi se v valove veselja, v valove naslade, ki kipijo okoli tebe in te božajo — o bodi pameten in uživaj, uživaj do nasitenja — uživaj, dokler je čas!...«

Kot brezumen je drvil v takih hipih po ulicah, v njegovih žilah pa je vrelo in prsi mu je polnilo neugnano hrepenenje po tistem sladkem, nepoznanem, prepovedanem... A potem se je nenadoma spomnil na besede, ki mu jih je govorila ljubljena mati ob slovesu: »Te te prosim, moj sin: glej, da se vrneš čist, nepokvarjen pod streho domače hiše — da se vrneš tak, kakršen odhajal!...« In streznil se je. Zasramoval se je sam pred sabo, da se je bil dal tako premagati. Skesan in potrtn je obrnil korak proti domu — skesan in potrtn in vendar nekako vesel, da se je izmotal iz vrtinca, ki ga je bil pograbil in skoro že potegnili v svojo motno globočino...

Čist, neomadeževan se je vrnil vselej k svojim knjigam.

*

A vračalo se je vedno zopet...

In tisti večer se ga je polastilo z večjo silo nego kdaj poprej. Sredi uče

nja, čisto nepričakovano, se je pojavilo... Kakor če se zabliska preko neba, tako mu je prešinilo život, vzvalovilo mu kri, vzbudilo želje in njegove misli so bile hipoma daleč stran od učnega predmeta... tam sredi vrvenja, sredi življenja...

Čutil je nevarnost. Ko se je bil sesedel na divan, se je oklenil z obema rokama mize, kakor bi se bal, da bi ga ne dvignilo zopet, kakor bi se hotel postaviti v bran tisti nevidni, tajni moči... Njegove oči so bile na široko odprte in težko je sopel, kakor človek, ki opravlja naporno telesno delo... Roke so se mu krčevito oprijemale zdaj tega, zdaj onega predmeta, a njegove misli so bile zunaj, tam, kjer se mu je obetalo tisto sladko, nepoznano... njegove misli so silile tja, kjer je vabilo toliko sirenskih glasov, tja, kjer je v vročem poželenju lesketalo toliko žarečih oči... kjer je tako neugnano vrela po žilah burna kri...

Ustavljal se je na vso moč, toda šum, ki je prodiral z ulice do njega, je bil kakor veličastna himna ljubezni, kakor navdušen slavospev na uživanje, kakor v mogočnih akordih razlegajoč se ditiramb, katerega opojni zvoki so učinkovali kot čarodejna uspavanka na njegovo voljo...

Ustavljal se je, a tam zunaj je klicalo in vabilo: »Pridi, pridi in jej od sladkega sadu spoznanja, pridi in uživaj, dokler je čas!...«

Ustavljal se je, oprijemal se mize, ki je vsa drgetala v njegovem objemu, kakor bi se bilo še nje lotilo razburjenje... a bolj in bolj so mu roke slabele,

bolj in bolj otrpnevale v sladki onemoglosti... Tam doli je klicalo in vabilo... vabilo tako mameče!... Kakor godba je bilo tisto šumenje... kakor pesem iz neznanih krajev... kakor ihtenje neutešenih želja... Zdelo se mu je, kakor bi se tam doli vse vrtelo v blaznem plesu, v nebrzdanem bakanalu... kakor bi vse človeške strasti bruhalo na dan in se izlivalo v divje orgije...

Ustavljal se je, boril se, a bolj in bolj je omagovala, bolj in bolj se vdaljala njegova volja. Obupno je vzkliknil naposled: »Ne vzdržim več! Moram, moram, moram ven!« In dvignil se je in planil iz sobe...

Na stopnišču mu je prihitela nasproti mlada, nežna mladenka. Samo njena pisana krila so se ga nalahko dotaknila, a že je ves vztrepetal in po njegovem životu je zabesnelo poželenje. V tistem trenutku je vedel, da je prišla usodna ura...

Kakor bi bil brez pameti, je drvil doli po stopnicah... kakor bi ne mogel pričakati... kakor bi mu bilo žal za vsako minuto, za vsako sekundo...

Na ulici ga je objelo morje svetlobe — objela razigranost in razbrzdana veselost, da je ostrmel in ni vedel, kam bi se obrnil. Kakor uklet je stal nepremično in gledal in se divil... Lepi ženski obrazi so se mu smehljali — smehljali tako prisrčno in sladko in ga vabili — vabili bog ve kam!... Sto in sto pogledov se je upiralo vanj, eden mehkejši in zapeljivejši od drugega in vsi so se čudili, da čaka in se ne odloči!...

Kamor koli se je ozrl, povsod tisto vabeče nasmihavanje, pritajeno sicer in vendar izzivajoče... povsod neko zahtevanje in obljubovanje... vsepovsod svečano pripravlanje na daritve — najlepši boginji na čast!... Opojni vonj greha, duhteč kakor bohotno razprežen cvet vrtnice v pozni spomladi, se je zgrinjal nad njim, mamil ga, lil mu omamen strup v telo in dušo!... Svišlena krila so šumela mimo njega, njemu pa se je zdelo, kakor bi se dotikala skrivnostna roka nevidnih strun in jim izvabljala glasove — sladkejše od glasov nebeških kerubov — glasove, ki se jim ne more upirati nobena človeška volja...

Preden se je zavedel, ga je zajela mogočna reka, ki je valovila mimo njega in že je drvil z vrvečo množico naprej, hlastno srkajoč v se slast, ki jo je dihala z grešnimi željami prepojeno ozračje mehke majske noči... strastno objemajoč s pogledi lepoto, ki je v blesteči goloti stopala pred njegove žejne oči... Dalje in dalje je drvil, prisluškujoč vzdihljajem, ki so se izvijali tisočim koprnečim prsim in spajali v mogočno simfonijo hotenja... drvil za tistim sladkim — njemu nepoznanim, ki je moralo, moralo priti... moralo se razodeti... Neprestano ga je gnalo dalje, dalje... in ves je bil prevzet od silne, neukrotljive želje, da bi se mu že pokazalo... da bi se dvignilo že zagrijnalo... da bi okusil že sad spoznanja.

A obenem ga je navdajal čuden strah... V njegovih prsih ni bilo mirno, ni bilo tiho — svarilo ga je in opominjalo... Njegova nedolžna duša se je

branila, borila se s telesom, ki je v napetem pričakovanju grozničavo drhtelo in zahtevalo... In nenadoma je vstala v njegovem srcu tiha prošnja: »O Bog, obvaruj me!«

Prosil je Boga pomoči, a trmoglavo drvil naprej, pogrezajoč se bolj in bolj v valovje razkošja. Semtertja je malo postal, kakor bi hotel zbrati svoje moči, da se ubrani demonski sili, a tem uspešnejši je bil potem zopet njegov korak... tem bolj je zopet hitel po poti, ki je vodila k cilju — k cilju grešnih želja!... Molil je goreče k Bogu, klical vse svetnike na pomoč, njegova kri pa se je borila zoper njegove pobožne misli in ga gnala dalje... dalje...

Pri svojem drvenju se je zadeval na levo in desno ob razgreta ženska telesa, mlada in kipeča, ki so izžarevala naslado in obenem hlepela po nji, njemu pa je bilo, kakor bi se goreča lava prelivala po njegovih udih. In bolj in bolj je bil omamljen od palečega žara nešteti željni oči, ki so se vsesavala vanj, kakor bi se jim hotelo njegove vroče krvi...

Dalje in dalje je drvil. In kamor koli je obrnil pogled, povsod je videl, kako poganja, kako se šopiri greha bohotno cvetje, videl, kako si želje hite naproti, kako se objemajo, izlivajo druga v drugo in združujejo v mogočen, neukrotljiv zubelj... In bolj in bolj ga je žejalo po tistem nepoznanem, po tistem sladkem, tako silno poželjenem in drvil je dalje, a pri tem prosil Boga, da bi ga rešil, priporočal se Devici Mariji in vsem svetnikom božjim, klical na pomoč svojega angela varuha, kakor ga

je učila v davnih dneh, ko je bil še ne-
bogljen otrok, njegova dobra mati...

Od časa do časa se je malo streznil.

»Kam?« se je hipoma vprašal.

»Kam, kam?« mu je klicalo od nekod.

In postalo ga je strah. Plašno se je ozrl naokoli. Če bi ga srečal zdaj kateri izmed njegovih tovarišev — tisti Kosirnik zlobni — in bi ga vprašal: »Kam hitiš tako? Česa iščeš ob tej uri tukaj?« Kaj bi mu odgovoril, kako ga prepričal, da ni tako, kakor on misli?... Oj, takoj bi zapazil njegovo zadrego, takoj bi vedel... In če bi vedel eden, bi vedeli vsi! Kako zmagoslavje za nje, ki jih je tolikrat opominjal, tolikrat svaril in delal se vedno boljšega od njih! Kako bi se mu posmehovali, kako se norčevali iz njega!...

»Nazaj!« mu je velelo nekaj v prsih.

»Nazaj!« so ponavljala na glas njegova usta.

»Nazaj, nazaj!« je opozarjal samega sebe, toda noge so ga nesle naprej, kakor bi se pokorile neki tuji sili, ki ga je tirala v pogubo!

Že je imel za sabo velikomestni hrup. Žalostno so tu brlele redke svetiljke, da se je zdelo, kakor bi hotele zadremati druga za drugo. Dospel je bil v ulice, ki so bile manj obljudene, samotne, nekako potuhnjeno molčeče. Visoka, ponosna poslopja so se bila umaknila preprostim, nizkim kočam, ki so se boječe skrivale za drevjem in grmovjem, kakor bi se sramovale nečesa, sramovale morda namena, ki so mu služile... S prozornimi zavesami zastrta okna, skozi katera je pronicala iz barve

v barvo se prelivajoča luč, zagrinjajoč vse okrog sebe v neko mistično, mračno svetlobo, so ga lokavo gledala, pomežikovala mu in ga vabila... Za zavesami so begale skrivnostne sence... kakor bi gole lakti koprnele po objemu... kakor bi se telo spenjalo ob telesu, dvoje bitij spajalo se v živo celoto...

Pretresla ga je misel: »Kaj se godi... kaj se vrši za temi okni?...«

Še nikdar ni bil tako daleč zunaj, neznan mu je bil tod svet, a vedel je iz pripovedovanj, da je to kraj, kamor se greh zateka...

Zona ga je izpreletela ob tej zavesti, groza ga navdala pred tišino, ki se je zgrinjala okrog njega. Zaželel si je, da bi bil zopet med ljudmi. Pogledal je na levo, pogledal na desno... Tedaj pa je zapazil, da ni sam! Dolga, pretegnjena žival s stisnjenim repom in povešeno glavo, podobna izstradanemu potepuškem psu, ki se boji, da ne zažvižga bič nad njim, je stala poleg njega in izpodmuljeno zrla vanj... »Ali ni to kakor...«

Ni mogel misliti do konca. Kolena so mu klecnila in hripavo je zakričal: »Vstran, vstran, pošast!«

Prikazen se je izgubila v noč in on si je oddahnil.

»Nazaj!« se je iznova oglasilo v njem... Še enkrat je oživel boj v njegovih prsih... še enkrat se je vnelo borenje med dušo, ki je bila čista, in telesom, v katerem je kri kričala po utehi... med voljo, ki je bila dobra in željo, ki je bila grešna... In že je zmagovalo dobro nad zlim, že se je okrenil, da bi nastopil pot nazaj v svoj ponižni,

tihi stan, a takrat se je zganilo nekaj pod bližnjim drevesom in preden se je prav razgledal, se mu je ovilo nekaj mehkega okrog života. Dvoje polnih, toplih rok se ga je oklepalo in zvonek, srebrn smeh mu je zvenel nasproti:

»Zakaj, zakaj te ni bilo tako dolgo?...«

On je poslušal in ni vedel, kaj bi rekel, kaj si mislil. Lepa, mlada ženska je stala poleg njega, vsa zagrnjena v omamni vonj dišav.

»Zakaj te ni bilo tako dolgo?« je ponavljala in še tesneje se je privijala k njemu. »O ti ne veš, kako težko sem te že čakala!« Poljubila ga je in potegnila za seboj. On pa ni vedel, kaj se z njim godi. Kakor v omotici je taval za njo in verjel... vse verjel — verjel, da ga je ves čas čakala in da bi bil moral že davno, davno priti...

Voljno se je dal voditi od njene zametaste roke, voditi tja, kjer so bežgale za prozornimi zavesami skrivnostne sence... tja, kjer ga je čakalo tisto sladko zaželjeno razodetje...

*

Ves trd je bil od groze. Tista dolga, pretegnjena žival se je spenjala po njem in mu govorila:

»Ali me ne poznaš?... Dobro me poglej! Ali nisem tvoj — odsev? Zakaj tudi tvoj pogled je potuhnjen, tudi ti si ne upaš pogledati nikomur v oči! Tudi ti se bojiš udarcev! Le dobro me poglej! Ali nisem mar tisto, ki ti pri srcu gloje? Da, da, jaz sem — slaba vest! Prikazala sem se ti bila že sinoči, tik preden se je zgodilo ono... To je

bil opomin — opomin, ki ti ga je poslala morda na priprošnjo tvoje rajne matere milost božja, svareč te pred usodnim korakom. Zakaj ga nisi upošteval, zakaj si drvil v prepad? Saj za trenutek si se bil streznil! A komaj se te je dotaknila ženska roka, si omagal. Preveč omajana je že bila tvoja volja!

Da, jaz sem slaba vest, ki ti bom odslej zvesta tovarišica, ki te bom odslej spremljevala po vseh tvojih potih. Vedno, vedno, kakor senca bom hodila s tabo, o — in še bolj kot senca! Senca izgine, ko nastane mrak, jaz bom s teboj noč in dan! Ponoči še bolj nego po dnevi! Moja naloga je, da te ne izpustim, moja naloga je, da te vprašujem brez prestanka: Kaj si storil... Kaj si storil?...

Kako znam zvesta biti, si se prepričal že sinoči, ko si po grehu bežal proti domu. ‚Vstran, vstran, pošast!‘ si kričal, a jaz sem bila vedno poleg tebe! O kako si tekkel, da bi utekel, a ni se dalo! Vedno, vedno sem ti bila za petami! In kako si si potiskal klobuk v čelo, da bi me ne videl, a zaman! Videl bi me tudi z zavezanimi očmi!...

Sicer pa si si potiskal klobuk na oči še iz drugega razloga! Kakor tič noj si bil, ki misli, če sam nikogar ne vidi, da tudi njega nihče ne vidi! A videli so te! Tisti tovariš tvoj — Kosirnik, ki se je že prej vedno norčeval iz tvoje vzdržnosti, čistosti, in trdil, da si hinavec, pobeljen grob — te je zalezoval in je vse videl! Vse ve, vse, kod si hodil in kje si bil! Pa če bi tudi videl ne bil! Zaznamovan si in vsakdo ti bo lahko z obraza bral tvoj greh! O, še danes

bodo vedeli vsi tvoji kolegi in prijatelji! In tvoja gospodinja — putifarka, ki si se napram nji tako rad videl v vlogi egiptovskega Jožefa... o kako se bo veselila! Vsi, vsi bodo vedeli... vsi se smejali tvoji hinavščini!

O kaj si storil, kaj si storil?

Ali se zavedaš svojega dejanja? Kaj si storil — pomisli malo! Ti molčiš?... Ti ne odgovoriš?... Svojo nedolžnost si poklonil vlačugi v dar, ti, ki si si toliko domišljjal na svojo čistost, ti, ki si se čutil zaradi svoje neomadeževanosti tako vzvišenega nad svojimi tovariši... ti, ki si vedno obetal, da stopiš kdaj z nedolžno nevesto — nedolžen pred oltar! Da, ničvrednici si se izročil! Če si pošten, vzameš njo za ženo, ki ti je bila prva — soproga! Da, ničvrednici si izročil svoj zaklad!... Ali se še spominjaš, kako se ti je rogala?... Tak lep in čvrst in zrel fantè, pa še tako neveden, neizkušen in prav za prav — neumen! Oj, sladko je vgrizniti v tako jabolko! To mi bodo zavidale moje tovarišice, ko jim povem! Kaj tako izrednega gre v slast tudi takim, kakršne smo me!... Le glej, da ne pozabiš, kje si v šolo hodil in da prideš še! Tako je govorila, tako te zasmehovala! Si čul, kako se je zakrohotala, ko so se vrata za teboj zaprla? Ali veš zakaj? Zato ker je ni še nikoli nihče tako precenil, kot si jo ti!... Da, ničvrednici si se izročil, njej si dal vse, na kar si bil ponosen — a ona, kako se ti je oddolžila? Kakšen je njen protidar, to zveš šele čez — nekaj časa! O, strašen, neusmiljen dar!... Dar, ki ti zagreni vse tvoje življenje!...

O kaj si storil? Pa ko bi to že bilo vse! A ni bilo še zadosti! Aj, kako si gledal, ko se je pred tvojimi očmi tista sladka ljubica nakrat prelevila v gnusno hijeno — njena ljubezen izpremenila se v divji pohlep! Kako si gledal, ko je zahtevala za navidezno ljubezen plačilo v gotovini in izkušala, da bi čim več iztisnila iz tebe! In kako si okamenel, ko si se spomnil, da ti je prazna denarnica! Haha, si mislil mar, da so take usluge zastonj? No, morda si vedel, da ne — a preveč je kipelo v tebi, da bi bil mogel misliti na kaj takega! O kako presenečenje, ko si se zavedel, da si dolžnik in ko si se prepričal, zakaj je šlo tej tvoji — izvoljenki! Poprej te je gladila, božala, sladkala se ti, zdaj kruto zahtevala: ‚Toliko je najmanj, kar mi gre! Glej, da plačaš in odideš! Morda že drugi čaka in če ne, pa moram iznova — na lov! Tako pač se me preživljamo!‘

Tvoja zadrega pa je rastla! Vedel si, da če porečeš: ‚Denar sem doma pozabil!‘ ne bi izdalo nič in baš tako ne, če bi prosil odloga. Ko je le silila, si se odločil: segel si v žep in se odkupil za — dragoceni materin spomin! Dala ti ga je bila prav takrat, ko te je prosila: ‚Glej, da ostaneš čist, neomadeževan, da se vrneš tak, kakršen odhajaš! Imej v časti ta mali dar!‘ tako je nadaljevala. ‚Ne zapravi ga, ne izdaj ga po nepotrebnem! S seboj ga nosi, z njim je združen moj blagoslov, ki te obvaruje hudega!...‘

Tako ti je naročala, tako te je prosila! A zdaj joče tam na onem svetu za svojim izgubljenim sinom!...

O kaj si storil, kaj si storil?«

»Vstran, vstran, pošast!« je zakričal in planil iz postelje.

Dotipal se je do umivalnika in si izmil znoj, ki mu je v sragah polzil preko obraza. Potem je segel po obleki in preiskal vse žepe, a bili so prazni... prazni... nikjer ni bilo materinega daru... nikjer predrage svetinje...

»Vse res, vse res!« je zastokal bolestno, legel zopet in si potegnil odejo čez glavo, kakor bi se hotel skriti pred vsem svetom... skriti — sam pred sabo...

*

Od zunaj je potrkal nekdo na vrata.

»Kosirnik! O že prihaja!« je pomislil in se potuhnul pod odejo.

Potrkal je še enkrat, potem pa je vstopila gospodinja. Tiho se je približala postelji in mu potegnila odejo raz obraz.

»O... o... o!« je vzklikala in se lokavo smejala. »Kaj pa je z vami, gospod Pavel? Deset ura je že, a vi še ležite — vi, ki ste sicer vedno tako zgodaj na nogah! Pa seveda, pozno ste prišli domov! Slišala sem vas in — nisem se malo čudila! Glej, glej!« sem si dejala in razne misli so mi šle po glavi. »Pa ne da bi dal slovo svojim načelom!... Pa ne, da bi se bilo zgodilo... saj veste, tisto... hahaha! Prav zares — vse tako se mi zdi, da sinoči... Gospod Pavel... gospod Pavel!...« Segla mu je z roko v njegove goste lase in nagnila svoj obraz k njegovemu, da sta se skoro dotaknila.

»Povejte, o povejte,« je nadaljevala, »ali nisem uganila? Sinoči, sinoči se je zgodilo!... Ni mar res?...«

On jo je sunil od sebe in zaječal:

»Mir hočem imeti, mir!«

Ona pa se je še bolj hudomušno smejala in nadaljevala:

»O saj sem si mislila, da bo tako! Vedno sem trdila: nekoč se pač zgodi! In zgodilo se je, hihih!... Kajne, da imam prav? Kajne, da se je res zgodilo?... Pa kaj bi pravili! Na obrazu se vam pozna!... Ampak prav res — kako vas je izpremenila ena sama noč! Kot posebljen greh, taki ste — prav res, kot posebljen greh!...«

»Mir hočem imeti, mir!« je iznova zastokal. Ona pa se je smejala in smejala in govorila:

»Verjamem, verjamem, da ste miru željni!... O kaki ptici ste prišli v roke?... Kot posebljen greh, vam pravim, kot posebljen greh! Poglejte se v zrcalo in recite, če ni res! Kdo bi si bil mislil kaj takega! Pa nič zato, nič zato, gospod Pavel! Prav za prav ste mi tako bolj všeč! Bolj interesantni ste! O radovedna sem!... Ko se spočijete, mi morate povedati, vse natanko povedati!... Kajne, kajne, da mi poveste... vse poveste?... O res sem radovedna!...«

Zopet se je sklonila k njemu, on pa je zakričal z grgrajočim glasom:

»Vstran, vstran! Mir hočem imeti, mir!«

»No, no, saj že grem! Razumem, razumem to! Človek potrebuje tudi počitka!... Že grem, že grem! Samo to bi še rada omenila: gospod Pavel, ni pa

metno, stikati v daljini za tem, kar se ponuja morda v bližini kje! ‚Warum denn in die Ferne schweifen?...‘ poje pesnik! ‚Warum denn in die Ferne schweifen — das Gute liegt so nah!‘ Poglejte me — ali nisem jaz res že čisto nič več lepa? ... Warum denn in die Ferne schweifen? gospod Pavel, če pa ... če pa ...»

»Vstran, vstran!« je kričal v silnem studu kakor blazen.

»Saj že grem, saj že grem! Ampak prepričana sem, gospod Pavel, da to ni vaša zadnja beseda! O — boste videli: midva se bova še prav dobro razumela in še prav dobro — imela! To nerazpoloženje vas mine, ko si odpočijete in se okrepcate. Za nocoj vas vabim na večerjo! Za kosilo je že prepozno. Tu v vaši sobi bova skup večerjala! In pri čaši vina mi potem poveste, kako je bilo ... Kajneda? Za zdaj pa — z Bogom!«

Odhajaje se je še vedno krohotala, a on je ni več slišal. Po glavi so mu šumele samo njene besede: »Kot poseben greh!« Samo ozrla se mu je v obraz in že je vedela! In tako bodo vedeli vsi! Zaznamovan ... zaznamovan je! Da, na obrazu mu je brala! In kako ji je takoj zrastle pogum! Saj je že večkrat poizkušala, a tako nesramna ni bila še nikoli! Kakor bi bila nenadoma dobila neko pravico do njega! In kdo ve, če je ni! ... Ako se je eni — taki izročil, zakaj bi se druga ne smela nadejati? ...

Da, vsi bodo vedeli, vsi mu bodo na obrazu brali, da je izdal vse, kar mu je bilo doslej sveto, izdal svoje ideale, izdal celo lastno mater! ... Ali je kdaj

razžalil huje sin svojo rodnico, huje onečastil njen spomin? ...

Kakor bolnik, ki se vije v bolečinah, je vzdihoval in se prekladal po postelji. Stokrat se je dvignil, kakor bi hotel vstati, stokrat se zgrudil zopet nazaj. Oči so mu nemirno begale po sobi. Zdaj pa zdaj je stresel z glavo, kakor bi hotel pregnati mučno misel. Čelo mu je bilo vse razorano od razglabljanja. Iskal je izhoda, a ni ga bilo ... Kaj naj stori? Ali je res vse, vse izgubljeno? ... Preudarjal je in preudarjal, potem pa mu je hipoma prešinilo nekaj kot žarek bledega obraz. Bilo je videti, kakor bi se bil popel do nekega sklepa. Planil je pokoncu, oblekel se in začel devati knjige na kup. Povil jih je in zvezal, potem pa smuknil z njimi doli po stopnicah. Ni hotel, da bi ga gospodinja videla in z vprašanji zadrževala.

A ko je stopil na cesto, se je ustrašil. Vse, vse se mu je zdelo izpremenjeno. Vse drugače je sijalo danes solnce kot sicer. Glej, okna hiš — ali si ne pomežikujejo? In sto človeških oči se je uprlo pomembno vanj! ...

»O — vsi vedo!« je vzdihnil pri sebi. »Zaznamovan sem, kakor Kajn! Z obraza mi bero moj greh! Vsi, vsi vedo!«

Povesil je oči in se spustil skoro v tek ... Ob nekem vogalu je trčil z mlado devojko skup. Poznal jo je na videz. Zgodilo se je večkrat, da sta se srečala in že dolgo jo je oboževal po tihem. Ni bila baš lepa. A imela je dvoje tako nedolžnih, tako nepopisno milih oči! Občutil je nebeško slast, če jih je uprla vanj. In to je vselej storila, kadar sta

se videla. Zdelo se mu je, da sluti, kaj čuti zanjo in da ji to ni neljubo. Prav ona je bila tista, ki je včasi sanjaril o njej in si jo predstavljal kot nevesto in bodočo ženo svojo... In prav zaradi nje se je še pridneje učil, da bi ji lahko čim prej priznal svojo ljubezen. Ej, kako prekrasno si je bil zamislil življenje poleg nje! Zdaj so se tudi te sanje razpršile!... Zakaj tudi ona je vedela, tudi ona mu je brala na obrazu... Kako mehko ga je pobožal včasi njen pogled! Danes je bil ves strog in poln nevolje! Ni ga mogel prenesti. Povetil je zopet oči in zbežal mimo nje. Da, tudi ona je vedela! A tudi če bi ne bila — grešnik, kakršen je bil, bi si nikoli ne bil drznil, stopiti pred njo in jo prositi za ljubezen in za roko...

Prišel je naposled do antikvariata. Vstopil je in ponudil knjige v prodaj. Antikvar ga je nezaupno pogledal in vprašal: »Ali so knjige vaše?«

»Moje!«

»Mislim, če ste vi študirali iz njih?«

»Gotovo!... Ali je to kakega pomena za vas?« je dodal s tresočim glasom.

»Prav nobenega! Samo čudno se mi zdi, da prodajate knjige nekako sredi semestra. Ali ne boste več študirali?«

»Ne bom! Prišlo je tako, da ne morem več...«

Antikvar ga je pomilovalno pogledal. Ko je videl njegov prepadeni obraz, je bil prepričan, da je bolan in pripomnil je sočutno:

»Da, da, pozna se vam...«

Njega pa je ta prekinjeni stavek zadel kakor strel iz puške. Z eno roko

se je prijel za srce, z drugo pograbil denar, ki mu ga je oni odštel, in pobegnil.

»Vsi, vsi vedo! Ha, kako me je gledal!... In nalašč me je izpraševal, da je imel več časa za opazovanje! Naposled mi pa še naravnost pravi: ‚Da, da, pozna se vam!‘... O, vsi vedo! Z obraza mi bero! Kako ne, kot posebljen greh sem pač!...«

A poleg tega je občutil zdaj še drugo bol. Kakor bi ga bil kdo do gola oropal, tako mu je bilo, ko ni imel več svojih dragih knjig. Ali ni bilo že s tem zanj vse, vse končano? S tem, da se je odrekel svojim knjigam, se je dejal ob cilj svojega življenja!... Toda moral je, moral!...

*

Zavil je na cesto, ki je blodil po nji prejšnjo noč. S povešeno glavo je stopal dalje, a nenadoma mu zastavi nekdo pot. Kakor bi bil iz tal zrastel, je stal pred njim Kosirnik. Zaničljivo ga je premeril od nog do glave in se zadril:

»Kaj se pa ti plaziš tod okrog kakor slaba vest? Hahaha, ali te imam zdaj — ti egiptovski Jožef... ti nedolžna Suzana, ti! Misliš mar, da ne vem, kam se pride po tej cesti? Oj, zvit tiček si! ‚Podnevi mi ne bo nihče kaj takega podtikal‘ — tako si misliš pač, kajneda? A mene ne premotiš! Na obrazu ti poznam, kako in kaj! Škoda, da nimam časa, s tabo bi šel! O, le pojdi, Alojzij ti deviški! A jutri se kaj pomenimo o tem! Hahaha!«

Tako ga je zasmehoval, tako ga sramotil, potem mu pa hipoma izginil

izpred oči, da ni vedel, ali je bil ali ni bil... O — pa kajpak je bil! In vsaka njegova beseda je bila kakor udarec po glavi!

»Kaj se plaziš tod okrog kakor slaba vest?... Na obrazu ti poznam!« Oj, kako se je to zopet strašno ujemalo z onim prividom v pretekli noči in z besedami, ki se mu je z njimi gospodinja rogala! 'Kakor slaba vest — kakor posebljen greh'... ali ni bilo to eno in isto? »O, vsi, vsi vedo, zaznamovan sem, neizbrisno zaznamovan!...«

Boječe so mu begale oči okrog in zopet se mu je zdelo, kakor bi vsi ljudje strmeli vanj in kakor bi mu od vseh strani klicalo:

»Kaj si storil, kaj si storil? Kje je dar, ki ti ga je bila dala za spomin tvoja dobra mati?...«

Kakor okamenel je obstal in preudarjal nekaj časa, potem pa se je spomnil: »Ne, ob belem dnevu ne! Počakati moram do večera!«

In zavil je v bližnjo kavarno. Poiskal si je najbolj skrit kot, sedel je v ozadje, tja, kjer je ležala nagromadena kopa že prečitanih, napol strganih časopisov in si naročil kavo. Stenska ura je odbila pet. Domislil se je, da ni še nič jedel tisti dan. Zajtrkoval itak nikoli ni, a opoldne — ali naj bi bil šel mar v menzo — med svoje tovariše?... Oj, to bi mu bili priredili lep sprejem! Saj je bil tudi Kosirnik redno med njimi! Sicer pa ni čutil nobene lakote. Prešla mu je bila vsa slast do jedi...

Da bi se raztresel in iznebil vsaj za nekaj časa mučnih misli, je posegel po časopisih. A ni mogel čitati. Vse je

migljalo pred njim, vrste so se lomile in segale druga v drugo in črke so se zdaj zdaj nakopičile, pa se zopet razbežale na vse strani, da se mu je zdelo, kakor bi se poigraval roj mušic v solčnih pramenih pred njegovimi očmi. A če so se črke kdaj spojile v besede, je čital vedno le eno in isto: »Kaj si storil? Kaj si storil?...« Izpozabil se je večkrat in na glas zaječal, da so se uslužbenci in najbližji gostje začudeni spogledavali. Naposled so ga zapustile moči. Strašno utrujenost in onemoglost je začutil v vseh udih. Naslonil je glavo na roke, ki so mu ležale na mizi in zaspal. Ljudje okrog njega so bili toliko usmiljeni, da ga niso motili. Slutili so, da ga nekaj tare in pustili so ga, da je spal. Vzdramil se je šele, ko so se z enim hipom razžarile električne luči okoli njega. Začuden se je oziral nekaj časa okrog sebe. Potem se je zavedel, kje je in kam je namenjen. Tudi na ulici so že gorele svetiljke. Vreme se je bilo nenadoma izpremenilo. Iz neba se je vsipal droben, gost dež in hitro se je temnilo. »Čas je!« je pomislil, plačal in šel.

Trenutno mu je bilo, kakor bi ga bil navdal nov pogum. Zakaj bi ne dobil nazaj predragega spomina, če odšteje dvojno, trojno dejansko vrednost zanj? Polovico bremena se odvali od njega, če se mu to posreči!... A čim dalje je hodil, tem bolj so se ga lotevale zopet neprijetne misli in z njimi malodušnost. Že pot sama na sebi, ki je sinoči blodil po nji, se mu je gabila. Zdelo se mu je, kakor bi do kolen blato gazil, kakor bi se pri vsakem koraku pogrezal v gni-

lobo in smrad. In ali ni materin dar onečaščen za večno, ko so se ga dotaknile nečiste roke blodnice? Ali bi ga mogel pritisniti še kdaj na ustnice, ali bi ga mogel še kdaj vzeti v roko, ne da bi se spomnil na svoj ostudni greh?...

Že je omahoval, že se je hotel vrniti, ko je zapazil, da je na cilju. Tedaj pa ga je obšlo nekaj kakor bojaželjnost. Čudna slast ga je napolnila ob misli, da se mu bo boriti za materin dar. O — ubijal bi in se dal ubiti!... Saj če bi pretil svojo srčno kri, potem bi morda vsaj nekoliko zadostil oni pravici, ki zahteva pokoro in kazen za vsak greh!...

Odločno je vstopil. Ona pa ga je sprejela z glasnim vikom.

»Ali si prišel zopet? O saj sem vedela, da prideš! Samo tako hitro se te nisem nadejala! Sem, sem na srce moje, ti... ti — moj edinček!«

Oklenila se ga je in izkušala z dobro posnemano iskrenostjo prikriti svojo nesramnost. Nedolžen in sentimentalen je bil njen pogled. A on je preveč trpel, da bi se bil dal omamiti in premotiti. Pahnil jo je od sebe in strogo je zahteval:

»Svoj denar hočem nazaj!«

Ni ga umela in na glas se je zakrohotala. Kaj takega ni pričakovala, ker se ji ni bilo še nikoli pripetilo. Šele ko je položil pred njo izkupilo za knjige, se ji je posvetilo.

»A — tako? ... Za tisti denar ti je? No, da, bilo je nekaj starega, nenavadnega, rekla bi skoro — častitljivega, vsekakor nekaj, s čimer se take, kakršna sem jaz, po navadi ne plačujejo. Sama

sem se čudila!... Nekak spominček pač!... Od koga? Od ljubice milene mar?... Dobra ljubica, ki tudi daje in ne jemlje samo! Ali pa od ljubeče mame morda?... O to pa res ni bilo lepo od tebe!... Tak spominček — se ne dá iz rok, še celo ne za kaj takega — hahaha! Še meni je žal zanj! Zakaj jaz ga nimam več! Danes je bil obračun in šel je — nastopil je svojo pot po svetu, bog ve kam!... Imela sem ga jaz, imela ga bo druga — meni enaka!... Enkrat si si ti kupil ljubezen z njim, drugič si jo kupi drugi!... Tako se pač suče svet!«

»Ubijem te, ako mi ga ne daš!«

Ona pa se je ustrašila njegovega blaznega pogleda in zaklicala na pomoč. Hipoma je vse oživelokrog njega. Več razgaljenih rok se je stegnilo proti njemu in se uprlo vanj, a truditi se jim ni bilo treba — njegova energija je bila popustila in sam je hotel s kraja, ki je občutil tolik stud do njega...

»Kam, kam, kam?« se mu je izvilo iz prsi, ko je bil zunaj. »Kam sedaj?«

Ozrl se je proti mestu, ki se je kotalo v morju luči. »Ne, nazaj ne... tja ne, kjer je svetloba! Naprej, naprej v noč... naprej v temo, — v temo tako gosto, tako črno, da ne bom videl — samega sebe!«

In spustil se je v tek proti oni strani, kjer ni v daljavi svetila nobena luč in bežal je in bežal v temno noč, dokler ni prišel do široke struge, v kateri so glogotali in se motali kalni, ogromnim kamčam podobni valovi — — — — —

Doma mu je bila namenila gospodinja lep večer. Pogrnila mu je bila mizo

s snežno belim prtom in postavila nanjo steklenico iskrečega se vina in raznih okusnih jedi. Sama se je bila oblekla v svojo najlepšo obleko, da je bila videti

kakor nevesta in nestrpno je prisluškovala, kdaj se ji naznani njegov korak. Dolgo, dolgo ga je čakala, a čakala je zaman!...

DR. FR. ZBAŠNIK, Ljubljana:

IVERI.

Korak nazaj pomeni včasih korak naprej, zakaj v spoznanju pravega je napredek.

*

Kdor se ponaša z nesebičnostjo, je — sebičnež!

*

Zvestoba za zvestobo? ... Ne! Zvest sem ti samo toliko časa, dokler si vreden mojega spoštovanja!

Mnogi se bahajo s svojim bogastvom, a povedati, od kod ga imajo, jih je sram.

*

Poštenost je dandanes ubožica, ki od gladu umira.

*

Hinavec je junak, ki strelja iz zasede.

*

Zavid, tebi je ime — Slovenec!

M. Šubic: MASKA.
Lesorez.

KNJIGE IN LISTI

Janko Glaser: Čas-kovač. V Mariboru 1929. Samozaložba.

Diskretna, tiha knjiga, razdeljena v štiri dele, je Glaserjeva nova zbirka pesmi samica med mnogimi. Ostal je zvest »Pohorskim potem« in je vendar prišel precej dalje.

Prvi del je vse ena sama, tiha pesem domu: življenju v prirodi. Kakor že marsikdo, si tudi Glaser iz mestnega hrupa želi v samotno tišino. »Kakor drvarji naši bi hotel biti:

— — — — —
sam pri delu, ali v veselju drug med drugovi.«
(Str. 10.)

Drugi del je sama intimnost. Zdravje, mir, nekako pokojno zadovoljstvo žari iz njega.

»Tudi meni si sreče gnezdo dal
in nad njim hrepenenja si zvezdo vžgal —
hvala, Bog, Ti za oboje!« (Str. 19.)

V tem delu je Glaser najmočnejši, ker je najbolj preprost in sila iskren. Skop v besedi in prisposodi, je v čuvstvu razsipev. In naj razkriva sebe, družino, naj govori deci, povsod je čutiti

»rudnik zlat v duši mladi,
nikoli do dna odkrit,
z vedno novimi zakladi!...« (Str. 34.)

Samozavest je položil v »Rodovnik«, kjer pravi:

»Kremen in železo,
dvoje trdih rud!
Ali, sin moj, pomni:
mi smo rod kovačev,
mi smo rod z glažut!« (Str. 36.)

V tretjem delu razmišlja:

»A že je tudi nad nami, o,
kladjivo težkó:
kmalu v prah z njim razspe tudi nas kovač,
večno kujoči čas-kovač.« (Str. 41.)

Trpkó-topla je »Meditacija«, otožno dirne »Elegija« — ali »Ėpitaľ poetu«.

Četrti del tvori v glavnem iz narodnih motivov zajeta epika.

Nočem pisati kritike, le omenti sem hotel to lepo knjigo.

Samo to bi še pripomnil: Slepca zaman govoriš o barvah in glušec ne more doumeti muzike. Tako bo tudi Glaserjeva knjiga slepim in

gluhim ostala zaprta. In je prav tako. Na svoji lepoti in notranji vrednosti prav nič ne izgubi s tem.

Da je taka knjiga izšla v samozaložbi, je res »testimonium paupertatis« našega založništva. Zatakne naj si ga za klobuk!

I. Albreht.

Alojz Gradnik: Kitajska lirika. Založba »Jug«. V Ljubljani 1928.

Skoraj da ni v novejšem času pri nas poeta, ki ne bi tu ali tam zakrožil kakega »kitajskega motiva«, Gradnik pa se je lotil težkega dela in presadil celo zbirko teh svojevrstnih umetnin na naša tla.

Če je že prevajanje del iz območja evropske kulture težko delo, je prepesnitev teh eksotičnih cvetov tem težje. Zato smo Gradniku za njegov dar lahko pač samo hvaležni. Ustvaril je v zbirki teh prepesnitev niz umetnin, ki nosijo — iz daljne kulture k nam presajene — čar svoje prvotne domovine, prepleten z vsemi značilnostmi Gradnikove muze. Kdor pa misli, da delo ni za nič, naj gre in nam pokloni boljše. Slovenska literatura, ki je junaško in brez smrtne nesreče prebavila doslej od Koseskega sem do marsikaterega genija naših dni že marsikaj piškavega, bo gotovo prenesla tudi tak eksperiment!

Prijetno pisan informativni uvod čitatelja zadostno pouči o kitajski liriki in mu s »Pojasnili« vred pomaga razumevati in uživati te lepe bisere.

Oprema knjige je prijetna, tudi Serajnikove platnice so posrečene.

I. Albreht.

Marija Grošljeva: Mladi rod za god. Založba belo-modre knjižnice. — Po nedavno izišli knjižici Minke Severjeve »Srce srcu govori...« je to edina otroška zbirka prigradnih voščilc, ki se je pojavila po vojni na našem knjižnem trgu. Da so take knjižice res potrebne, priča uspeh, ki ga je imela Minka Severjeva s svojo zbirko. Marija Grošljeva je priznana mladinska pesnica, ki zna vedno zadeti pravi otroški ton. Zato ni čudno, da so vsa voščilca, zbrana v njeni knjižici, presrčna in imajo tudi literarno vrednost. Po večini je vsako voščilce pesemca zase, lahka in brez vsakih prisiljenih problemov. Ker tečejo gladko, se jih bo deca naučila z lahkoto in jih deklamirala.

rala pri vsaki priliki, osobito še, ker so polna otroške šegavosti. Tudi zunanja oprema je okusna in naslovno stran je narisal Stanko Gladnik. Otroci bodo segali po nji in se učili iz nje; saj jim prinaša vsega, česar potrebujejo za vse slavnostne prilike.

Jos. Vandot.

Josip Jeras: Planina smrti. Dobrovoljčevi spomini na srbski umik čez Albanijo leta 1915. Ljubljana 1929.

Svetovna vojna je obogatila svetovno književnost z mnogimi deli. Francozi so našli svoj izraz v Barbussu, Hašek je zajel v Švejku defetizem češkega naroda v osvojeni Avstriji v vsej groteskni tragičnosti — mi smo ga seveda zmaličili v nekakega Krjavlja — Nemci so dobili Remarquea, ki je postal s svojimi odurnogrobni mi figurami miljenec vsega prenasičenih povojnih ljudi. Slovenci pa čakamo vse do danes za man umetnika, ki bi zajel trpljenje blatne Galicije, Karpatov, Doberdoba, Sv. Mihaela, Fajtega hriba, Rombona, Tirolske, Piave, taborov smrti na Siciliji in Troicke mrtvašnice na mongolski meji. Lebring čaka na pogrebni spev. Mimo Martičičevih »Na krvavih poljanah« in »Kalvarije« sta nam ostali kot edina literarna dediščina svetovne vojne dve drobni pesemci: »Oj Doberdob« in »Na karpatski gori«. Čudna je ta vrzel v naši literaturi, dočim so nastale pri drugih narodih naravnost poplave vojnih knjig. Kaj niso raztepli tudi slovenskih vojakov na vse strani sveta, da gredo na Golgote? Vzrokov za to vrzel moramo iskati globlje v narodovi duši. Če gledamo nazaj v zgodovino, zasledimo o vseh neštevilnih vojnah, ki jih je naš narod pretrpel le boro peščico narodnih vojaških pesmi, dočim imajo drugi narodi ravno v vojnih epizodah glavno gradivo za narodno pesem. Mnogo ljudi različnih narodnosti sem spoznal po vojni in sem dosledno opazil, da kaj rad odpre vsak culico vojnih spominov. Naš človek pa se le nerad spominja vsega tega gorja in le redka je ura, ko se za kratke minute razveže jezik. Ko umolkne pripovedovalec, pogleda začuden okrog sebe in ga je očitno sram, da je govoril o teh rečeh. Preveč je bolečih spominov, ob katerih znova za krvavi srce, da rajši molčimo.

Tudi Jerasovi »Planini smrti« se pozna ta značilna poteza našega naroda. Celih trinajst let se je pripravljaj, da krikne iz sebe bol albanske Golgote. Lahko je zapisati povprečno povest. Pero teče gladko, saj najde misel brzo svojo obliko. Ko pa hočeš zajeti v besedo nekaj silnega,

ogromnega, se zaletava misel kot ptica v kletki. Takrat šele vidimo, da je res komaj za vsako deseto stvar beseda, za najvažnejšo, najglobljo je pa ni. To vidimo tudi v Jerasovi knjigi, kjer se lomijo stavki prav kakor so se lomile in gnetle misli preden so se izoblikovale v besedo. Kakor razdrapan gorska pota, po katerih so se vlekale in umirale gladne in prezeble množice, se vežejo besede na besede, stavki na stavke. Mnogi so štelili ta zlog Jerasu v slabo. Saj vendar ni moč goče, da bi podal tako nečloveško trpljenje v gladki epopeji! Zamerili so mu še prav posebno tisto o Božiču 1915.: »Prišla je polnoč. Pozabili smo na Krista, na njegovo rojstvo in trpljenje. Zakaj kaj je bilo trpljenje enega človeka proti trpljenju tisočev na umiku čez Albanijo.« Pozačili so dogmatiki, da je bilo tisto življenje takrat pač tako strašno, da ta pasus ne pomeni prav nič bogokletnega, temveč le naravni krik umirajočega, od vseh zapuščenega človeka. Nekak: Eli, eli lama sabakšani! Slike Mirka Šubica so najboljša interpretacija knjige. Kdor hoče videti človeka v vsej njegovi ničevosti, naj čita »Planino smrti«. Naroča se pri pisatelju Josipu Jerasu, Ljubljana, Levstikova ulica 21, in stane vez. 28 Din, broš. 20 Din (poštnina 2 Din).

Janko Kač.

Marija Jezernik: Medvedov Godrnjavček. Založba belomodre knjižnice. — Živalska povest je v naši literaturi nepoznana, ker še nihče ni obdelal živalskega življenja, kakor bi bilo treba. Dočim imajo drugi narodi že celo literaturo, ki se peča izrecno s to ali ono živaljo, nimamo mi niti ene knjižice, ki bi jo človek z zanimanjem čital. In še ono, kar imamo, je nezadostno in so samo fragmenti, polni vsakdanje šablone in brez novih, karakterističnih momentov, ki bi vsaj malo budili naše zanimanje. Živali so povsod do skrajnosti idealizirane in se nam prav zaraditega zde preveč banalne. Prvi korak iz teh banalnosti je napravil Meško z »Volkom spokornikom«, a sedaj se mu je pridružila Marija Jezernikova s svojim »Medvedovim Godrnjavčkom«.

Je to zgodba medvedje rodbine, domujoče daleč sredi šume, živeče daleč od ljudi in navezane samo na naravo, ki daje vsega v izobilju, da ji ni prav nič treba boriti se za lastni obstanek. V sredo tega idiličnega življenja je potisnjen mladi medvedek Godrnjavček, naivna in nerodna stvarca, ki pase metuljčke in občuduje najslabotnejšo ptičico. Hodi v šolo preslavne učiteljice

Mice Lisice, ki ga uči naravoslovja in življenja, utrjuje ga v dobrem in slabem, da bo dostojen državljan v kraljestvu svobodne šume. Spremlja ga skozi jesen in zimsko spanje do nove pomladi, ko se v vsaki živeči stvarci mogočno prebujajo ljubezenski nagon in je ves gozd samo ena velika svatba, vriskajoča v sreči in nasladi. In sredi te svatbe doseže tudi Godrnjavček, ono kar ga je silovito vznemirjalo v mladem srcu — lepo družico, ki jo odvede na dom, da mu drži hišo v redu in mu streže in kuha dehtečo ovseno kavo.

Precej obširna povest ni sicer preveč bogata z dejanjem, vsa njena tendenca je usmerjena le v opisovanje gozdnega življenja, živali in rastlin. V tem opisovanju pa je pisateljica jako podrobna in ne pozabi niti najbornejše cvetke. Sicer so posamezne živali tu in tam vendarle malo preveč idealizirane, a v skupnosti tvorijo končno čudovito celoto, ki s svojimi realističnimi potezami vpliva na čitatelja naravnost frapantno. Šola učiteljice Mice Lisice je klasična in tako originalna, da ji ne najdemo primera v naši literaturi. Mladina jo bere in se je ne more nagledati; preveč je polna pristne, naravne plastike in neprisiljenega otroškega humorja.

Seveda poleg vrlin pa ima povest tudi svoje napake. V sredini je preveč raztegnjena in se razgubi v hladno opisovanje, ki pa ne more razgrevati mladine, ki ji je povest namenjena. Prav tako je kočljivo tudi živalsko seksualno vprašanje, onega velikega, brutalnega nagona, zaradi katerega nam je tudi najljubša živalca nesimpatična. No, pisateljica je šla oprezno preko tega vprašanja in ga je opisala s pesniškimi barvami in z opisi, ki so se ji v največ primerih dobro posrečili.

Kakor že rečeno, je knjiga nekaj posebnega in bo ostala stalno v rokah naše mladine in jo bodo tudi odrasli čitali z zanimanjem. Povest je bogato opremljena s slikami slikarja Podrekarja. Prav tako kot vsebina, so slike originalne v vseh potezah in izvedene v tako pristnem otroškem duhu, da moramo slikarja Podrekarja prištevati med naše najboljše mladinske ilustratorje. Belo modra knjižnica je z »Medvedovim Godrnjavčkom« napravila naši mladini veselje, da lepšega ni mogla — pisateljica in ilustrator sta storila svojo dolžnost kakor malokdo med nami.

Jos. Vandot.

R. Maister: Kitica mojih. — Maribor 1929. — Založila Tiskovna založba v Mariboru. — Tisk Mariborske tiskarne.

Med pesniškimi zbirkami, ki so izšle preteklo leto, je vzbudila posebno pozornost elegantno opremljena zbirka našega pesnika generala Vojanova R. Maistra »Kitica mojih«. Torej zopet enkrat knjižica pesmi katerim misli niso iskane, ki ne letajo v visokih in lajiku nerazumljivih frazah ter jih ta zaradi tega niti ne čita, še manj pa kupe, ampak zbirka pesmi, ki so res spočete v dnu pesniške duše in najdejo zato gotovo pot v srce slehernega čitalca. — Spomini so to najprej na težke dneve svetovne vojne, ko so odhajali naši fantje na fronto, ko

»Jemal jih je dan in jemala jih noč,
a vriskali vsi so veseli...«

ko so bili naši fantje in možje

»kakor aprilski sneg —
dopoldne na strehe, popoldne s streh«

ter se je marsikom kakor pesniku izvil iz srca vzklik:

»o nehaj, nehaj, naša kri,
da zadnji nam ne izkrvavi!«

Spominja nas pesnik onih dni, ko so morali še zvonovi iz stolpov na bojišče »med topove«. In komu izmed beguncev se ne bi vnovič trgalo srce pri čitanju pesmi »Gospa z Gore« ob spominih na tisto težavno pot, ko so morali starci in žene z otroki s svojih domačij na tuje in so v skrbeh za svoje otroke molili k svetogorski Gospe:

— pa Ti jih na tujem ravnaj,
Ti spravi nazaj jih v ta kraj,
da Tvoj in naš svet
enkrat domačija bo njihova spet...?«

Drugi del zbirke »O, jaz ne spim« so deloma tudi spomini na osvobodilne boje, ki jih je vodil pesnik sam kot prvi slovenski general, deloma pa generalovo povelje na rojake:

»Bratje, v sedlo, vajeti v dlan:
Drava nas zove, Jadran rjove...« ter
»... živi kraški vi piloti,
držite trdno, kakor hrast z Grmade?«, zakaj
... »še bo Gospa sveta zvala.«

On sam pa polaga padlemu junaku Malgaju na jezik svojo oblubo

»O, jaz ne spim, le čakam čas
in čakam vas,
da gremo skupaj čez Šentvid
med brate našo Zilo pit.« in zato
»Bratje stražarji — pozdravljeni!«

V tretjem delu svojih kitic pa peva pesnik v preprostih, a vendar izbranih verzih, polnih lepih in novih pesniških figur lepoto naše slovenske

zemlje. Kdo ne bi z njim vred pozdravil Slovenske gorice

»solнца božjega bogate,
ve ste kakor bajke zlate,
kakor pesmi v himno zlite!«

In res nam takoj prva pesem »Zavrh nad št. Rupertom« poda, rekel bi, celoten opis istih. In potem slede drug za drugim izbrani motivi iz tega s solncem obdarjenega koščka naše domovine. Ko čitaš te lepe pesmi, se te nehote poloti želja, da bi vse to tudi sam s pesnikom doživel. Ko se pomudi pesnik še s po eno pesemco na Dolenjskem in v Beli Krajini, nam predstavi kot zaključek teh lirskih pesnitev še naše jadranske kapi-tane, nikoli zaspane, nikoli ugnane.

Da pa Maister ni samo lirski, ampak tudi dober epski pesnik, nam pričajo zadnje štiri pesmi te zbirke. »Sto kovanih« je pretresljiva tragedija iz časov vojaške granice ob Kolpi; »Dobra letina« prigodba iz dobe luteranstva v Ljubljani, a »Pri belem medvedu« zgodba iz dni Trubarja v Kemp-tenu na Nemškem. »Ante« — balada brodarjenja na Savi. —

To bi bil kratek pregled te nove pesniške zbirke generala Maistra. O njej bi se dalo mnogo govoriti, a naj se omejim le na par misli, ki so se mi rodile ob čitanju iste. Kar bi bilo pred vsem treba poudariti, je pesniška dikcija, v katero je pesnik odel svoje misli in čustva. Ni je skoro pesmi, v kateri ne naletiš zdaj na to, zdaj na ono tropo ali figuro. In vse so nove, dejal bi izbrane, pa drže tudi kot pribite. Naj navedem le nekatere: »Naši v nas so pokopani, mi smo njih nagrobni križ« (Grobovi); »izgloda se iz večnih ur« (Malgaj trka); »a v letu dvajsetem so nam Gospo iztrgali z lažjo, in v naših okencih so nageljci zajokali« (Gosposvetska straža); »ko se cepi dan v dva dela« (Zavrh nad št. Rupertom) in še druge v tej pesmi; »ko zvečer v kraljevski zarji solnce v pohorske gre klance, v vrhah cerkve zažarijo — tja do Mure — ko monštrance« (Septembrski Laudate); »petpedaka, petpedici v zlati lenarški pšenici mastni dnevi so požeti« (Nočna meglica); »z brega pa klopotec psuje per-nate tatiče« »Oktobrski mrak). In kako polna je »Peča«! Le en del nje naj prepisem tu in vi sodite sami!

»Z nemške meje Plavč pošilja
nam prek Špilja in Šentilja
prvi že jesenski hlad.
Vinski zdrzajo se griči,
a drevesa in grmiči

pisano se lepotijo,
kakor svatje za gostijo:
hrast in bukev sta se dela
v zlat brokat,
breza, bahačica bela,
vplete v kite si cekine,
vplete v kite si cekine,
srebrot ves se v srebru sveti,
jerebika
pa natika
žarke si rubine.«

Pa opis »Dolenjske poletne noči!« — Tudi pristnega humorja ne manjka v »Kitici mojih«, tako v pesmih: »Završki škorcici«, »Sv. Martin«, »Belo-kranjski pomladanski snubači«, »Pri belem Me-dvedu«.

Res, kar vesel je človek teh pesmi; le par apostrofov in pa mnogi akcenti, ki bi lahko izostali, motijo čitatelja, ker preočito kažejo že prebolelo Cimpermanovo šolo. —

Dasi se mora priznati, da je pesnik Maister samonikel, da ubira strune po svoje, zveni le dikcija nekaterih pesmi po Župančiču (»Patrola«, »Naprej«), po Gregorčiču (»Nazaj pa jih ni«, »Še zadnji zvon«) in po Aškercu (»Ante«). V drugih pesnih zopet pa je poznati vpliv narodne pesmi, tako »Bojno znamenje«, »Rdeče rože«, »Gospo-svetska straža«, »Završki fantje«. To pa nikakor ni v škodo celotne zbirke, ampak je le dokaz, da pesnik še ni na koncu svoje ustvarjajoče sile, marveč, da se še vedno bolj in bolj izpopolnjuje in da smemo zato zadržno pričakovati od njega še mnogo novih pesniških plodov. — Sklepam z željo, da bi knjiga R. Maistra »Kitica mojih« našla mnogo dobrohotnih bralcev in čestilcev svoje avtorja, a ne le »kot izraz osebnosti, ki se je odlikovala v burnih zgodovinskih dneh« (»Jutro« 1930., št. 3), ampak kot zbirka duševnih plodov pesnika-umetnika.

L. Peterlin-Bátog.

Alojzij Peterlin-Bátog: »Pot za goro«. Pesmi. Mala 8°. 52 strani. Dobova 1929. Samozaložba. Skromna knjižica pesmi, ki jo je izdal A. Peterlin, nima vihravih namenov. Ne orje novih brazd in ne kaže novih potov. V nobenem oziru ni revolucionarno razgibana, česar avtor tudi ni name-raval. A. Peterlin, ki je bil začel nastopati v dneh »Zadruga« v »Ljubljanskem Zvonu«, »Vrtcu« in »Zori« in je torej kumoval ob zibeli slovenske moderne, je po odbodu iz Ljubljane odšel v Istro, kjer je samotaril menda dolgih dvajset let. Zato ga moderna ni zajela s svojim zmagojočim valom. Ostal je zvest Cimpermanu, kar je po mo-

jem mnenju bilo zanj kot pesnika — oziroma za njegov razvoj usodno.

Ob čitanju te knjige se človeku zdi kakor v grobnici, vendar je še vedno življenje v njej. Le zaradi uvrstitve v novejših tonih zapete »Vojne balade« (str. 29) in še nekaterih, pride časovna distanca med nastankom posameznih pesmi tako močno do izraza, da vpliva knjiga nekam nenotno. Kdor bi pa iskal v »Sonetu trenutka« (str. 23) Kettejev vpliv, bi se temeljito urezal. Ta »sonet« je čisto navadna literarna kaprica, ki je nastala v razposajenem razpoloženju. Da je to sonet, je bilo ugotovljeno šele — post festum!

V ostalem pa je v mnogih pesmih te zbirke dosti topline in iskrenosti, zlasti v »Rispetih«, v »Molitvi« (str. 21), dalje v pesmih str. 23., 26., 34. in še kje.

Pri nas se je zadnje čase razpasla navada, da lopnemo z loparjem po vsakem človeku, ki se kje oglasi. Temu pravimo slovenska kritika. Meni se zdi tako početje kakor besnenje pustnih šem.

Kakor je poleg Triglava in drugih velikanov prijetna in potrebna Šmarna gora ali pa magari Rožnik in še kaj skromnejšega, tako je tudi v literaturi prav, da poleg mož, ki žare iz veka v vek, nastopajo tudi talentje s skromnejšim obsežjem. Naravnost smešno pa je, če naša kritika sodi po merilu, kakor da bi se morali prav naš lašč in izračunano v Sloveniji ter natanko v naši dobi roditi sami veleumi. Tako govoričenje je otročje ali pa zlobno. Ako pa se v to smer razščeperi kdo, ki v svojem mladem ognju hodi po tujih stopnjah, mu zrel človek to nerodnost smehljaje odpusti.

Tako! Brez zamere prosim, na vse strani! Beseda sem ali tja, sodil nas bo čas. Amen.

Ivan Albrecht.

Ljuba Prenner: **Trojica**. Belošmodra knjižnica 1929.

Zadnja leta smo se navzeli Slovenci čudnih manir. V umetnosti mislim. Če ne poješ vsaj himen o harmoniji planetov, ne pišeš dekadentsko opolzkih novel in romanov, ne zmaličiš vsaj enega ducata narodnih pesmi z atonalno harmonizacijo in če ne slikaš nikomur podobnih »situacijonov« — nisi umetnik. Vsa kritika kriči »Upharsin!« in le srečnemu slučaju se moraš zahvaliti, da te združeni kritiki ne zakoljejo na javni cesti. Druga, še sramotnejša smrt te lahko zadene, če jim nisi povolji. Nemci pravijo temu »Das Totgeschwiegen«.

Tudi za Prennerino »Trojico« je bila menda izdana ta nizka parola, saj sta že potekla dva meseca, odkar je izšla v odlični založbi, vendar pa ni nihče o njej napisal niti besede. Res da je pisateljica skoro nepoznana med nami in kaže njen slog nekatere trdote. Slovenski pisatelj, ki si lasti nonopol za slovenski jezik je celo rekel, da je jezik skrajno slab, pri tem pa je pozabil, da je pisal sam nekoč še slabši jezik.

»Trojica« je mladostni roman treh sodobnih študentov ob koncu gimnazije. Saj vemo — plehka študentovska ljubezen, porečete. Nič ni plehkega v romanu, ki je bridek vseskozi. Troje mladih, neizkušenih prijateljev grozi požreti blato življenja, ker ni nikogar, ki bi jim kazal pot. Upravičen je krik mladih src:

— »Pa zakaj nam oni, naši vodniki, šola in dom ne pomagajo?« —

— Ne morejo, ne znajo, nočejo! —

— Solnca nam dajte in mnogo, mnogo veselja! —

Vzgojitelji ne poznajo mladosti, ne gledajo na srce. Prijetno lice in lepa obleka odločata uspeh, revščina in pokveka obsojata na neuspeh. Somatologijo predavajo s katedrov, za ubogo srce, ki se vije v prvih krčih spolnosti, pa nimajo ne pouka ne tolažbe. Imajo le dvojke, karcere in consilium abeundi.

Nikdar ljubljeni Marko pokveka gre v smrt in pusti testament: »Zadnjič pravim in naročam: Ne nehajte trkati na srca in prositi: Pomagajte nam mladini! Pomagajte, da ne zaidemo! Ali ne vidite, kako blizu je skušnjavec. Kličita vrstnikom in vsem mladim, ki pridejo za vama in za menoj: Mi gremo naprej, mi strelci... Učita jih mojo vero v solnce.«

Rado, član trojice, se vrne s praga smrti z bridko izkušnjo: »Videl sem nas, naše sovrstnike in našo povojno mladino vobče. Borili smo se, tavalili in omahovali, in ni bilo nikogar, ki bi znal in mogel pomagati, nas peljati na pot do solnca. Vero našega Marka jih hočem učiti, našo sveto vero v solnce, več, tako ljubeznivo je mladini reči: Glejte otroci, ljubi, bedni otroci moji, verujem v našo mlado moč, verujem v lepoto vaših duš. Verujte še vi v solnce, borite se zanj, jaz bom z vami, vaš najzvestejši prijatelj...«

Roman izzveni: »Tam vstaja četa mladih borcev, vrste so rasle za vrstami, prikorakali so v široki četi s trdim, ponosnim korakom, da je zemlja zapela.«

Marko? Ali si prislunil v tibi zemlji? To ni več beganje, to je krepka, ponosna h o j a onih, ki jim je solnce vodnik in cilj.

Pomlad prihaja, Marko.«

»Trojica« je krepka izpoved svežega pozitivizma in bridek opomin vzgojiteljem, ki naj prodre do zadnje slovenske matere in rodi stoteran sad. Upam, da nam da nadarjena pisateljica še mnogo del polnih mladosti in solnca.

Janko Kač.

Makso Šnuderl: Človek iz samote. V Mariboru 1929. Založila Tiskovna založba, Str. 176.

Močna in sočna je ta knjiga. Za rod in iz rodu, ki je zaklinal po človeku, po tistem človeku, kakršen je v sebi praskriten od veke vekov, pa se v prebujenju zave, da je med njim in cirkuškim clownom prepad, ki ga ne premosti nihče. Ali tako prebujenje je usodno, ker odslej gre za biti in ne biti. O teh prebujenjih pripoveduje Šnuderl v »Človeku iz samote«. Res nekaj novega zaveje iz te knjige. Duh onstranstva diha iz doživetij, ki previharijo navidez čudaške junake, kakor so Nikodem Šabeder, novi deseti brat, Soeur Izabelle, ženska-demon, samomorilec Čelan, Izveličar Tanuzl. Ali pa so res ti junaki čudaški? Realizem naše predvojne generacije je prikazoval človeka, kakršen je na zunaj, v družabnem odnosu do družbe. Lirizem prejšnje proze je opeval zasanjaneromarije, ki slede kot mesečni zvokom neke tajnovite neslišne muzike. Ljudje pa, ki jih oblikuje Šnuderl, niso ne mesečniki ne škrobarji, in vendar so nam tako bližnji, tako znani. Ti junaki so demonični. A ne izjeme. Vsak človek nosi ta

demonizem v sebi. Globoko je pogledal pisatelj, da nam je odkril to podobo. Že Novačanovi vaščani so taki elementarni ljudje iz samote. V nekem oziru tudi Pregljevi blodniki, bičarji in spokorniki. Ali pri Šnuderlu je to oblikovanje še bolj izostreno in poglobljeno. Metafizika krvi. V sodobni nemški literaturi poznam podobne junake iz Wassermanovega Wendekreisa in iz novel in romanov E. Weissa (Dämonenzug, Männer in der Nacht). To ni ne naturalizem ne simbolizem, dasi ima s prvimi skupno motivnost, z drugim pa slogovitost. Povsem svojevrsten je Šnuderlov stavek. To je nasičena, zgoščena proza. Beseda, težka in kovinska, se kar zareže. Podobe so plastične in muzikalne. Vročičnost. Demonizem se ponekod spreizvrže že v grotesknost, ki ji včasih preti nevarnost, da bi se razlezla v karikaturu. Tako na pr. v Stožriji o Jurju Požganu, ali pa 365. angelu. Najmočnejše so Zgodbe Izveličarja Tanuzla. Sugestivno te prevzame uvodna, ki ti vzbudi nastroj za poždoživljanje vseh naslednjih. Avtorjeva prisotnost se razkrije tu pa tam v jedkem modrovanju, kar bi lahko izostalo.

V tej svoji prvi knjigi je Šnuderl močno opozoril nase. Z njo se je uvrstil med sodobne noveliste. Škoda, da ga je vnema za svojstveno izraznost včasih zavedla do rabe besed, ki se duhu slovenščine kar ne prilegajo. Ponekod moti nekaj slovničnih, oz. tiskovnih pogrškov.

Tudi iz odlične opreme vidiš, da se je pisatelj pobrigal za svojo zbirko.

»Človek iz samote« spada v knjižnico vsakega slovenskega razumnika.

Miran Jarc.

Z A P I S K I

Josip Cvelbar, mnogo obetajoč pesniški in slikarski talent, doma z Dolenje Prékope pri Kostanjevici, abiturijent novomeške gimnazije, je kot kadetni aspirant padel v Tirolah. Njegove v predvojnih letih pod raznimi psevdonimi v mladinskih in drugih listih objavljene proizvode v vezani in nevezani besedi ter slike in risbe z deloma v »Napreju« priobčenimi vojnimi dnevniki hranijo pokojnikovi prijatelji, ki so iz pravljenega »Cvelbarjevega albuma« »Odmevom« dali na razpolago priobčene pesmi in vojne risbe.

Horvat-Kiš Franjo, književnik (* 23. sept. 1876., Lobor, Hrvatsko Zagorje, † 2. junija 1924. v Zagrebu). Nižjo gimnazijo je posečal v Varaždinu in Zagrebu, nato je vstopil v Zagrebu na učiteljske, ki ga je dovršil nato v Osijeku. Učiteljeval je na raznih krajih Hrvatske, nazadnje v Karlovcu na Kolpi, odkoder je pisal tudi vsa tri pisma Milanu Puglju. Po prevratu je bil imenovan za tajnika medicinske fakultete v Zagrebu, kjer je ostal do smrti. Horvat-Kiš je začel priobčevati svoje stvari že na nižji gimnaziji v mladinskem listu »Bršljan« (1894.). Pripada krogu pisateljev okoli »Nove Nade«. Izdal je sledeče knjige: zbirko novel: *Zenici* (1902.), daljšo novelo *Zašto?* (1908.), zbirko novel: *Nasmijani udesi* (Savremeni hrvatski pisci, knji. 45. 1918.). Odlikoval se je tudi kot potopisec, ki je potoval zâse in o tem tudi pisal zâse. Izšle sta dve knjigi potopisov: *Videno i nevideno* (1911.), o potu v Carigrad in Istarski puti (1919.).

Katalinič-Jeretov Rikard, književnik (* 8. jan. 1861., Volosko, Istra). Posečal je gimnazijo in trgovsko akademijo na Reki, maturiral 1887., nadaljeval nauke na Dunaju in bil nato od l. 1890. do 1897. član trgovskega doma Čorak in drug v Zadru. Živel je v Parizu in Londonu in se vrnil l. 1900. v Zader. V Zadru je izdajal časopis »Lovor«, sodeloval pri ustanovitvi Hrvaške knjižarne ter urejeval nekaj let »Glasnik Matice Dalmatinske« in koledar-almanah Svačić; bil je tudi nekaj časa predsednik Dalmatinske Matice. Leta 1912. ga je pozvala Družba sv. Cirila in Metoda za Istro v Opatijo in pri delu za družbo ga je dohitela svetovna vojna. Med vojno je bil preganjan kot p. v., polom Avstrije ga je dobil

na Dunaju konfiniranega. Po prevratu je v Zagrebu urejeval z dr. Werkom in Vl. Nazorom list »L'Adriatico Jugoslavo«, nato bil tajnik Jugoslovenske Matice, zdaj je pa že dalje časa pri Jadranski straži v Splitu. Izdal je teže pesniške zbirke: *Pozdrav istarskog Hrvata* (1891.), *Mrtvoj majci* (1894.), *Primorkinje* (1897.), *Zadnje pjesme* (1901.), *S moje lire* (Matica Hrvatska 1904.), *Sa Jadrana* (1908.), *Mrtvoj sestri* (1910.) ter dve knjigi črtic: *Inje* (1902.) in *Našim morem i našim krajem* (1911.). »Slovensko pesem«, ki jo je posvetil Milanu Puglju, je poslal »Odmevom« s pisom, iz katerega so vzete sledeče vrstice:

Vidio sam u »Odmevima« priloge u počast pok. Pugelja. I ja sam se upoznao 1915. sa Pugešljom u Ljubljani, kad je Evropa bila u plamenu. I mene je tada — ko i bosanska raja — odagnulo u vojsku sa 45 god. kao s. v., a ja sam se nekako začas »dekovao« u Ljubljani sve do decembra 1915. Pugelja upoznaoh negdje ljeti u julu 1915. a odmah sam ga zavolio, zalazio u njegovu skromnu kuću i skupno s njegovom gospodjom proveo mnogi ugodni čas. Štaviše on me je zamolio, da mu dadem i jednu pjesmu za »Slovan«, koji je on u ono vrijeme uredjivao. Ja Vam evo tu pjesmu prilazem za »Odmeve« a ta pjesma nije namjenjena slavenskoj, već upravo slovenačkoj pjesmi, jer me je Vaša pjesma (pjevana) zanijela nekog jutra u Zg. Šiški i razblažila mi dušu onoga jutra. Ostavio sam naziv slovenski prema Vašem govoru. U nas se, kako znadete, veli za Vašu riječ slovenački, a slavenski, slovenski ili slovjenjski za vaše slovanski. Ako imadete godište »Slovana« iz 1915. naći ćete je na strani 234.

Zelec Vam najbolji uspjeh sa »Odmevima« ja Vas bratski i srdačno pozdravljam

Rikard Katalinič Jeretov, Split.

Jos. Murn-Aleksandrova pesmi »Nimaš ti...« in »Na holmcu« je dal »Odmevom« na razpolago vseučiliški profesor dr. Ivan Prijatelj.

Problem malega naroda. V I. letniku »Zdravniškega Vestnika«, ki ga je uredil primarij dr. Fr. Derganc, čitamo v 10. številki med drugim, da »...se reducira problem malega naroda na problem narodne inteligence, naposled na problem inteligenčne elite, na problem tistih znanstvenih,

etičnih in umetniških kulturnih delavcev, ki vodijo inteligenco samo. Kajpada ne jemljemo pojma inteligence v naivnem zmislu, da je inteligent samo tisti, ki se je na pošten ali nepošten način dokopal do kakega akademičnega spričevala ali diplome. Inteligenca je izreden, prirojen dar, raztresen enakomerno po vseh slojih ljudstva. Tej prirodni inteligenci pripada enakopravno kvalificiran delavec (spec) in umen poljedelec kakor literat in znanstvenik. Vsi drugi sloji so doslej inteligenco samo izkoriščali, zadnji suženj in plačanec je ostal inteligent. Iz tega nedostojnega položaja ga osvobodile enotna organizacija inteligence. Ker gre za vitalno, eksistenčno vprašanje inteligence, ne prihaja v poštev razlika struje in svetovnega nazora. S tem razlikovanjem hočejo izkoriščevalci inteligenco le razdvojiti po geslu: divide et impera!... O bodočnosti malega naroda odločuje njegova inteligenca. Kakršna inteligenca, tak narod! To spoznanje pa zahteva na prvem mestu etično regeneracijo in strumno, enotno organizacijo inteligence po principu kolaboracije in polarnosti, katera vpreže v službo naroda tudi nasprotujoče si struje...

Takoj nato nastane vprašanje, po kakem principu se naj usmeri naš nadaljnji razvoj, ali po avtonomno produktivnem ali po heteronomno produktivnem principu, to se pravi, ali naj še nadalje životarimo v slepem posnemanju velikih narodov brez ozira na to, dali je tako nekritično prenašanje in izposojevanje tujih metod in idej sploh mogoče? Prvi primer: ali je za razvoj domače literature zdravo, da so nekateri epigoni tako zvane »slovenske bohème« etablirali nekako diktaturo nad slovensko književnostjo, hotel izključiti iz javnosti starejše in mlajše literate? Drug primer: ali je slovenskemu literatu in umetniku mogoče nekritično prevzeti odnošaj literature in umetnosti v velikem narodu? Srbski literati in umetniki tožijo, da ne morejo živeti izključno od svoje literature in umetnosti brez stranskega krušnega poklica. Kaj porečemo šele mi Slovenci? Ali naj večina zatre svoje literarne, umetniške naloge in sposobnosti samo zato, da zasigura nekaj tovarišem znosno eksistenco. Ideja funkcionalnega monizma je v malem narodu zabloda, saj vidimo tudi sicer v prirodi in organizmih multi-funkcionalne organe, ki izvršujejo po več funkcij. Spomnimo se samo človeške roke! Kjer pa bi bila res potrebna, tam pa naša kultura še ni izvedla popolne diferenciacije in ločitve funkcij. Na umu imamo ločitev politike in kulturnega dela, depolitizacijo kulturnega dela. S tako ločitvijo olajšamo

naši politiki kolaboracijo, kulturno delo pa razbremenimo nepotrebnih ovir in težav. Kultura in strankarska politika sta dve socialni funkciji, ki si nasprotujeta po smotru in sredstvih. Stoprav z ločitvijo kulturnega dela od politike se začne pri nas doba metodičnega in sistematičnega narodnega razvoja.

Dalje pa tudi ne sme enotna in smotrena organizacija inteligence v malem narodu prepustiti literarno-umetnostnega napredka spekulaciji individualističnega kapitalizma. V malem narodu ne gre, da bi knjigarne in tiskarne bogatele na račun produktivne inteligence. Književnosti malega naroda odgovarja gospodarska oblika književne zadruge, ki se je s takim uspehom že obnesla pri bratih Srbih.

H kritiki Franceta Vodnika v Domu in Svetu št. 10., leta 1929. po Kristusu. Kaj pa je tebe treba bilo..., tako je napisal Prešeren in tako je napisal l. 1929. France Vodnik, in sicer v oceni Odmevov. Nič ne rečem, da je ime mamljivo in vablivo, toda Dom in Svet s tem imenom ni dobil v odnosa. O »naivnem entuziazmu in romantičnem zanosu kot podedovani hibi slovenskega značaja« piše lahko samo človek, ki je s takimi slabostmi sam obremenjen in k vsemu še vase zaljubljen. Le na ta način morem razumeti, da v kritiki govori o pisunih in epigončičih (!), le tako razumem, da se je kritik tako daleč spozabil, da je med pisane in epigončiče prišel tudi prof. dr. Vebra, o katerem vemo, da se celo jezuiti na inšbruški univerzi izražajo, češ, da Vebrova doznanja presegajo doznanja vseh dosedanjih filozofov. Če že piše kritiko, naj jo piše pošteno, to se pravi, tako kot je pri branju Odmevov občutil. Če pa ni utegnil Odmevov prebrati, naj se ne utegne s kritiko prengliti. Rodoljubov se ne gremo, bohemstvo je pa privatna stvar in naj zanjo France Vodnik »izvodi« posebno izpovedno rubriko, ali pa kategorijo, v katero mogoče spada vsa slovenska literatura razen Franceta Vodnika. Sicer je pa to stara stvar! Bog pomagaj! Pa brez ceremonij! Kritika je napisana, z njo se je ovekovečil Dom in Svet in z njo se je ovekovečil g. Francè Vodnik. Hotel je biti usmiljen in je tako napisal, zve naj pa, da usmiljenja ne maramo. Če že trga, naj saj trga, in naj pokonča »naivni entuziazem in romantični zanos, dve podedovani hibi slovenskega značaja.« Ker mi je na tem, da ostanem čistokrvni Slovenec in se operem nepotrebnih, neslovenskih navlak in napak, se podpisujem. **Jan Plestenjak.**

V »Jutru« z dne 4. januarja t. l. piše B., da je potrebno za pesnika (pa za prozaista menda tudi, ali ne?) dolgoletno rešetanje po raznih revijah. Pred vojno da je bilo to v navadi in zdaj je treba doseči isto. Nimam nič proti temu. Rešeto je vedno dobro in če bi le rešetal in rešetal, bi tu in tam padlo skozi rešeto marsikaj, kar se še zdaj kot kleno zrno drži na njej. Treba bi pa bilo poleg rešeta še takega založnika, kakor je nekdaj bil L. Schwentner. Živo se spominjam, kako je pravil o tem Ivan Cankar, ki je ponudil Schwentnerju rokopis v založbo takole: »Založi! Slovenska Matica je odklonila, potem veš, da je dobro!« Kje so zdaj tisti Olimpijci okrog tedanjih »Slovenske Matice« in kje je Ivan Cankar?! Potemtakem bi skoro sodil, da samo rešeto slovenske literature ne bo izčistilo.

I Albreht.

SVILOPREJKA.

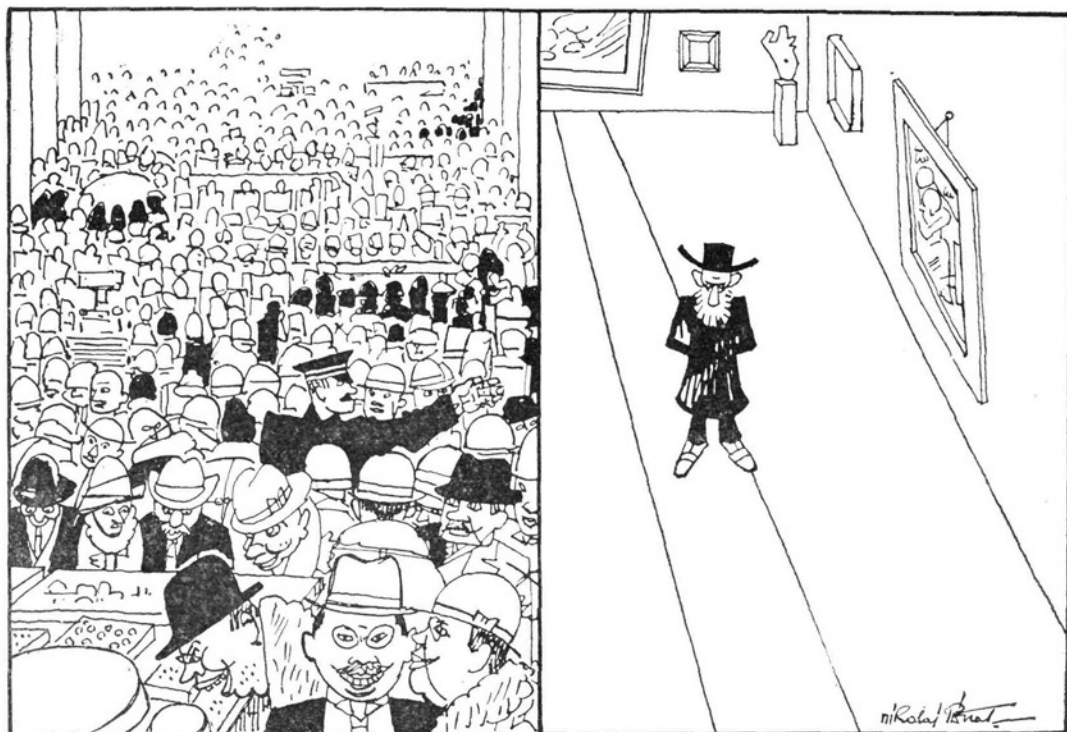
To je Francč, vodnik najmlajše čede, ki v sanjah o Lepoti se mu blede in, da bi dal o Njej nam prave zglede, pa ves zamišljen k svoji mizi sede ter v sen kot sviloprejka se zaprede in dá namesto svile nam — besede.

NAROBE — KRIST.

Francč bi rad kot Krist iz templja z žvižgom biča izganjal nam hudiča; a sam je živa priča, da se iz ničev ničā rodi le — humorist!

Řadivoj Bo—žé.

Vstopnina Din 10.—.

Kulinarična razstava v Unionu.

Umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu.

VSEBINA II. KNJIGE:

- Ks. Meško: Ob zvonjenju na Starega leta zvečer. 1. — I. Albreht: Klic iz dalje. 2. — J. Baukart: Zimska nada. 12. — B. Borko: »Pan« Miroslava Krleže. 12. — V. Bučar: Razstava lužiško-srbskega umetnika. 16. — I. Cankar: V spomin. 19. — † J. Cvelbar: Pesmi. 22. — Danilo: Oj, predpust, ti čas presneti. 27. — D. M. Domjančič: V Inju. 29. — C. Golar: Stari Vinogradnik. 30. — J. Glaser: Verzi. 36. — Pavel Golia: Krota. 37. — F. Horvat-Kiš: Tri pisma Milanu Puglju. 38. — R. Jakopič: Večer. 40. — M. Jarc: Žena Marija. 41. — V. Jerajeva: Romanje. 50. — J. Kač: Savinjska jesen. 51. — R. Katalinič-Jeretov: Slovenska pjesma. 51. — Dr. R. Kolarič: Slovenski jezik. 52. — G. Koritnik: Pesem samca. 56. — Dr. V. Korun: Miss Mlaka. 57. — M. Kragelj: Zvesta ljubica. 59. — M. Kunčič: Bedni. Spomin. Kadar sem žalosten. 60. — J. Lavrin: Ruska Moderna po prevratu. 61. — † J. Murn-Aleksandrov: Nimaš ti... Na Holmcu. 63. — P. Pehani: Ena zvezda le gori. 63. — J. Plestenjak: Ubijalec. 64. — N. Preobraženski: Jeseninov konec. 68. — M. Pugelj: Vmes. 71. — S. Radič-Mirt: Pesem letnih časov. 75. — A. Rape: Spomin. 80. — R. Rehar: Polžja hiša. 81. — R. Rehar: Sinajska pesem. 83. — F. Roš: Peregrinove službe. 83. — F. Roš: Razstaneč. 86. — J. Samec: Ljubljanske slike. 86. — J. Selan: In vendar vem... 88. — G. Strniša: Sestaneč. 89. — J. Suchy: Vzdolž Zapadne indijske obale. 89. — L. M. Škerjane: Dana Golia-Koblerjeva. 93. — M. Šnuderl: Petek Martin gre skozi vojsko. 94. — K. Špur-Muroš poljska: Utrinek. Ne poznam te nocoj... 98. — J. Vandot: Martuljkove pesmi. 99. — F. Veber: Nekaj o razmerju lepote do resnice in dobrote. 104. — † Fr. Zbašnik: Aleja sniva... 110. — Dr. Fr. Zbašnik: Vest. 110. — Dr. Fr. Zlašnik: Iveri. 122. — Knjige in listi. J. Glaser: Čas-kovač (I. Albreht). 123. — A. Gradnik: Kitajska lirika (I. Albreht). 123. — M. Grošljeva: Mladir od za god (J. Vandot). 123. — J. Jeras: Planina smrti (Janko Kač). 124. — M. Jezernik: Medvedov Godrnjavček (J. Vandot). 124. — R. Maister: Kitica mojih (L. Peterlin-Bátog). 125. — A. Peterlin-Bátog: »Pot za goro« (I. Albreht). 126. — L. Prenner: Trojica (J. Kač). 127. — M. Šnuderl: Človek iz samote (M. Jarc). 128.
- Slike in vinjete.** S. Šantel: Naslovna stran. — Ks. Meško: bakrotisk po fotografiji V. Bešter (I. priloga). — J. Pavčič: Vesela pomlad. Narisal Hinko Smrekar (II. priloga). — R. Slapernik: Na Silvestrovo. 1. — M. Šubic: Znamenje v snegu (linorez). 15. — Ivan Cankar: V spomin. 19. — J. Cvelbar: Hrepenenje (perorisba). 22. — J. Cvelbar: Vojna in jaz (perorisba). 24. — J. Cvelbar: Jaz in ti (perorisba). 26. — E. Justin: Pozimi (lesorez). 50. — F. Stiplovišek: Vasica (lesorez). 70. — S. Radič-Mirt: Pesem letnih časov (ilustriral H. Smrekar). 75., 76., 77., 78., 79., 80. — N. Pirnat: Z nedeljskega oddiha (risba). 98. — M. Šubic: Maska (lesorez). 122.

»Odmevi« izhajajo četrtletno v knjigah 6 do 7 pol. Vsaka knjiga je celotna in stane naročena pri upravi 30 Din, v knjigarnah in kioskih 40 Din. Plača se upravi lista potom položnice na poštni čekovni račun št. 15.354. — Uprava in uredništvo »Odmevov« je v Ljubljani, poštne predal 263. — Rokopisov uredništvo ne vrača. Vposlane knjige in revije bodo ocenjene ali vsaj omenjene v reviji. —

Odgovoren za izdajateljstvo, uredništvo in upravo urednik Radivoj Peterlin-Petruška.
Tiska „Učiteljska tiskarna“ (predstavnik Francè Štrukelj) — oba v Ljubljani.

VESELA POMLAD.

Sava Radič-Mirt.

Ženski zbor ali
Sopran solo

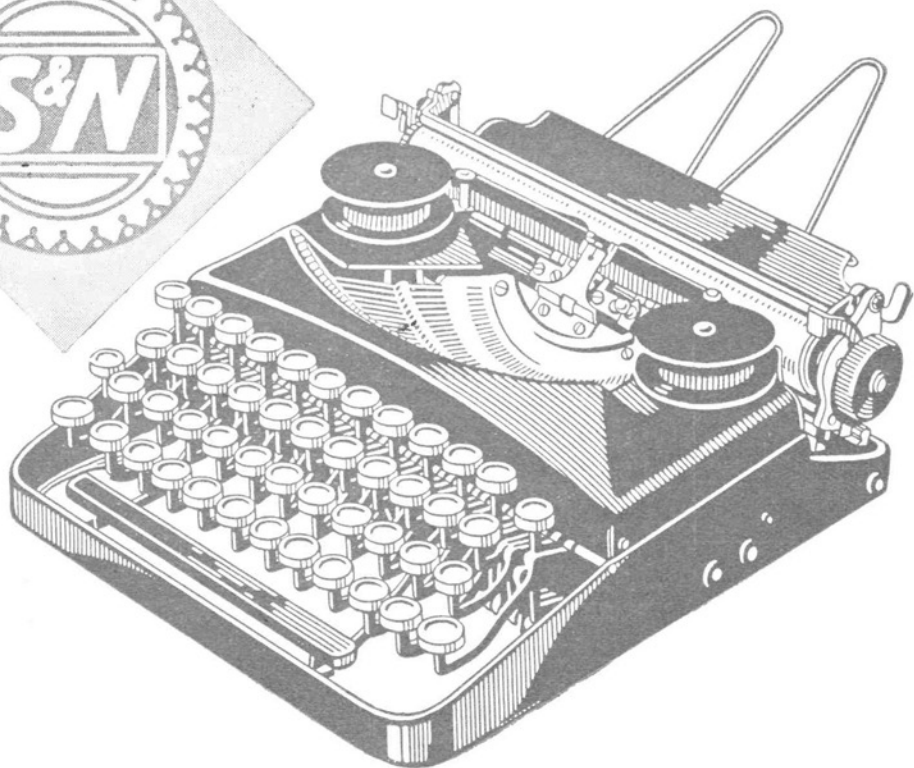
Živahno. Jos. Pavčić.

Klavir

Erika

je za vsakega duševnega delavca neobhodno potreben!

*Ugodni plačilni pogoji!
Zahtevajte natančen
opis in ponudbo!*

*The Rex Co. » Ljubljana, Gradišče 10b
(za dramskim gledališčem)*

MEDIĆ-ZANKL

TVORNICE OLJA, FIRNEŽA,
LAKOV IN BARV, D. Z. O. Z.

CENTRALA V LJUBLJANI - LASTNIK FRANJO MEDIĆ

TOVARNE: LJUBLJANA-MEDVODE

PODRUŽNICE IN SKLADIŠČA: MARIBOR — NOVI SAD

LASTNI DOMAČI PROIZVODI:

Laneno olje, firnež, vse vrste lakov, emajlno-lakastih in oljnatih barv / Kemično čiste in kemično olepšane kakor tudi navadne prstene barve vseh vrst in barvnih tonov, čopičev, steklarskega kleja itd. znamke „**MERAKL**“ za obrt, trgovino in industrijo, za železnice, pomorstvo in zrakoplovstvo

CENE ZMERNE — TOČNA IN SOLIDNA POSTREŽBA